

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
TİCARET HUKUKU BİLİM DALI

144930

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mertol CAN

Hazırlayan
Adnan YAMAN

Ankara - 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Adnan Yavaş'ın ait Kıymetli Fıratlı
21.11.2019 tarihinde adli çalışma, jürimiz tarafından
Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim

Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. O. Kırşat ÜNAL

(İmza)

Başkan .....

Yrd. Doç. Dr. Mert CAN

(Danışman) (İmza)

Üye .....

Prof. Dr. Halim T-RANSON

Üye .....

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI KAVRAMI VE İPTALİN KOŞULLARI

I- GENEL OLARAK ZIYA KAVRAMI.....	5
A. Senedin Maddeten Mevcudiyetinin Sona Erdiği Ziya Halleri.....	7
B. Senedin Maddeten Mevcudiyetinin Devam Ettiği Ziya Halleri.....	9
II- ZIYA NEDENİYLE İPTALİN KOŞULLARI.....	11
A. Senedin Ziyai.....	11
B. İptali İsteyenin Hak Sahibi Olması.....	11
C. Senette Mündemiç Hakkın Devam Etmekte Olması.....	14
D. Kaybedilmiş Senet Zilyetliğinin Yeniden İktisabının Mümkün Olmaması.....	15
E. İptali İstenen Senedin İptalinin Mümkün Olması.....	16
1. İptali Mümkün Senetler.....	16
2. İptali Mümkün Olmayan Senetler.....	20
III- ZIYA NEDENİYLE İPTAL İLE BEDELSİZLİK NEDENİYLE İPTAL DAVASININ FARKLARI.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

KIYMELİ EVRAKIN TÜRLERİNE GÖRE İPTAL USULÜ

I- EMRE YAZILI SENETLERİN İPTALI.....	25
A. Genel Olarak.....	25
B. İptal Usulü.....	27
1. Birinci Safha, Önleyici Tedbirler Safhası.....	27
a) Önleyici Tedbirin Hukuki Mahiyeti.....	30
b) Önleyici Tedbir Talebine Yetkili Olan Kişiler.....	31
c) Önleyici Tedbir Talebinin Şekli.....	33

d) Önleyici Tedbir Talebinde Bulunulurken Teminatın Gerekli Olup Olmadığı Meselesi.....	35
e) Önleyici Tedbir Kararı, Devam Süresi ve Sonuçları.....	36
aa) Önleyici Tedbir Kararı ve Devam Süresi.....	36
bb) Önleyici Tedbirin Sonuçları.....	39
f) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	40
aa) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Görevli Mahkeme.....	40
bb) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Yetkili Mahkeme.....	41
2. İkinci Safha, Senedin İptali.....	42
a) Genel Olarak.....	42
b) İptalin Tabi Olduğu Kaza Türü.....	44
c) İptalin Talebinin İnceleceği Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	46
aa) İptalin Talebinin İnceleneceği Görevli Mahkeme.....	46
bb) İptalin Talebinin İnceleneceği Yetkili Mahkeme.....	47
d) Senedin İptal Edilebilmesi İçin Mahkemece İncelenecek Hususlar.....	48
aa) Senedin Kimin Elinde Olduğunun Bilinmemesi.....	48
bb) İptali Talep Eden Şahsın Buna Yetkisinin Bulunması.....	48
cc) İptali Talep Edilen Senedin Ferdileştirilmesi.....	49
dd) İptali Talep Edenin Zayi Olan Senedin Zilyetliğini Kaybetmiş Olduğunu Kuvvetle Muhtemel Gösterecek Surette İspatlaması.....	50
e) Senedin İbrazi İçin İlan Yapılması.....	52
f) Senedin Mahkemeye Tevdi Edilmesi veya İlanın Sonuçsuz Kalması...55	
g) Senedin Mahkemeye Tevdi Edilmemesi Sonucunda İptal Kararı Verilmesi.....	56
II- HÂMİLE YAZILI SENETLERİN İPTALİ.....	59
A. Genel Olarak.....	60
B. İptal Usulü.....	61
1. Önleyici Tedbir Talep Edilmesi.....	61
2. Senedin İptali Safhası.....	63
a) İptal Talebinde Bulunulacak Görevli Mahkeme.....	64
b) İptal Talebinde Bulunulacak Yetkili Mahkeme.....	65
c) İlan ve Davet.....	65
d) İlan ve Davetten Sonra Mahkemece Yapılacak İşlemler.....	66

3. Hâmile Yazılı Münferit Kuponların İptaline İlişkin Usûl.....	67
III- NAMA YAZILI SENETLERİN İPTALI.....	68
A. Genel Olarak İptal Usulü.....	69
B. Genel Kuralın İstisnaları.....	71
1. Nama Yazılı Senetlerle İlgili Kanundaki Özel Hükümler.....	72
2. İptal Usulünün Basitleştirilmesi ve Senet İbraz Edilmeden Ödeme.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İPTAL KARARININ SONUÇLARI

I- GENEL OLARAK.....	75
A. Lehine İptal Kararı Verilen Şahsın Hak Sahibiymiş Gibi Görünmesi.....	75
B. Senedin Teşhis Fonksiyonunun Ortadan Kalkması.....	75
C. Maddi Hukuk Açısından Bir Değişikliğin Olmaması.....	76
II- İPTAL KARARININ SENETLE İLGİLİ KİŞİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE ETKİSİ	
A. Lehine İptal Kararı Verilen Şahıs İle Senet Borçlusu Arasındaki İlişkilere Etkisi.....	78
1. Lehine İptal Kararı verilen Şahsın Hakları.....	80
a) Hakkın Senetsiz Olarak İleri Sürülebilmesi.....	80
b) Yeni Bir Senet Düzenlenmesini İsteme Hakkı.....	81
2. Borçlunun Def'ileri.....	82
3. İptal Kararıyla Başvurulabilecek Müracaat Borçluları.....	83
B. İptal Kararının Borçlu İle Senedin Hâmili Arasındaki İlişkilere Etkisi.....	87
C. İptal Kararının Lehine İptal Kararı Verilen Şahıs İle Senedin Hâmili Arasındaki İlişkilere Etkisi.....	89
III- SENEDİN İPALİNDEN SONRA ZARARA KİMİN KATLANACAĞI MESELESİ.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTİRDAT DAVASI

I- KIYMETLİ EVRAKTA HAKKIN DOĞUMU.....	93
A. Kreasyon Teorisi.....	94
B. Akit Teorisi.....	95
C. Görünüşe İtimat İlkesi ile Birleştirilmiş Akit Teorisi.....	97
II- GENEL OLARAK İSTİRDAT DAVASI.....	98
III- İSTİRDAT DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ.....	99
IV- İSTİRDAT DAVASININ TARAFLARI.....	100
V- İSTİRDAT DAVASININ GÖRÜLECEĞİ GÖREVLİ ve YETKİLİ MAHKEME.....	101
A. İstirdat Davasının Görüleceği Görevli Mahkeme.....	101
B. İstirdat Davasının Görüleceği Yetkili Mahkeme.....	101
VI- İSTİRDAT DAVASINDA İSPAT YÜKÜ.....	102
VII- İSTİRDAT DAVASININ SONUÇLARI.....	103
VIII- İSTİRDAT DAVASININ AÇILMAMASI HALİ.....	104
IX- ZİLYETLİĞİN GASPINDA İADE, TECAVÜZÜN KALDIRILMASI VE TAZMİNAT DAVALARI.....	105
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	110
ÖZET.....	114
SUMMARY.....	116

KISALTMALAR

ABD.	: Ankara Barosu Dergisi
AHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
aşa.	: Aşağıda
Batider.	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK.	: Türk Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: Cümle
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK.	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİD.	: İcra İflas Dairesi
İİTİAD.	: İstanbul Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi
İlm.Kaz.İçt.Der.	: İlimi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
İçt.Bir.Kar.Huk.Böl.	: İçtihadı Birleştirme Kararları Hukuk Bölümü
K.	: Karar
m.	: Madde
MK.	: Türk Medeni Kanunu
MUH.	: Medeni Usûl Hukuku
RKD.	: Resmi Kararlar Dergisi
s.	: Sayfa
Ser.P.K.	: Sermaye Piyasası Kanunu
sy.	: Sayı
TD.	: Ticaret Dairesi
TİK.	: Türk İçtihatlar Külliyyatı
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu

Yas.Huk.İçt.Mev.Der.
YKD.

: Yasa Hukuk İçtihat ve Mevzuat Dergisi
: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu “Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptalidir”. TTK. m. 557’de yer alan kanuni tanıma göre, kıymetli evrak¹ öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç hak senetten ayrı olarak dermeyan edilemediği gibi, başkasına da devredilemez².

¹ Kıymetli evrakla ilgili esasları tayin eden kurallar (kıymetli evrak hukuku), içeriği itibariyle bir özel hukuk branşı olarak kabul edilen senetler hukukunun bir bölümü olarak karşımıza çıkar. Senetler hukuku, borçlar hukuku, şirketler hukuku ve eşya hukuku branşları ile de bağlantılıdır. Senetler hukuku, alacak hakkını, ortaklık hakkını ve aynı bir hakkı senede bağlamak konusunda kurallar içerir. Hakkın senede bağlanması dolayısıyla senetler hukuku, şekli hukuka dahil edilir. Türk Ticaret Kanunu’nun kıymetli evrakla ilgili düzenlemelerine esas teşkil eden teorik gelişmeler 19. yüzyılda Almanya’da ortaya çıkmıştır. Kıymetli evrak terimi de, Alman hukukunda kullanılan “Wertpapiere” teriminden mülhem bir şekilde türetilmiştir. Alman hukukçularının önceleri sadece belli senet tipleriyle ilgilenmelerine karşılık (örneğin poliçe ve hâmile yazılı tahviller) sonradan kredi senetleri ve ticari hayatın devamını sağlayan diğer senetlerle ilgili müşterek kavramlar üzerinde araştırma yapmaları, bu hukuk dalının gelişmesini sağlamıştır. Senetler hukuku bu çalışmalardan sonra sistematik hale gelmiştir. Kıymetli evrak kavramı, medeni hukuk ve ispat hukukunun içerisinde gelişimini sürdürmüştür. Doktrin, mücerret borç ikrarı veya ödeme vaadi uygulamalarından, senetler hukukunun şekli yapısı içerisinde “yazıya göre sorumluluk” kavramına ulaşmıştır. Bu şekli hukuk, yapısı itibariyle de özel hukuk ve senetler hukuku içerisinde yerini almıştır.

İsviçre Borçlar Kanunu’nda kıymetli evrakla ilgili düzenlemeler sistematik bir biçimde yer alır. Türk Ticaret Kanunu’na da bu sistem yansımıştır. İsviçre Borçlar Kanunu, kıymetli evrakla ilgili bu düzenleme dolayısıyla, Almanca konuşan ülkeler arasında ilk ve tektir. Almanya ve Avusturya’da doktrin kanunlaştırmaya etkili olamamıştır. İsviçre Borçlar Kanunu’nun İtalyanca metninde kıymetli evrak için “carta valore” terimi kullanılmıştır, Fransızca metninde ise, “papier valeur” terimi yer almaktadır. İtalyan Ticaret Kanunu’nda “titoli di credito” terimi tercih edilmiştir. Fransız hukukunda bizdeki anlamıyla bir kıymetli evrak kavramı yoktur. “Effets de commerce” (poliçe, bono, çek), “titre negotiable”, “titre credit” kavramları kullanılmaktadır. İngiliz hukukunda, “negotiable instruments” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram ticari senetler kavramından geniş, fakat kıymetli evrak kavramından daha dardır. Amerikan hukukunda da durum aynıdır. “Commercial paper” (ticari senet), “investment paper” (yatırım senedi, menkul kıymet) kavramlarına rastlıyoruz. Görüldüğü üzere bu kavramlar kıymetli evrak kavramlarıyla tam olarak örtüşmez. Bkz. Öztan:Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, s.1-5; Kinacioğlu,N.:Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1993, s.3; Kalpsüz,T.:Kıymetli Evrak Ders Notları (Teksir), Ankara 1969, s.1; Karayalçın,Y.:Ticaret Hukuku, Ticari Senetler, Ankara 1970, s.13.

² Kanunda yapılan bu tanım İsviçre Borçlar Kanunu’nun 965. maddesinden alınmıştır. Kıymetli evrak alanında yaşanan ilmi gelişmeler sonucu İsviçre Borçlar Kanunu’na bu tanım 1.7.1937 tarihli değişiklikle konulmuştur. Bkz. Öztan,F.:a.g.e., s. 13.

Bu tanımdan kıymetli evrakta mündemiç hakkın senetle sıkı bir bağ içinde olduğunu anlıyoruz. TTK. m. 558/l'e göre, kıymetli evrakın borçlusu, ancak senedin teslimi karşılığında ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu kuralın iki istisnası vardır. Bunlardan birincisi TTK. m. 621'de bahsi geçen kısmî ödeme, ikincisi ise kıymetli evrakın zayı edilmesi neticesi iptal edilmesidir. Eğer Kanun Koyucu kıymetli evrakın zıyı ve iptali hükümlerini sevketmeseydi, alacaklı TTK. m. 558/l nedeniyle borçludan senet bedelinin ödenmesini talep edemeyecek ve hak kaybına uğramış olacaktı.

TTK. m. 557'deki kanunî tanıma göre kıymetli evrakın iki unsuru mevcuttur. Kıymetli evrakın birinci unsuru, onun senet niteliğinde olmasıdır. Senet, üzerinde bir düşüncenin veya bilginin yazılı olarak açıklandığı cisimlerdir. TTK.'nun kıymetli evrakla ilgili hükümleri tetkik edildiğinde, kıymetli evrak vasfını haiz senetlerin, senetlerin özel bir türü olan alacak senetleri grubuna dahil olduğu görülür. Alacak senetleri, muhtelif borç ilişkilerinden doğan alacaklar bakımından dış görünümü sağlar ve onların ispatını kolaylaştırır. Alacak senetlerine uygulanan esaslar, kıymetli evrak vasfını haiz senetler için de geçerlidir.

Kıymetli evrakın ikinci unsuru ise, bu tür senetlere bir hak bağlanmış olmasıdır. Kıymetli evrakı diğer senetlerden ayıran en önemli özelliği, TTK. m. 557'de belirtildiği üzere hakkın senette mündemiç olmasıdır. Kanun Koyucu hak ile senedin bağlılığının derecesini belirtmek için "hakkın senetten ayrı olarak dermeyeran edilemeyeceğine ve devredilemeyeceğine" işaret etmektedir. Eğer, bir hak senette mündemiç değilse, o hakkı gösteren senedin kıymetli evrak olmadığını söyleyebiliriz³.

Kıymetli evrakta mündemiç hakkın mamelekî bir değer taşıması, para ile ölçülebilmesi gerekir. Bahsi geçen bu hak, bir alacak hakkı, bir aynı hak veya bir ortaklık hakkı olabilir. Bir alacak hakkının bağlandığı poliçe, bono, çek, tahvil gibi senetler, alacak senetleri olarak anılır⁴. Bir aynı hakkı temsil eden kıymetli evrak

³ Öztan:a.g.e., s.35; Gürbüz,A. H.: Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, İstanbul 1984, s.13; Öztürk-Dirikkan,H.:Kıymetli Evrakın Zıyı ve İptali, Ankara 1990, s.6.

⁴ Kınacıoğlu:a.g.e., s.17-18; Pulaşlı,H.:Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1995, s.13-14; Öztan:a.g.e., s.34.

vasfını haiz senetler de vardır. Makbuz senedi, varant, taşıma senedi, konişmento gibi senetler bu nevi kıymetli evraktandır. Kıymetli evrak ortak hakkını göstermek için de düzenlenebilir. Bu halde kıymetli evrak, ortaklık hakkını içerir ve "hisse senedi" olarak da anılır. Ayrıca, hisse senetleri yerine çıkarılan ilmühaberler, olağan intifa senetleri, kurucu intifa senetleri, katılma intifa senetleri de kıymetli evrak vasfını haizdir⁵.

Kıymetli evrak vasfını haiz senetlere bir hak bağlanmış olmasının bazı neticeleri vardır⁶. Bunlardan birincisi kıymetli evrakta mündemiç hakkın senetten ayrı olarak devredilemeyeceğidir. Senette mündemiç hak, kambiyo senetlerinde olduğu gibi senetle birlikte doğar, bazı senetlerde ise hak senetten önce vardır. Örneğin, hisse senetlerinde hak çoğu zaman senedin düzenlenmesinden önce doğar. Her iki tür senette de senetle hak arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bu bağ TTK. m. 557 ve MK. m. 923 göstermiştir. TTK. m. 557'de hakkın senetten ayrı olarak devredilemeyeceği vurgulanmıştır. Medeni Kanun'un 923. maddesinde ise, ipotekli borç ve irat senedindeki alacağın ancak senet üzerindeki zilyetliğin devri ile mümkün olduğu belirtilmektedir. Kıymetli evrakta mündemiç hakkı devralanın, senetteki hakkı başkasına ileri sürebilmesi, senedin borçlusuna ibraz edebilmesi ve senedi yeniden devredebilmesi için mutlaka senet zilyetliğini haiz olması gerekir. Kıymetli evrakın haczi için de İİK. m. 88. gereğince bu senetlere el konulması

---

⁵ Kınacıoğlu:a.g.e., s.18; Pulaşlı:a.g.e., s.14; Öztan:a.g.e., s.34.

⁶ Kıymetli evrakın doğumu ve devri için çeşitli şekil şartları aranmıştır. Kıymetli evrak bakımından cari olan şekilci (formalist) anlayış onların ticari hayattaki öneminden kaynaklanır. Kıymetli evrakın tedavül kabiliyeti nedeniyle, bu tür senetler seri işleyen ticari hayata uyum sağlamışlardır. Tedavül etmeyi kolaylaştırmak için görünüşe itimat prensibi getirilmiştir. Bu prensip, kıymetli evrakta aranan şekil şartlarına riayet ile işler. Hâmil, öngörülen şekil şartlarına riayet etmişse korunur, bu şartlar kanunda açıkça gösterilmiştir. En katı şekilcilik, özellikle kambiyo senetlerinde karşımıza çıkar. Kambiyo senetleri dışındaki kıymetli evrak tipleri için de kanunda bazı şartlar belirlenmiştir (TTK. m. 565). Örneğin, emre yazılı senetlerin devri için yapılması gerekli olan ciro işlemi ile ilgili şekli şartlar öngörülmüştür (TTK. m. 593, 594, 595). Cironun kanunun öngördüğü biçimde yapılmaması istenilen sonucun elde edilmemesine yol açar. Cironun kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Eğer kayıt ve şart yazılmışsa yazılmamış sayılır. Kısmi ciro ise batıldır. Bkz., Şimşek,E.: Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1983, s.31; Domanıç,H.: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1975, s.7; Gürbüz:a.g.e., s.18; Pulaşlı:a.g.e., s. 18-19; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.5.

gerekir. Âdi senet hakkı ispata yararken, kıymetli evrakta hak senedin ayrılmaz bir cüzüdür⁷.

Kıymetli evrak vasfını haiz senetlere bir hak bağlanmasının ikinci neticesi, hakkın senet olmadan ileri sürülememesidir. Kıymetli evrak borçlusu, ancak senedi ibraz ve teslim edene borcunu ödemelidir (TTK. 558/I). Aksi halde, kıymetli evrakı sonradan ibraz edene, ikinci bir ödeme yapmak zorunda kalabilir. Borçlu senet kendisine ibraz edilmemişse ödeme yapmaktan kaçınmalıdır. Senet alacaklısının, bir ibraname veya makbuz vermesi durumu değiştirmeyecektir⁸. Senet nerede ise hak da oradadır⁹. Bu yüzden senet hem alacaklı, hem borçlu için gereklidir. Bu durum "çift taraflı ibraz şartı" olarak adlandırılmıştır¹⁰. Bu gereklilik TTK. m. 558/I,II ve m. 567/II'de gösterilmiştir. Âdi senetlerde ise durum farklıdır. Senet ibraz edilmese bile borçlu ödeme yapmak zorundadır, sadece makbuz (BK. m. 87) veya borcun sukutunu gösteren bir ilmühaber (BK. m. 89) isteyebilir. TTK. m. 558/II'ye göre borçlu hile veya ağır kusuru olmaksızın, vadede , senedin mahiyetine göre alacaklı olduğu anlaşılan kişiye yapacağı ödemeyle borcundan kurtulur¹¹.

Tez, giriş ve sonuç dışında dört bölümden oluşmaktadır. "Kıymetli Evrakın Zıya Kavramı ve İptalin Koşulları" adlı birinci bölümde, zıya kavramı, senedin iptali talebinde bulunulması mümkün olan zıya halleri ve zıya nedeniyle iptalin koşulları incelenmiştir.

"Kıymetli Evrakın Türlerine Göre İptal Usulü" adlı ikinci bölümde ise, emre, hâmile ve nama yazılı senetlerin iptali usulü ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Emre yazılı senetlerin iptali usulü anlatılırken önemine binaen önleyici tedbir kararı da geniş olarak ele alınmıştır. Diğer senet türleri için önleyici tedbir kararının verilmesinde karşılaşılan farklılık da gösterilmiştir. Önleyici tedbir kararından sonra ise, iptal usulü üzerinde durulmuştur.

⁷ Gürbüz:a.g.e., s. 12; Poroy:a.g.e., s.26; Pulaşlı:a.g.e., s.15; Ertekin,E.-Karataş,I.: Uygulamada Ticari Senetler Hukuku, Ankara 1992, s.6; Kınacıoğlu:a.g.e., s.18; Öztan:a.g.e., s.34.

⁸ Poroy:a.g.e., s.27; Pulaşlı:a.g.e., s.16;Kınacıoğlu:a.g.e., s.25-26.

⁹ Pulaşlı:a.g.e., s.16; Ansay,T.:Bankacılık Yönünden Ticaret Hukuku Kuralları, Ankara 1970, s.126.

¹⁰ Kınacıoğlu:a.g.e., s.21.

¹¹ Poroy:a.g.e., s.27;Pulaşlı:a.g.e., s.16; Kınacıoğlu:a.g.e.,s.25-26.

Çalışmanın “İptal Kararının Sonuçları” başlıklı üçüncü bölümünde, mahkemece kıymetli evrakın iptaline karar verilmesinden sonra ortaya çıkabilecek çeşitli hukuki sonuçlar açıklanmıştır. Senedin ziya nedeniyle iptalinden sonra uğranılan zarara kimin katlanacağı meselesi tartışılmış, konu çeşitli açılardan açıklığa kavuşturulmuştur.

“İstirdat Davası” adlı dördüncü ve son bölümde ise, senedin zıyaından sonra senedin kimin elinde bulunduğunun bilinmesi durumunda açılacak istirdat davası ele alınmış, davanın şartları, yargılama usûlü ve sonuçları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir

Tezde, konuyla ilgili teorik nitelikteki bilgilerin somut örneklerle ve özellikle Yargıtay kararlarıyla karşılaştırmalı olarak sunulmasına gayret edilmiştir. Gerektiği zaman Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili hükümleri ile Eski Türk Ticaret Kanunu ve kaynak kanun olan İsviçre Borçlar Kanunu'nun hükümleri karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIYMETLİ EVRAKIN ZIYAI KAVRAMI VE İPTALİNİN KOŞULLARI

I- GENEL OLARAK ZIYA KAVRAMI

TTK.'nda senedin zıya kavramı net bir şekilde açıklanmadığı gibi, zıyaın hangi halleri kapsadığı da belirtilmemiştir¹². TTK.'nun 414. maddesinde, bir hisse senedi veya ilmühaber tedavülü mümkün olmayacak derecede yıpranmış veya bozulmuş olursa, esas münderacatı ve ayırdedici alâmetlerinin tereddütsüz anlaşılması kabil bulunduğu takdirde hak sahibi yeni bir senet isteme hakkını haizdir denilmektedir. Kanun koyucu bu maddede “senedin yıpranmış veya bozulmuş olması” ile sadece iki ziya halinden bahsetmiştir. Senedin rıza olmaksızın elden çıkması ile ilgili hükümlerde de (TTK. m. 669, MK. m. 990) ziya kavramı açıklanmamış, sadece

¹² Öztan:a.g.e., s.269; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8.

ziyayın bir türünden bahsedilmiştir¹³. Görüldüğü gibi kıymetli evrakın ziyayının neyi ifade ettiğinin açıklanmasına ihtiyaç vardır. Kıymetli evrakın ziyayından ne anlaşılması gerektiği doktrinde tartışma konusu yapılmıştır¹⁴.

Kanunlarımızda terim konusunda da birliktelik yoktur. Bazen "ziya" terimi kullanılmış (örneğin; TTK. m. 563, 671, BK. m. 89), bazen de "senedin elden çıkması" ibaresi (örneğin; TTK.m. 573/IV, 669/I, 675, MK. m. 925) tercih edilmiştir. Ziya, senedin elden çıkması dışında hasara uğramasını da ifade ettiğinden, ziya kelimesinin tercih edilmesi daha uygun olur¹⁵.

Kıymetli evrakta hak senedi takip ettiğinden, senet olmadan hakkın talep edilmesi ve devri mümkün değildir. Senet, hâmil tarafından mutlaka borçlusuna ibraz edilmelidir. Senedin ibraz edilmesi, hâmilin iradesi dışında kısmen veya tamamen imkânsız hale gelebilir¹⁶. Senette hangi hususların yazılı olduğunun bilinmesi veya senedin kopyasının, fotokopisinin elde bulundurulması halinde de durum böyledir. Fakat senedin bir nüshasının elde bulunması halinde hak kaybı söz konusu olmaz ve ziyadan söz edilemez (TTK. m. 655)¹⁷.

Senedin ibrazının olanaksız olmasını objektif anlamda değerlendirmek gerekir. Borçlunun seyahatte olması nedeniyle kendisine ibrazın mümkün olamaması veya

¹³ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8; Şimşek:a.g.e., s.43

¹⁴ Öztan: a.g.e., s. 269; Poroy, R./Tekinalp, Ü.:Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1995, s. 87; Domaniç:a.g.e., s.46; Şimşek:a.g.e., s.43; Kınacıoğlu:a.g.e., s.70; Can,H./Güner,S.:Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999, s.39; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.30; Karayalçın:a.g.e., s.350; Gürbüz:a.g.e., s.765; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8; Pulaşlı:a.g.e., s.49; Hirsch,E.:Ticaret Hukuku, İstanbul 1948, s.487; Doğanay,İ.:Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. 2, Ankara 1981, s.1345; Eriş, G.:Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Kıymetli Evrak ve Taşıma, Ankara 1988, s.69; Ögütçü, A.T.-Altın, M.:Ticari Senetler ve Özel Takip Yolları,Ankara 1979, s.144; Esenkar, B.:Çekin Ziyayı Özellikle Çalınma Hali, Ankara 1998, s.25.

¹⁵ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8. Eski Medeni Kanun'unun 839. maddesinde senedin "ziya" terimi kullanılıyordu. Yeni Medeni Kanun'da ise "senedin elden çıkması" terimi kullanılmıştır. Ziya terimi bütün durumları kapsadığından bu terimin kullanılması yerinde olurdu.

¹⁶ Karayalçın:a.g.e., s.263; Öztan:a.g.e., s.269; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8.

¹⁷ Öztan:a.g.e., s.269; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.9.

hâmilin görme özürü olması nedeniyle senedi bulamaması zıya değildir¹⁸. Ancak, nereye konulduğunun unutulduğu ve bulunamadığı durumlarda, senedin zıya gerçekleşmiş kabul edilmelidir

Senedin herhangi bir vasıtayla tanınabildiği, üstündeki yazıların okunabildiği durumlarda senet zıya uğramış sayılmaz. Bu durumda hâmil borçluya başvurarak yeni bir senet düzenlemesini istemelidir (TTK. m. 414, 655/III)¹⁹.

İbraz edilememe hâmilin elinde olmayan sebeplerle, mutlak anlamda olabilir. Örneğin, doğal bir olay (deprem, su baskını, yangın) sonucu senet ibraz edilemez hale gelmiş olabilir. Senet yıpranma, yırtılma, parçalanma, silinme, çizilme gibi sebeplerle zıya uğramış olabilir. İbraz edilememe nisbi anlamda da olabilir. Bu gibi durumlarda senet ibraz edilebilir niteliktedir, ancak alacaklı senet üzerindeki zilyetliğini yitirmiştir. Örneğin, senedin çalınması, kaybedilmesinde durum böyledir²⁰.

Aşağıda zıya kavramını, senedin maddeten mevcudiyetinin sona erdiği ve senedin maddeten mevcudiyetinin devam ettirdiği hallerine göre açıklayacağız.

A. Senedin Maddeten Mevcudiyetinin Sona Erdiği Zıya Halleri

Senedin hasara uğraması hali TTK'da düzenlenmemiştir. Ancak TTK. m. 414'de, hisse senetlerinin tedavülü mümkün olmayacak derecede yıpranmış ve bozulmuş olmakla birlikte, esaslı unsurları tereddüde yer vermeyecek şekilde anlaşılabiliriyorsa, iptal hükümleri uygulanmaksızın, şirketten yeni bir senet düzenlenmesi istenebilir denmektedir. Poliçe hakkında da benzer bir hüküm sevk edilmiştir (TTK. m. 655/III). TTK. m. 414'ün getirdiği çözüm kabul edilse bile, senedin alacaklının elinde olup da esaslı unsurları belli olmayacak şekilde senedin karalanması, yıkanması, bozulması, yırtılması hallerinde ne olacağı belli değildir.

¹⁸ Öztan:a.g.e., s.269; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.9.

¹⁹ Öztan:a.g.e., s.269.

²⁰ Karayalçın:a.g.e., s.350; Esenkar: a.g.e., s.25; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.8; Poroy-Tekinalp.:a.g.e., s.87; Domaniç:a.g.e., s.46; Doğanay:a.g.e., s.1345.

Doktrinde bu konuda değişik fikirler ileri sürülmüştür. Poroy bu durumda senedin esaslı unsuru zedelenmiş olduğu için senedin iptali gerektiği sonucuna ulaşmıştır²¹. Domaniç ise sorunun genel hükümlere başvurularak çözülebileceği kanaatindedir. Yazara göre, senedi zayi eden şahıs borçluya istihkak davası açıp hakkın varlığını ispat ile yırtılan veya bozulan senedin iptali ve yeni bir senet düzenlenmesini istemelidir²².

Yargıtay da Domaniç'in görüşü gibi karar vermiştir²³. Doktrindeki birçok yazara göre senedin esaslı unsurları kaybolmamış, fakat senet tedavül edemeyecek şekilde yıpranmış veya bozulmuş ise de iptal hükümlerine başvurulmamalıdır. TTK.m. 414 ve 655/III hükümleri bu duruma uyarlanarak hâmilin yeni bir senet ihdasını borçludan talep edebilmesi gerekir²⁴. Kıymetli evrakın alacaklının elinde olmasına rağmen esaslı unsurlarının kaybolduğu veya senedin hamilin iradesi dışında maddeten mevcudiyetinin sona erdiği hallerde ise artık onun iptali yoluna gitmek gerekir.

Senet hâmilin elinde bulunuyor, fakat yırtılmış ise bu durumda nasıl bir çözüme gidilecektir? Hem doktrinde hem de yargı kararlarında bu konuda görüş birliği yoktur. Şöyle ki; Yargıtay Ticaret Dairesinin verdiği bir kararda, senedin pulu üstündeki imzanın bir kısmı da dahil olmak üzere yırtılması onun iptal edilmiş²⁵ anlamına geldiği belirtilmiştir²⁶. Aynı durumla ilgili başka bir tarihte verdiği kararında da senedin hükümsüz olduğu görüşündedir²⁷. Yine başka bir kararında senedin pul

²¹ Poroy:a.g.e., s.81; Poroy/Tekinalp:a.g.e., s.87.

²² Domaniç:a.g.e., s.49; Bkz. aynı görüş için Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.11; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.33; Gürbüz:a.g.e., s.766.

²³ Bononun dilekçe sahibinin yeğeni tarafından yırtılıp, yırtık olarak dilekçe sahibi elinde bulunması olayında iptal hükümlerine gidilemeyeceği kararı verilmiştir, 11. HD. 24.12.1979 T., E.5832, K.5872, Batider 1980, C. 9, sy. 3, s.839.

²⁴ Karayalçın:a.g.e., s.352; Öztan:a.g.e., s.269; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.11; Esenkar:a.g.e., s.26.

²⁵ Buradaki "İptal" kelimesinin "ödeme" manasında kullanıldığını kabul etmek gerekir, bkz. Gürbüz:a.g.e., s.767.

²⁶ TD. 14.4.1952 T.,E.1012, K.2052,Türk İçtihatlar Külliyyatı,1952, C. 2, s.1185-1186.

²⁷ İİD. 26.41965 T.,E.4740, K.4469, Resmi Kararlar Dergisi, 1966, s.62. Buradaki hükümsüzlük terimi ödeme manasındadır.

kısmını da kapsayacak şekilde yırtılmasının senedin ödendiği anlamına geldiğini söylemiştir²⁸.

Yargıtay diğer bir kararında ise, yukarıdaki içtihatları aksine, senedin yırtıldıktan sonra dahi alacaklısının elinde bulunmasının, borcun ödendiğini ve hâmilin hakkından vazgeçmiş olduğunu göstermediği, borçlunun senet bedelini ödediğini ve senedin bu nedenle yırtılmış olduğunu ispat etmesi gerektiği belirtilmiştir²⁹.

MK.'nın 925. maddesine göre senedin ödeme kastı olmaksızın yırtılmış olması halinde senet mahkeme kararıyla iptal edilebilmeli, eğer alacak henüz muaccel değilse alacaklı borçludan yeni bir senet düzenlemesini talep etmelidir. Rehin senedi ile ilgili bu hüküm diğer senetlerin de irade dışı zayi olma halleri için de uygulanabilir. Bu surette, hem alacaklı hak kaybına uğramaz; hem de senedin irade dışı yırtıldığı iddia edemez. Bunun aksini iddia eden, iddiasını genel hükümlere göre ispat etmelidir. Yani, senet borçluya aynen iade edilmediği sürece, hâmil veya lehdar o senetteki hakkın sahibidir (TTK. m. 558/1,621)³⁰.

B. Senedin Maddeten Mevcudiyetinin Devam Ettiği Zıya Halleri

Senedin maddeten mevcut olmasına rağmen alacaklının senedi ibraz edememesi de mümkündür. Bu zıya halinde, senet zilyetliği kaybedilmiştir. Anılan zıya halini anlatabilmek için ilk önce zilyetlik kavramını açıklamak gerekir.

Zilyetlik, eşya veya hak üzerinde iradi olarak hâkimiyetin ele geçirilmesiyle doğan ve bu hâkimiyetin iradi olarak terkine, başkası tarafından gaspına veya başka sebeplerle sona ermesine kadarki durumdur³¹. Bir kimse bir şeye malik olma arzusuyla değil de, diğer bir sınırlı aynî veya şahsî hakka dayanarak zilyet olmuşsa fer'i zilyettir. Kıymetli evrakın rehin cirosu ile ciro edilmiş olması veya kıymetli evrak üzerinde intifa hakkı kurulmuş olması hallerinde, kıymetli evrakı rehnelen veya intifa

²⁸ 11H.D.2.2.1978 T.,E.236 K.256, Ankara Barosu Dergisi, 1978,sy. 4, s.687-688.

²⁹ TD. 25 5.1972 T.,E.2444, K.2608 (Doğanay:a.g.e.,s.1344,30 nolu dipnottan naklen). Aynı içtihat Gürbüz:a.g.e., s.767.

³⁰ Doğanay:a.g.e., s.1344; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.12.

³¹ Oğuzman, M.,K.-Seliçi, Ö.:Eşya Hukuku, İstanbul 1985, s.47.

hakkı sahibi, senedin fer'i, vasıtasız zilyedi olur (TTK. m. 559)³². Tahsil amacıyla senet kendisine ciro edilen kişi ise, "başkası için zilyet" dir³³.

Fer'i zilyet veya başkası için zilyet olan kişi, asıl hak sahibinin güvenini kötüye kullanır ve asıl hak sahibi gibi hareket ederse, asıl hak sahibinin aslî vasıtalı zilyetliği kaybolmuş olur. Bu durum senedin tahsil veya rehin ciro suyuyla ciro edilip de bunun senet üzerinde görünmediği hallerde ortaya çıkabilir³⁴.

Senet zilyetliğinin kaybedilmesi, hâmilin iradesi dışında senedin elinden çıkmasını ifade eder. Burada senet mevcuttur; ancak alacaklı onun üzerindeki zilyetliğini yitirmiştir ve senet başkasının elindedir³⁵. Senet zilyetliğinin kaybedildiği hallerde de, eski hâmil iptal davası açabilir.

Hâmilin iradesi fesada uğratarak senet devralınmışsa bu gerçek anlamda zilyetliğin devri değildir ve senet yine zayi edilmiş sayılır³⁶.

Bir senedin ehliyetsiz bir kimse veya vesayet altında bulunmayan bir akıl hastası tarafından üçüncü bir şahsa verilmesi halinde de ziya durumu ortaya çıkar³⁷. Zilyet, fiili hâkimiyetini kullanamaz durumda ise, bu durumun devamlı olup olmadığına bakılır. Fiili hâkimiyetin devamlı kaybı halinde senet zayi edilmiş sayılır. Eğer hâkimiyetin kaybı geçici nitelikte ise, zilyetlik sona ermiş olmaz. Dolayısıyla senet de zayi edilmemiştir³⁸. Örneğin, daha önce belirttiğimiz gibi, alacaklı senedi bir yere koymuş, fakat daha sonra tüm çabalarına rağmen onu bulamıyorsa, bu durumda senet zayi olmuştur.

---

³² Oğuzman-Seliçi: a.g.e., s.53.

³³ Geniş bilgi için, bkz. Oğuzman-Seliçi: a.g.e. s.54.

³⁴ Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.10.

³⁵ Öztan: a.g.e., s.269-270; Karayalçın: a.g.e., s.352; Ertekin-Karataş: a.g.e., s.30 Pulaşlı: a.g.e., s.49.

³⁶ Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.10.

³⁷ Öztan: a.g.e., s.270; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.10; Esenkar: a.g.e., s.28.

³⁸ Esenkar: a.g.e., s.28; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.11; Ertaş, Ş.: Eşya Hukuku, Ankara 1989, s.47.

II- ZIYA NEDENİYLE İPTALİN KOŞULLARI

Burada TTK.'nunda öngörülen ziya ve iptalle ilgili genel esaslar altında senedin iptali ele alınacaktır. İptalin koşulları TTK.'nun 563. maddesinde düzenlenmiştir.

A. Senedin Zıyası

TTK.'nun 563/l. maddesine göre, kıymetli evrakın iptal edilebilmesi için herşeyden önce onun zayi edilmesi gerekir. Zayi edilmiş olmak ibaresi senede ilişkin bir durumu ifade eder. Yani, zayi edilen şey hak değil senettir³⁹.

B. İptali İsteyenin Hak Sahibi Olması

Bu şart, TTK.'nun 563. maddesinde öngörülmüştür. Anılan maddenin ikinci fıkrasında: "Kıymetli evrakın zayi olduğu yahut zıyain meydana çıktığı zamanda senet üzerinde hak sahibi olan şahıs, senedin iptaline karar verilmesini isteyebilir" denmektedir. Yani, senedin iptalini isteyen şahıs, senette mündemiç hakkın sahibi olmalıdır. Buna göre, önceden senedin zilyetliğine sahip olan herkes iptali talep edemez. Eğer, bunu kabul edip dava açabilecek kişileri genişletirsek, hırsızın dahi iptali isteyebileceğini kabul etmek gerekir. Oysa TTK.'nun iptal ile ilgili hükümleri bütün olarak değerlendirildiğinde bunu söylemek mümkün değildir. Kanun koyucu sadece meşru hâmile senedin iptalini isteme yetkisi vermiştir⁴⁰. Ancak, kıymetli evrakı rehin alan veya onun üstünde intifa hakkı sahibi olan şahıslar da iptali isteyebilirler⁴¹. Zira, kimse hakkını aramaya zorlanamaz, bu nedenle zayi edilen senedin, asıl maliki tarafından iptalinin talep edilmediği durumlarda sınırlı aynı hak sahipleri zarara uğrayabilir. Sonuç olarak sınırlı aynı hak sahipleri aleyhine hakkaniyete aykırı bir durum ortaya çıkar. Bu nedenle doktrinde malik dışındaki sınırlı aynı hak sahiplerinin de senedin iptalini isteyebileceği kabul edilmiştir⁴².

³⁹ Gürbüz:a.g.e., s.774.

⁴⁰ Öztürk-Dirikkan:a.g.e. s.23.

⁴¹ Öztan:a.g.e., s.271; Gürbüz:a.g.e., s.776; Ertekin-Karataş:a.g.e., s.40; Pulaşlı:a.g.e., s.52.

⁴² Karayağın:a.g.e., s.356; Öztan:a.g.e., s.271; Esenkar:a.g.e., s.72; Pulaşlı:a.g.e., s.52; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.22; Gürbüz:a.g.e., s.776; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.40; Özyıldırım,S.:Kaybolan Senetlerin İptali, Ankara Barosu Dergisi, 1981, sy.3,s.376; Poroy:a.g.e., s.90; Bozer,A.:Bankacılar İçin

Kambiyo senetlerinden çek üzerinde aleni bir rehin cirosu yapılması mümkün değildir. Çek üzerinde sınırlı aynı haklardan sadece intifa hakkı kurulabilir⁴³. Intifa hakkı sahibi ve senedi rehnalan kişilerin iptal talebinde bulunmaya yetkili olmaları, malikin iptali talep etmesi hakkına engel olmaz. Senedin iptalini isteme hakkına sahip olanlardan birisinin dilekçesini geri alması da diğerlerinin talebini etkisiz kılmaz⁴⁴.

Kıymetli evrakı tahsil cirosuyla devralanların da (TTK. m. 600), onun iptalini talep etmeye yetkisi bulunduğu kabul edilmektedir. Tahsil cirosu da bir tür vekalettir⁴⁵. Vekilin en önemli borçlarından biri, vekaletin iyi şekilde ifasıdır (BK. m. 390/II). Senedi tahsil cirosuyla devralan şahıs cirantanın menfaatlerine uygun hareket ederek borcunu eksiksiz yerine getirmelidir. Aksi halde BK. m. 96'ya göre sorumluluğu doğar. Senedi tahsil cirosu ile elinde bulunduran şahsın senedin zıyaı durumunda malikin menfaatleri açısından senedin iptalini talep etmesi gerekir. Bu nedenle iptali isteme yetkisine sahip olmalıdır⁴⁶. Yargıtay da bu yetkinin mevcudiyetini kabul etmiştir⁴⁷.

Bir borç ilişkisi dolayısıyla senede haklı bir sebeple zilyet olan kimsenin, duruma göre senedin iptalini talep edebileceği ileri sürülmüştür. Bunlar nakliyecisi, senedin tevdi edildiği kişi (müstevdi) dir⁴⁸. Bununla birlikte senedin nakli konusunda sadece

---

Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Ankara, 1996, s.30; Cerrahoğlu,F.:Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, İTİAD, sy.1, 1973, s.190.

⁴³ Esenkar:a.g.e., s.72.

⁴⁴ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.23.

⁴⁵HGK.16.4.1969T., E.1336, K.512, ABD.1969, sy.4, s.718,719; TD.2.6.1961T., E.354, K.1789, ABD.1961, sy. Haziran-Temmuz, s.65-66; 11.HD., 20.11.1973 T., E.4173, K.4599, Resmi Kararlar Dergisi, 1974, sy.2, 130; 11.HD., 2.7.1985 T., E.3163, K.4117, İlimi ve Kazai İçtihatlar Dergisi, 1986, sy.308, s.4327-4328.

⁴⁶ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.22-23; Esenkar:a.g.e., s.72.

⁴⁷ Tahsil için bankaya verilen çekin postada kaybolması halinde, banka ile çeki tahsile veren arasındaki vekalet ilişkisi yüzünden Borçlar Kanunu'nun 389. ve 390. maddelerinin atfı dolayısıyla 321. maddesine göre vekil zarardan sorumludur ve TTK.'nin 669. ve devamı maddelerine göre senedin iptalini talep edebilir, 11.HD. 26.2.1986 T.,E.7245,K.968 (yayınlanmamıştır).

⁴⁸ Öztan:a.g.e., s.272; Öztürk-Dirakkan:a.g.e., s.23, 24; Gürbüz:a.g.e., s.774; Karayalçın:a.g.e., s.356; Kınacıoğlu:a.g.e., s.64; Cerrahoğlu:a.g.m.,s.190, 7 no'lu dipnot.

şahsî bir hakka sahip bulunan bir şahsın iptale yetkisi yoktur. Örneğin, alıcının satım aktinin ifasından önce iptali talep etme hakkı yoktur, zira verilen senet üzerinde aynî hakkı mevcut değildir⁴⁹.

Senedin devrine ilişkin bir sözleşme yapılmış, fakat devir henüz gerçekleşmeden senet zayi olmuşsa senedin iptalini senedin devrini taahhüt eden talep eder⁵⁰.

Hisse senetlerinin zıyaı durumunda ise; hisse senetlerini çıkaran anonim şirketin iptali talep etmesi mümkün değildir. Çünkü sadece senedin meşru hâmilinin senedin iptalini talep etme yetkisi vardır. Nama yazılı hisse senetlerinin devri tam ciro ve zilyetliğin devri ile olur. Hisse senedinin devri ise şirkete karşı ancak devrin şirket pay defterine kaydıyla hüküm ifade eder (TTK. m. 416/II). Nama yazılı hisse senedi ciro ile devredilmiş ve zilyetlik de nakledilmiş, fakat hisse senedi devri pay defterine geçirilmemişse senedin iptalini kim talep edecektir?

TTK. m. 416/II'ye göre devir tam ciro ve zilyetliğin nakli ile olur. Dolayısıyla nama yazılı hisse senedini tam ciro ve zilyetliğin devriyle devralan şahıs senedin maliki olur ve iptali talep etmeye o yetkilidir. Devrin pay defterine kaydedilmesi ise sadece, devrin şirkete karşı hüküm ifade etmesine yol açar⁵¹.

Poliçe veya çekin keşidecisi ile bonoyu düzenleyenin senedin iptalini talep edemeyeceği kabul edilmiştir. Çekin keşidecisinin, onun elinden rızası hilâfına çıkması halinde TTK. m. 711/III gereğince muhatabı ödemedi men etme yetkisi vardır, dolayısıyla iptali talep etmesine gerek yoktur. Bonoyu düzenleyene veya poliçenin keşidecisine senedin sonradan ciro edilmesiyle alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmeyeceği kabul edildiğinden (TTK. m. 593/III, 690), senedin hâmilli

⁴⁹ Öztan:a.g.e., s.272; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.24

⁵⁰ Poroy:a.g.e., s.90,15 no'lu dipnot; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.24.

⁵¹ Öztan:a.g.e., s.1510; Domaniç:a.g.e., s.554;Tekil:a.g.e., s.9; Poroy/Tekinalp/Çamoğlu:a.g.e., s.610-613; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.25.

durumuna gelen senedi düzenleyen veya keşideci de böyle bir durumda iptali talep edebilir⁵².

Senedi zayi edenin ölümü halinde onun hakları bir bütün olarak mirasçılara geçeceğinden (küllî halefiyet), mirasçılar senedin iptalini isteyebileceklerdir⁵³.

Senedin zıyaı anında senetteki hakka sahip olan şahsın senedin iptalini isteyebilmesi için, hukuki menfaatinin de olması gerekir⁵⁴.

C. Senette Mündemiç Hakkın Devam Etmekte Olması

TTK'nda açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte işin mahiyeti icabı, senedi zayi eden şahsın senetteki mündemiç hakkının varlığının devam etmekte olması gerekir.

Hakkın ortadan kalktığı (örneğin ödeme dolayısıyla), senet zayi olmadan önce hiç doğmadığı ve zayiden sonra doğma ihtimalinin olmadığı durumlarda senet iptal edilemez. Örneğin, senet düzenlendikten sonra alacaklıya verilmemiş ve iyiniyetli üçüncü kişinin eline geçme ihtimali de yoksa senet iptal edilemez. Buna karşılık senette yazılı hakkın zamanaşımına uğraması veya hakkın borçlu tarafından dava konusu yapılması (örneğin, bir anonim şirketin zayi edilen hisse senedinin sermaye borcunun ödenmemesi nedeniyle iptal edildiğini iddia ediyorsa) senedin iptalini engellemez⁵⁵. Senedin borçlusu senedin bedelini ödedikten sonra senedin kendisine verilmediği durumlarda (hak şeklen mevcut olsa bile) MK. m. 925'e göre

⁵² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.25; Esenkar:a.g.e., s.72. Yargıtay 11.HD.'nin verdiği kararlar da bu yöndedir. Örneğin: "TTK.'nun 711. maddesinin son fıkrasına göre çekin kendisinden rızası dışında çıkmış olduğunu iddia eden keşidecinin sadece muhatabı ödemekten men etme yetkisi mevcut olup, çekin zayi olmasından dolayı iptal davası açma hakkı bulunmamasına göre...". 28.9.1981 T.,E.4130,K.4069. Bir başka kararda: "TTK.'nun 669.maddesi uyarınca zayi nedeniyle iptal isteminde bulunma yetkisinin bono keşidecisine değil hâmile ait olduğu, senedin takibe konulduğunun ve verilen önel içinde istirdat davası açıldığından konusu kalmayan davanın reddiyle ödeme yasağının kaldırılması kararı doğru görülmüştür" denilmiştir. Bkz. 11. HD. 16.12.1982 T.,E. 5074,K. 5418, Gürbüz:a.g.e., s.772.

⁵³ Esenkar:a.g.e., s.72; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.25.

⁵⁴ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.25; Kuru,B.:Nizasız Kaza, Ankara, 1961, s.150.

⁵⁵ Kınacıoğlu:a.g.e., s.64; Pulaşlı:a.g.e., s.52; Öztan:a.g.e., s.270.

iptali isteyebilir. Bu maddenin verdiği olanakla, emre veya hâmile yazılı bir senet bedeli borçlu tarafından ödenip, senet kendisine iade edilmediğinde, borçlu iptali talep edebilir⁵⁶.

Açık poliçelerin (TTK. m. 592) de iptal edilebileceği doktrin ve Yargıtay içtihatlarınca kabul edilmiştir⁵⁷. TTK. m. 690 ve m. 730'a göre TTK. m. 592 hükmü bono ve çek hakkında da uygulanabileceğinden, açık bono ve çekin de iptali mümkündür.

D. Kaybedilmiş Senet Zilyetliğinin Yeniden İktisabının Mümkün Olmaması

TTK.'nun senedin zıyaı nedeniyle iptaline ilişkin hükümleri alacaklı (zayi eden) lehine sevk edilmiştir. Senedin iptali yoluna, ancak zilyetliğin sürekli kaybı durumunda gidilir. Senet zilyetliğinin geçici kaybı durumunda senedin iptali yoluna gidilemez. Zilyetliğin geçici olarak kaybedilmesi durumunda da iptal yolu açılsa, bu senedin esas maliki açısından hem zaman hem de para kaybına yol açacaktır. İleride de belirteceğimiz gibi, iptal kararı maddi hukuk açısından bir değişiklik yapmayacağından, senedi elinde bulunduran hâmil ile zayi eden malik arasında yeni bir uyumsuzluk çıkabilir⁵⁸. Bu nedenle senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa bu kişiye karşı bir "istirdat" davası açılmalıdır (TTK. m. 670, MK. m. 989, 990). Senedin kimin elinde olduğu biliniyor, fakat kişinin nerede olduğu bilinmiyorsa, senedin ibrazı yine imkansızlaştığından senedin iptali pratik açıdan faydalı olacaktır⁵⁹. Yargıtay'ın vermiş olduğu birçok kararda da senedin kimin elinde

⁵⁶ Kınacıoğlu:a.g.e., s.64; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.25; Öztan:a.g.e., s.271.

⁵⁷ Öztan:a.g.e., s.271; Pulaşlı:a.g.e., s.52; Kınacıoğlu:a.g.e., s.81; Gürbüz:a.g.e., s.775; Esenkar:a.g.e., s.73; Öztürk-Dirikkan: a.g.e.,s.27; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.40; Tekil,F.: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1980, s.82; Poroy:a.g.e., s.84. Yargıtay 11. HD.'nin verdiği bir kararlarda konu ele alınmış ve açık poliçenin iptali kabul edilmiştir. 11.HD. 17.3.1986 T.,E. 653,K. 1497 (yayınlanmamıştır);11. HD. 11.2.1974 T.,E. 436,K. 420, Batider 1974,C. 8, sy. 3, s.760.

⁵⁸ Öztürk/Dirikkan:a.g.e., s.25,26; Öztan:a.g.e., s.272; Kınacıoğlu:a.g.e., s.64; Pulaşlı:a.g.e.,s.53; Gürbüz:a.g.e., s.777; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.40; Esenkar:a.g.e., s.72.

⁵⁹ Öztan:a.g.e., s.272.

olduğunun bilindiği durumlarda iptali talep etmek yerine istirdat davası açılmasını gerektiği belirtilmiştir⁶⁰.

E. İptali İstenen Senedin İptalinin Mümkün Olması

1. İptali Mümkün Olan Senetler

Bütün senetlerin TTK.'nun iptale ilişkin hükümlerine dayanılarak iptal edilmesi mümkün değildir. Senedin iptali mümkün senetlerden olması gerekir. TTK.'ndaki hangi senetlerin iptal edilebileceği hususundaki hükümler, emredici mahiyettedir ve hukuki muamele yoluyla değiştirilemez. Senet borçlusunun senet üzerine yazacağı beyanlar da durumu değiştirmeyecektir. Bu mahiyette hukuki muameleler geçersiz olup, ancak TTK.'ndaki mevcut hükümlere aykırı düşmediği oranda geçerli olabilir⁶¹.

TTK. hükümlerine göre ancak kıymetli evrak vasfını haiz senetler iptal edilebilir. Bu yüzden önce, iptali istenen senedin kıymetli evrak vasfını taşıyıp taşımadığının araştırılması gerekir. Bu nedenle zorunlu şekil unsurlarını taşımayan evrak ve diğer adi senetler TTK. hükümlerine göre iptal edilemezler⁶². Kıymetli evrak vasfını taşımayan örneğin, limitet şirket veya kooperatiflerin çıkardığı senetler TTK. hükümlerine dayanılarak iptal edilemez⁶³. Âdi senetlerin iptali de TTK. hükümlerine göre olmaz, bunların iptali BK. m. 89'a göre olur. Borç (alacak) senedi mahiyetinde olmayan evrakın da iptali mümkün değildir. Örneğin, bir protesto varakası iptal edilemez⁶⁴.

⁶⁰ TD. 11.12.1972 T.,E. 72/4974,K. 72/5357, RKD. 1973, sy. 9/11,s.346;TD. 20.11.1967 T.,E. 66/3398,K. 67/4156, Batider 1968, C. 4, sy. 4,s.773,774;11. HD. 24.12.1979 T.,E. 79/5832,K. 79/5872, Batider 1980, C. 9, sy.3, s.839; 11. HD. 19.3.1984 T.,E. 84/1519,K. 84/1542 (yayınlanmamıştır).

⁶¹ Öztan:a.g.e., s.273; Gürbüz:a.g.e., s.776.

⁶² Öztan:a.g.e., s.273; Gürbüz:a.g.e., s.776; Pulaşlı:a.g.e., s.53; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.28. 11. HD.'nin 15.10.1985 T.,E. 85/4215,K. 85/5310 nolu kararında iptali söz konusu çekin zorunlu unsurlarının tam olmadığı için çek sayılmayacağı ve iptalinin mümkün olmadığı belirtilmiştir (yayınlanmamıştır).

⁶³ İçt. Bir. Kar., 3.7.1941 T.,E. 35,K. 17, Olgaç S., Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları, İstanbul 1968, s.688.

⁶⁴ Öztan:a.g.e., s.273.

Bu halde, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olan bütün kıymetli evrakın iptali mümkündür. Bunların dışında TTK.'da münferit olarak düzenlenmemiş olmakla birlikte iptal edilebilecek diğer senetleri de incelenmek gerekecektir.

Devlet tarafından çıkarılan tahvillerin iptali konusunda Eski Türk Ticaret Kanunu'nda bir düzenleme olmadığı için Yargıtay'ın bir içtihadı birleştirme kararında konu ele alınmıştır. Bu İBK'na göre, zayi edilen devlet tahvillerinin, Eski Türk Ticaret Kanunu'nun 434-440. maddelerinde düzenlenmiş ticari şirketler tarafından çıkarılan tahvillerle ilgili hükümlerin kıyasen uygulanması suretiyle iptal edilebileceği sonucuna varılmıştır⁶⁵. Yani, Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 580. maddesinde iptali mümkün olmayan senetlerden bahsedilirken, devlet tahvilleri bunlardan saklı tutulmuştur, böylece esasen TTK.'ya göre devlet tahvilleri iptali mümkün senetlerdendir. Ancak mevzuatta devlet tahvillerinin iptali konusunda özel hükümler yoktur, bu nedenle devlet tahvillerinin iptali doktrincede tartışılmış konu Yargıtay içtihatlarında da ele alınmıştır. Yargıtay bazen devlet tahvillerinin iptal edilmeyeceği bazen de edilebileceği sonucuna varmıştır⁶⁶. Devlet tahvillerinin iptali konusunda özel hükümler mevcut olmadığına göre bu senetlerin iptali konusunda TTK.'nın 573-578. maddeleri uygulanacaktır.

22.7.1967 tarihli ve 930 sayılı Tasarruf Bonoları İhracı Hakkındaki Kanun ile yürürlükten kaldırılan 233 sayılı Yatırım Finansman Fonu Teşkil ve Tasarruf

⁶⁵ İçt. Bir. Kar., 30.5.1945 T.,E. 44/6,K. 45/11, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları Hukuk Bölümü,1945-1948, C. 3, Ankara 1980, s.187-188; Bu kararın eleştirisi için bkz. Bartu,N.:Zayi Hisse Senetleri Ve Tahviller Hakkında Tevhidi İçtihat Kararı Münasebeti İle, İstanbul Barosu Dergisi, İstanbul 1947, s.5-11; Aynı,H.T.: Zayi Hisse Senetleri Ve Tahviller Hakkında Tevhidi İçtihat Kararı Münasebeti İle, İstanbul Barosu Dergisi,İstanbul 1947, s.337-345 Bartu,N.:Hisse Senetleri ve Tahvillerin Ziyası, İstanbul Barosu Dergisi, İstanbul 1942, sy.10, s.661.

⁶⁶ Öztan:a.g.e., s.300; Kınacıoğlu:a.g.e., s.71; Karayalçın:a.g.e., s.271; Tekil:a.g.e., s.87; Cerrahoğlu: a.g.m., s.197; Doğanay:a.g.e., s.1367, 1368; Domaniç ise devlet tahvillerinin iptal edilebileceği , ancak iptalin TTK. hükümlerine göre olamayacağı görüşündedir, Domaniç:a.g.e., s.58; Poroy/Tekinalp: a.g.e., s.98; Can,H./Güner,S.: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999, s.48. Yargıtay'ın 3.2.1966 T., E. 63/6097, K. 66/440 sayılı kararında devlet tahvillerinin iptal edilemeyeceği belirtilmiştir (Doğanay:a.g.e.,s. 1367,dipnot 67). Bazı kararlarında ise devlet tahvillerinin iptal edilebileceği sonucuna varmıştır. Örnek olarak; 11.HD. 26.9.1979 T.,E. 79/4340,K. 79/4156,YKD. 1980, sy 1,s.75;TD. 22.2.1971 T.,E. 70/4427,K. 71/1226, ABD 1972, sy 2, s.367.

Bonoları İhracı Hakkında Kanun'un 3. maddesine göre, nama yazılı olarak çıkarılan tasarruf bonoları da kıymetli evrak olarak sayılmıştır. Bunlar 10 yıl vadeli olarak ihraç edilmiş, ilk beş yıl nama yazılı olarak tedavül etmişlerdir. Anılan senetler, sonraki beş yıl da ise hâmile yazılı evrak haline gelmişlerdir. Kuponları da hâmile yazılı evrak olarak kabul edilmiştir⁶⁷.

Poroy/Tekinalp dışındaki yazarlar, tasarruf bonolarının iptal edilebileceği görüşündedirler⁶⁸. Yargıtay da verdiği birçok kararında tasarruf bonolarının iptal edilebileceğini kabul etmiştir⁶⁹.

Nama yazılı tasarruf bonoları nama yazılı oldukları dönemde zayi olduklarında hâmile yazılı senetler hükümlerine göre iptal edileceklerdir. Çünkü nama yazılı senetler TTK.'nin 569. maddesinin yaptığı atıfla TTK. 573-578. maddelerine göre iptal edilecektir. Ayrıca tasarruf bonoları nama yazılı oldukları dönemde zayi olduklarında, TTK. m. 569'un sağladığı olanaklarla iptal olabileceklerdir⁷⁰.

1711 sayılı Mübadele Ve Tefviz İşlerinin Kat'i Tasfiyesi Ve İntacı Hakkında Kanun'la, Lozan Antlaşmasına bağlı Ahali Mübadelesi Sözleşmesine göre Türkiye'den Yunanistan'a gideceklerin taşınmazları bedeli karşılığı Hazineye devrolunmuştur. Bunlar için çıkarılan "tasfiye vesikaları"nın da kıymetli evrak olduğu ve iptal edilebileceği sonucuna varılmıştır⁷¹.

⁶⁷ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.29.

⁶⁸ Poroy/Tekinap:a.g.e., s. 98; Öztan:a.g.e., s.301; Kinacioğlu:a.g.e., s.71; Doğanay:a.g.e., s.1347-1348; Cerrahoğlu:a.g.m., s.197; İnan ise bir Yargıtay kararı eleştirisinde tasarruf bonolarının iptal edilebileceğini vurgulamıştır. Bkz. İnan.N.:Tasarruf Bonolarının İptali, Batider 1968, C. 4, sy.4, s.711-713; Karayalçın:a.g.e., s.19,361.

⁶⁹ TD. 3.11.1966 T.,E. 63/6097,K. 66/440, İBD. 1967, sy. 9, s.534; TD. 11.12.1967 T.,E. 66/4270,K. 67/4670, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s.711; TD. 4.10.1971 T.,E. 71/4311,K. 71/6002, ABD. 1972, sy. 3, s.524; 11. HD. 19.10.1973 T.,E. 73/3888,K. 73/3975, Batider 1974, C. 7, sy. 3, s.759; 11. HD. 12.12.1974 T.,E. 74/3444,K. 75/3595, ABD. 1976, sy. 2, s.271-272.

⁷⁰ Kinacioğlu:a.g.e., s. 71; Doğanay:a.g.e., s.1347; İnan:a.g.m., s.712; Karayalçın:a.g.e., s.361; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.30.

⁷¹ Karayalçın:a.g.e., s.19; Akgün.M.Z.:İcra İflas ve Ticaret Kanunlarına Göre Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1965, s.21. Bu senetlerin kıymetli evrak olduğu konusunda bir İBK. Kararı vardır. Bkz. 7.2.1936 T., E. 36/2, K. 36/4, İçt. Bir. Kar. Huk. Böl., 1926-1942, C. 1, Ankara 1978, s.292.

Hâmiline yazılı mevduat cüzdanlarının ve sertifikalarının kıymetli evrak vasfında olduğu ve iptal edilebileceği doktrin ve Yargıtay'ca kabul olunmuştur⁷². Hayat sigortası poliçesi (TTK. m. 1324) ve diğer sigorta poliçeleri (TTK. m. 1265-1267) de zayi edilmeleri halinde iptal edilebilir⁷³.

Milli Piyango Teşkiline Dair Kanun sadece Milli Piyango biletlerinin iptalini yasakladığına göre, bunun dışındaki piyango biletleri iptal olunabilir⁷⁴.

TTK. m. 298 de geçen anonim şirket kurucuları için verilen nama yazılı kurucu senetleri de iptal edilebilir. TTK. m. 402 ve 403'e göre düzenlenmiş intifa senetlerinin de iptalleri mümkündür⁷⁵.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre halka açık anonim şirketler sermaye piyasası araçları çıkarma yetkisine sahiptir. Bunlar da kıymetli evrak vasfını haiz olduğundan, iptal edilebilirler. Halka açık anonim şirketler katılma intifa senetleri, kar ve zarar ortaklığı belgeleri, banka bonoları ve garantili bonolar, finansman bonoları, varlığa dayalı menkul kıymet çıkarma yetkisine de sahiptir. Ayrıca halka açık anonim şirketler, halka arz edilerek ve halka arz edilmeksizin tahvil çıkarma yetkisine sahiptir⁷⁶. Bu senetlerin zayi edilmeleri halinde bunların ne şekilde iptal edileceği Sermaye Piyasası Kanunu'nda yazmamaktadır. Ser. P.

---

⁷² Kınacıoğlu:a.g.e., s.51; Şimşek:a.g.e., s.403; Karayalçın:a.g.e., s.15; Gürbüz:a.g.e., s.77; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.30. 11.HD. 22.10.1981 T., E. 81/4403, K. 81/4347 (yayınlanmamıştır); 11. HD. 16.3.1982 T., E. 81/5485, K. 82/1092, YKD. 1982, C. 8, sy. 5, s.673.

⁷³ Kınacıoğlu:a.g.e., s.72; Karayalçın:a.g.e., s.15; Tekil:a.g.e., s.46; Domaniç: a.g.e., s.25; Tekinalp,Ü.: Sermaye Piyasası Hukukunun Esasları, İstanbul 1982, s.18; Bozer,A.:Sigorta Hukuku, Ankara 1981, s.56. Hirsch, sadece emre ve hâmile olmaları halinde bu senetlerin kıymetli evrak sayılabileceğini söylemiştir, bkz. Hirsch:a.g.e., s.900. Hayat sigortası poliçeleri emre veya nama (TTK. m. 1324, diğer sigorta poliçeleri ise, nama, emre, hâmile yazılı olarak düzenlenebilir (TTK. m. 1265/II).

⁷⁴ Öztan:a.g.e., s.301; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.31; Karayalçın:a.g.e., s.358; Kınacıoğlu:a.g.e., s.72.

⁷⁵ Domaniç:a.g.e., s.36; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.31; Intifa senetleri için bkz., Poroy/ Tekinalp/ Çamoğlu:Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2000, s.642.

⁷⁶ Ünal,O.K.:Halka Açık Anonim Ortaklıklar, Ankara 1999, s.144-168; Tekinalp,Ü.:Katılma Intifa Senetleri, Batider, C. 6, sy. 4, s.297; Aytaç,Z.:Banka Bonoları ve Garantili Bonolar, Batider, C. 14, sy. 8, s.37-62.

K.'nda hüküm bulunmayan hallerde bu kanunun 2. maddesine göre genel hükümlere yani TTK.'na başvurmak gerekecektir. Dolayısıyla TTK.'nun iptalle ilgili hükümleri olan m. 569, 573, 669 uygulama alanı bulacaktır. Yukarıda belirtilen senetler ait oldukları kıymetli evrak türüne göre (hâmile, nama, emre) iptal edileceklerdir⁷⁷.

2. İptali Mümkün Olmayan Senetler

Daha önce belirttiğimiz gibi kıymetli evrak vasfını haiz olmayan senetler iptal edilemez, bunun gibi borç senedi niteliğinde olmayan evrak da iptal edilemez. Âdi senetlerin iptali ancak BK. m. 89 hükmünce mümkündür.

TTK. m. 580 f. 1'e göre banknotların iptaline karar verilemez. TTK.'nun hâmile yazılı senetlerin iptaline getirdiği bu istisna, gerçek bir istisna değildir. Banknotlar bir borç senedi değildir, bir ödeme vasıtasıdır ve bu vasıflarıyla bir ödeme taahhüdünü içermezler⁷⁸. Banknotlar kıymetli evrak niteliğini haiz değildir. Çünkü kıymetli evrak niteliğine sahip olmak için bir hakkın senette mündemiç olması gerekir. Banknot Merkez Bankasına ibraz edildiği zaman, Merkez Bankası banknot karşılığı olan altını hâmile vermemekte, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu m. 37/c'ye göre, eskimiş, yıpranmış ise yenisi ile değiştirmekte ve eskilerini iptal etmektedir. Kanun maddesinde geçen iptal edilmekten kasıt banknotun imha edilmesidir. Sonuç olarak, banknotlar hem kıymetli evraktan sayılmadıklarından, hem de TTK.'nun 580. maddesine göre iptali mümkün senetlerden olmadıkları için zayi olduklarında iptalleri talep edilemez⁷⁹.

TTK.'nun 580. maddesinin 1. fıkrasında bahsedilen büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine geçen ödeme vasıtası olarak kullanılan ve muayyen bedelleri yazılı olan diğer hâmile yazılı senetlerin de iptaline karar verilemez. Anılan fıkrada geçen istisna da gerçek anlamda bir istisna

⁷⁷ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.32.

⁷⁸ Kınacıoğlu:a.g.e., s.72-73; Öztan:a.g.e., s.300-301; Karayalçın:a.g.e., s.19,357.

⁷⁹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.33, 130 no'lu dipnot; Akgün:a.g.e., s.20; Tekil:a.g.e., s.87. Banknotların iptal edilmeyeceği konusunda bir İBK. mevcuttur. İBK. 30.5.1945 T.,E. 44/6-44/40,K. 45/11, İçt.Bir.Kar.Huk.Böl., 1945-1948, C. 3, Ankara 1980, s.187.

sayılamaz. Ayrıca, bu ikinci grup hâmile yazılı senetlerle neyin ifade edilmek istendiği belli değildir. Ülkemizde para yerine geçen ve bu şartları ihtiva eden senetler çıkarılmamıştır. İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınan bu hüküm, Türkiye'de böyle kağıtlar tedavül etmediğinden uygulama alanı bulamamıştır⁸⁰.

Milli Piyango biletleri kıymetli evraktır, ancak özel kanunda yer alan bir hüküm nedeniyle ödeme yapılabilmesi için, mutlaka ibraz edilmeleri gerektiğinden zayi edilmeleri halinde iptal edilemeyeceklerdir. 3760 sayılı Milli Piyango Teşkiline Dair Kanun'un 7. ve 10. maddelerini değiştiren 5772 sayılı Kanun'un 2. maddesi şu şekildedir: "Milli piyango biletleri hâmiline aittir. İkramiye ve amorti ödenmesi için biletlerin ibrazı şarttır. Çekilişten evvel veya sonra her ne suretle olursa olsun zayi olduğu bildirilen biletlerin sahipleri için bilet ibraz edilmedikçe ikramiye ve amorti verilemez. Bu nedenle, çekilişten itibaren bir yıl içinde ibraz edilmeyen biletlerin ikramiye ve amortileri tutarı, Milli Piyango İdaresi'ne irat olarak kaydedilir"^{81_82}.

---

⁸⁰ Kınacıoğlu:a.g.e., s.72,73; Öztan:a.g.e., s.301; Karayalçın:a.g.e., s.357; Cerrahoğlu:a.g.m., s.197; Doğanay:a.g.e., s.1367; Can/Güner:a.g.e., s.46.

⁸¹ 1951 yılında getirilmiş olan bu değişiklikten önce milli piyango biletleri bakımından iptalle ilgili bir kısıtlama mevcut değildi. Biletlerin zayi edilmesi, halinde genel hükümlere dayanılarak iptalleri mümkündü, bkz. Karayalçın:a.g.e., s.358, dipnot 20; Öztan:a.g.e., s.301; Kınacıoğlu:a.g.e., s.72; Öğütçü /Altın:a.g.e., s.43.

⁸² Poroy bu şekilde bir düzenlemenin hakkaniyet kaidelerine ve menfaat durumuna aykırı olduğunu belirtmekte; çalınma, yırtılma, yanma halinde hak sahibinin genel hükümlere göre hakkını ispat edebilmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir. Poroy, ayrıca Milli Piyango biletlerinde banknotlarda olduğu gibi tedavül gayesinin bulunmadığını ve bu senetlerin iptal edilemeyeceğine ilişkin hükmün pratik amaçlarla kanuna konulduğunu, esasen bunların kıymetli evrak olmadığını belirtmektedir, bkz. Poroy:a.g.e., s.95, dipnot 21. Karayalçın'a göre ise; Milli Piyango İdaresi için önemli olanın ikramiye çıkmış biletin kime ödeneceğinin belirlenmesidir. Çünkü biletlerin ihdas edilmiş olduğu ticari senetlerin aksine kayıtlarla sabittir. Bilet üzerinde birden fazla hak iddia eden çıkarsa, bunun çözümü için genel hükümlere başvurulur. Bileti zayi ettiğini iddia eden şahıstan başka bir şahıs ortaya çıkmaz ve şahıs hâmile yazılı senetlerin iptaline uygun olarak iptal kararı alırsa, Milli Piyango İdaresi'nin bu şahsa ödemeyi yapmaktan başka bir imkânının olamayacağını belirtmiştir. Karayalçın bu yorumuyla piyango biletlerinin iptal edilmesi gerektiğini açık bir dille ifade etmiştir. Yazara göre, ilgili kanuna biletlerin iptal edilebileceği hükmü konularak, müracaat süresinin ilk ilan tarihinden itibaren altı aydan az ve biletin çekiliş tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mahkeme tarafından tespit edilmesi gerektiği görüşü ileri sürülmüştür. Bkz. Karayalçın:a.g.e., s.358-359,dipnot 21-22.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kıymetli evrakın iptaliyle ilgili TTK.'daki hükümler emredici nitelikte olduğundan, tarafların iradesiyle veya borçlunun senetteki beyanıyla, iptali mümkün olmayan senetlerin iptal edilmesi veya iptal usulünün kolaylaştırılması mümkün değildir. İptali mümkün olan bir senet de aynı şekilde taraflarca veya borçlunun tek taraflı beyanıyla iptali mümkün olmayan senet haline getirilemez. Senede konulacak bu tür kayıtlar geçersiz olacaktır⁸³.

III- ZIYA NEDENİYLE İPTAL TALEBİ İLE BEDELSİZLİK NEDENİYLE İPTAL DAVASININ FARKLARI

Bu tezin konusu kıymetli evrakın zıya ve iptali olmasına rağmen, uygulamada isim benzerliği nedeniyle sık yapılan bir hata dolayısıyla bedelsizlik nedeniyle iptal davası ile kıymetli evrakın zıya dolayısıyla iptali talebi arasındaki farkları da belirtmekte fayda vardır.

Senedin bedelsizliğinin söz konusu olduğu hallerde; kıymetli evrakta mündemiç olan hak, kendini meydana getiren asıl borç ilişkisiyle birlikte veya ondan ayrı olarak ortadan kalkar veya geçerli olarak doğmaz yahut hiç doğmaz⁸⁴. İletten mücerret (sebepten yoksun) olsalar dahi, normal olan, kıymetli evrak vasfını haiz senetlerin bir hukuki ilişkiden doğan hak dolayısıyla düzenlenmesidir. Bedelsizlik nedeniyle iptal davasının asıl sebebi kıymetli evrakta hak ile senet arasında sıkı bağıdır.

Kıymetli evraka bağlanan hakkın doğduğu hukuki ilişkiye temel borç ilişkisi denir. Böyle bir hukuki ilişki sonucu taraflar anlaşarak bir kıymetli evrak vasfını haiz senet düzenleyebilir. Örneğin, bir satım sözleşmesi sonucu bir bononun düzenlenmesi gibi. Böyle bir durumda satıcının malı teslim etmemesi, senedi bedelsiz hale getirir. Senedin bedelsiz olmasına rağmen kamu itimadına mazhar olması dolayısıyla hala tedavül edebileceğinden, iyiniyetli hâmillere borcun ifası için senet borçlusuna başvurabilirler. Böyle bir riskin meydana gelmemesi için senet borçlusu, lehdara veya kötüniyetli hâmillere karşı "bedelsizlik nedeniyle iptal davası"

⁸³ BK. m. 19, 207'ye göre emredici hükümlere aykırı muameleler batıldır. Ayrıca bkz. Karayalçın: a.g.e., s.356; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.34.

⁸⁴ İnan, N.:Türk Hukuku'nda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Ankara 1963, s.26; Esenkar:a.g.e., s.70.

açmalıdır. Kıymetli evrakın doğumuna neden olan olayın geçersizliği veya borç doğuran ilişkinin sona ermesi gibi sebeplerle açılan davaların dinleneceği doktrin ve Yargıtay tarafından kabul edilmektedir⁸⁵.

Kıymetli evrakın düzenlenmesine yol açan temel hukuki ilişki hata, hile, tehdit gibi nedenlerle sakatlanmış olabilir, ya da kıymetli evrak "hatır senedi" olarak düzenlenmiş olabilir. Bu gibi durumlarda da borçlu lehdara veya kötüniyetli hâmile karşı senedin bedelsizliği nedeniyle iptal davası açılabilir⁸⁶.

Ancak, borçlu bu tür bedelsizlik def'ilerini bunların şahsi def'i olması nedeniyle, emre veya hâmile yazılı senetlerde iyiniyetli hâmile karşı ileri süremez. Gerçekten TTK. m. 599 ve 571 mucibince borçlu lehdar veya önceki hâmillerden birisiyle kendi arasındaki doğrudan doğruya varolan ilişkilere dayanan def'ileri müracaatta bulunan hâmile karşı ileri süremez, meğer ki hâmil senedi iktisap ederken borçlunun bilerek zararına hareket etmiş olsun. Yani, borçlu senet bedelsiz olmasına rağmen borcunu ifa etmek zorunda kalacaktır. Bu durumda senet borçlusu sebepsiz yere fakirleşirken, senet alacaklısı lehdar veya kötüniyetli hâmil zenginleşir⁸⁷. Ancak, işin zenginleşme yönü TTK.'nda düzenlenmiş değildir. Meydana gelen hukuki olay değerlendirildiğinde, esasen bunun BK. m. 62'de kaynağını bulan sebepsiz zenginleşmeye dayandırılabilceği kabul edilmiştir. Bu

---

⁸⁵ Can/Güner:a.g.e., s.41; Öztan:a.g.e., s.1003; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.19; Gürbüz:a.g.e., s.469; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.586; Esenkar:a.g.e., s.70; Poroy ise; Türk Hukuku'ndaki mevcut sisteme göre borçlu olmadığının tespiti ve senedin iadesi davaları kambiyo hukukuna aykırı olduğundan kabul edilmeleri hatalıdır, diyerek bedelsizlik nedeniyle iptal davalarını kabul etmemektedir, bkz. Poroy/Tekinalp:a.g.e., s.105; Yargıtay HGK., 1.6.1977 T., E. 2828, K. 516, YKD., C. 4, sy. 5, Mayıs 1978, s.682, karar ise şöyledir: " bedelsiz senet borçlusu davacının ileride lehdarı tarafından yapılacak takip ve davayı karşılamak üzere senet iptali davası açması mümkündür. Bu gibi hallerde iptal sadece dava edilen kişi yönünden etkili ve geçerli olur".

⁸⁶ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.19. 11. HD. 9.12.1998 T.,E. 98/863,K. 98/895, Yas.Huk.Mev.Der. 1999, C. 18, sy. 210, s.641-643;11. HD. 25.11.1998 T.,E. 98/835,K. 98/840, Yas.Huk.Mev.Der. 1999, C. 18, sy. 209, s.522,523; 11. HD. 30.5.1997 T.,E. 96/8821,K. 97/5594, Yas.Huk.Der. 1998, C. 17, sy. 199, s.823.

⁸⁷ Can/Güner:a.g.e, s.42; Öztan:a.g.e., s.1003; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.19; Gürbüz:a.g.e, s.469-620; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.586-615.

sebepsiz zenginleşme davası ise mahiyeti itibariyle İcra İflas Kanunu'nun 72. maddesinde bahsi geçen "menfi tespit davası"nın bir çeşididir⁸⁸.

Bedelsizlik nedeniyle iptal davası ile ilgili açıklamalardan sonra, bu davayla zıya nedeniyle iptal talebi arasındaki farkları belirtecek olursak;

- Kıymetli evrakın zıya ve iptali müessesesi Kıymetli Evrak Hukuku'na ait bir yoldur. Bedelsizlik nedeniyle iptal davası ise Borçlar Kanunu ve İcra İflas Kanunu'nun verdiği imkanlar dairesinde açılabilir.

- Zıya nedeniyle iptal isteminde, senet hâmilî bulunmakta buna karşılık bedelsizliğe dayalı iptal davasını borçlu senet lehdarına veya koşulları varsa TTK. m. 571/2 ve m. 599 uyarınca hâmile karşı açmaktadır.

- Zıya nedeniyle senedin iptali talebi nizasız kaza (çekişmesiz yargılama) ya tabidir⁸⁹. Buna karşılık bedelsizliğe dayalı talep bir "eda" davası şeklinde karşımıza çıkar⁹⁰. Bunun doğal sonucu olarak da senedin zıyına ilişkin talepte hasım gösterilmemesine karşın, bedelsizlik nedeniyle iptal davasında hasım gösterilir⁹¹.

- Senedin zıya dolayısıyla iptalinin talep edildiği durumlarda senedin doğumuna neden olan temel ilişki varlığını sürdürmekte, buna karşılık senet hâmilin elinde bulunmamakta veya hasara uğramış olduğundan ibrazının imkansızlaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bedelsizlik nedeniyle iptal davasında ise bunun tersi bir durum vardır. Senet elde bulunmakta, buna karşın senedin düzenlenmesine yol açan temel ilişki çeşitli nedenlerle sona ermiş veya geçerli olarak hiç doğmamıştır⁹².

- İspat yükü açısından da fark vardır. Zıya nedeniyle iptal talebinde hâmil, senedin zayı olduğunu ve onda mündemiç olan hakkın varlığını ispatlarken,

---

⁸⁸ Öztan:a.g.e., s.1006; Öztürk/Dirikkan:a.g.e., s.20; Esenkar:a.g.e., s.70;Poroy:a.g.e., s.219; Gürbüz:a.g.e., s.546; Can/Güner:a.g.e., s.42.

⁸⁹ Zıya nedeniyle iptal yargılamasının türü hakkında geniş açıklama için bkz. aşa. s.44.

⁹⁰ Kuru,B.:Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 1, İstanbul 1990, s.904.

⁹¹ Karayalçın:a.g.e., s.321; Can/Güner:a.g.e., s.43; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.20.

⁹² Can/Güner:a.g.e., s.43; Esenkar.a.g.e., s.70; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.20.

bedelsizliğe dayalı iptal davasında borçlu kıymetli evrakın düzenlenmesine neden olan hukuki ilişkinin (temel ilişki) sona erdiğini, doğmadığını ya da hukuken geçerli olmadığını ispat eder⁹³.

İKİNCİ BÖLÜM

KIYMETLİ EVRAKIN TÜRLERİNE GÖRE İPTAL USÛLÜ

Kanun koyucu, TTK.'nda bütün kıymetli evrak türleri hakkında genel hükümler sevkederken 563 ilâ 565. maddeler arasında kıymetli evrakın iptali ile ilgili bazı esasları da düzenlemiştir. Kıymetli evrak zayi olduğu takdirde, ziya anında senet üzerinde hak sahibi olan şahsın talebiyle, mahkeme tarafından iptaline karar verilebilir (TTK. m. 563/I,II). İptal kararı üzerine hak sahibi hakkını senetsiz olarak da dermeyan veya yeni bir senet ihdasını talep edebilir (TTK. m. 564/I). Bunun dışında, iptal usulü ve şartları hakkında, kıymetli evrakın türlerine göre özel hükümler uygulanır (TTK. m. 564/II, 565).

Kıymetli evrakın TTK.'nda belirtilen usule uymadan iptali mümkün değildir, çünkü bu hükümler emredici niteliktedir.

I- EMRE YAZILI SENETLERİN İPTALI

A. Genel Olarak

Nama ve hâmile yazılı senetler hakkında TTK.'nda genel hükümler mevcuttur. Ancak, emre yazılı senetler hakkında genel hükümler konulmamıştır. TTK'nda ilk önce kanunen emre sayılan poliçe, bono ve çeke ait hükümlere yer verilmiş, daha sonra 736. maddede emre yazılı senedin tanımı yapılmıştır. Bu maddeye göre, emre yazılı senet, bir kimsenin emrine yazılı olan veya emre kaydını taşımasa bile kanunen böyle sayılan kıymetli evrak emre yazılı senettir⁹⁴. TTK.' m. 743'de ise,

⁹³ Öztan:a.g.e., s.1005; Karayalçın:a.g.e., s.322; Can/Güner:a.g.e., s.43; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.20; Esenkar:a.g.e., s.70.

⁹⁴ Öztan:a.g.e., s.286; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.35-36; Karayalçın:a.g.e., s.353; Kınacıoğlu:a.g.e.,s.81.

“cirosu kabil senetler”e poliçenin iptali hakkındaki hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Buna göre poliçenin iptali hakkındaki hükümler (TTK. m. 669-677) emre yazılı senetler hakkında da geçerli olacaktır. Dolayısıyla, emre yazılı havaleler (TTK. m. 738), emre yazılı ödeme vadeleri (TTK. m. 742), emre yazılı olmak şartıyla konişmento (TTK. m. 1097-1118), taşıma senedi (TTK. m. 768-772), makbuz senedi ve varant (TTK. m. 746-752), deniz ödöncü senedi (TTK. m. 1163-1166) gibi senetler poliçenin iptali usulüne göre iptal olunur. Ancak, poliçenin iptaline ilişkin hükümler, poliçenin nama veya emre yazılı olup olmamasına bakılmaksızın uygulanır. Poliçenin iptaline atıf yapılması dolayısıyla bono (TTK. m. 690) ve çekin (TTK. m. 730/20) iptali de poliçe hükümlerine göre olur. Çekin nama veya hâmile olması durumunda, TTK. m. 676/2 ve m. 677 hariç poliçenin iptali hakkındaki hükümler uygulanır⁹⁵.

Yukarıda makbuz senedi ve varantın iptali bakımından TTK. m. 743 dolayısıyla poliçenin iptali hükümlerinin cari olacağı belirtilmişti. TTK. m. 743’de hüküm olmasına rağmen TTK. m. 761’de de bir başka hükme daha yer verilmiştir. Kanunun yapıldığı sırada yeterli dikkat ve özenin gösterilmemesinden kaynaklanan bu mesele nasıl çözülecektir? Bu iki hüküm arasında büyük farklar olduğuna göre, daha özel bir madde olan TTK. m. 761 mi, yoksa TTK.’nun 743. maddesinin yaptığı atıf dolayısıyla TTK. 669-677. maddeleri mi uygulanacaktır?

Doktrinde iki ayrı görüş ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre özel hüküm durumunda olan 761. maddeye öncelik verilmesi gerekir⁹⁶. Karşı görüşte olanlara göre ise,

---

⁹⁵ Bono hâmiline yazılı olarak düzenlenemez (TTK. m. 688, 689). Poliçenin iptali hükümlerinin bahsedilen senet türleri hakkında da uygulanacağı doktrinde birçok yazar tarafından kabul edilmiş olup, bu durumu kabul etmeyenler yazarlar da vardır. Kabul eden yazarlar; Öztan.a.g.e., s.286; Öztürk-Dirikkan:a.g.e. s.36; Kınacıoğlu:a.g.e., s.81; Poroy:a.g.e., s.86; Pulaşlı:a.g.e., s.60; Karayalçın:a.g.e., s.353; Reisoğlu:Çek, İstanbul 1985, s.154. Karşı görüştekiler, Domaniç:a.g.e., s.460, Kalpsüz,T.:Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, Batider 1981, C. 11, sy. 2, s.40. Kalpsüz, poliçeye nazaran farklı özellikleri bulunduğu hâmile yazılı çeklerin iptalinin TTK.’nun m. 573 ve devamında yerini bulan hâmile yazılı senetlerin iptali usulüne göre olması gerektiğini söylemiştir.

⁹⁶ Poroy:a.g.e., s.88.

ortada farkına varılmadan yapılmış bir hata vardır. İkinci görüşü savunanlar, 761. maddenin kanunda dalgınlık sonucu yer aldığını, asıl sorunun 743. maddede yapılan atıfla çözülmek istendiğini, aslında kanun koyucunun iradesinin bu yönde tesis edildiğini, bu yüzden şekilci davranılarak bir çözüm üretilmeyeceğini belirtmektedirler⁹⁷. TTK. m. 761'in bir sistem getirmediği de göze alındığında ikinci görüşe katılmanın yerinde olacağı kanısındayız.

Hâmile yazılı senetlerin aksine, bütün emre yazılı senetler iptal olunabilir. Nama yazılı hisse senetleri ve ilmühaberler (TTK. m.409, 411) şirket sözleşmesinde aksine hüküm yoksa kanunen emre yazılı oldukları için (TTK. m. 416), emre yazılı senetlerin iptali usulüne tabidir. Bu tür senetlerin emre yazılı senetlerin iptali usulüne tabi olması için ayrıca, şirket esas sözleşmesinde aksine hüküm olmamalı ve senetlere menfi emre kaydı konulmaması da gerekir⁹⁸.

Emre yazılı sigorta poliçeleri de zayi edildikleri takdirde emre yazılı senetler gibi iptal edilirler⁹⁹.

B. İptal Usulü

Emre yazılı senetlerin iptali bazı yargılama aşamalarından geçerek mümkün olur. Senedin iptali için şart olan maddi şartların yanında şekil ve usul şartlarının da gerçekleşmesi gerekir. Bu şartların oluşmasından sonra yapılan yargılama sonucu senedin iptaline karar verilmekte veya talep reddolunmaktadır.

1. Birinci Safha, Önleyici Tedbirler Safhası

Emre yazılı kıymetli evrakın borçlusu, senedi ibraz eden ve muntazam bir ciro zinciriyle senetteki hakkın sahibi görünen (TTK. m. 598) hâmile ödemede bulunmak zorundadır. Borçlunun bu ödeme mecburiyeti ancak TTK. m. 669'da geçen bir

⁹⁷ Öztan: a.g.e., s.287; Domaniç: a.g.e., s.50; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.37.

⁹⁸ Karayalçın: a.g.e., s.367, 368; Kınacıoğlu: a.g.e., s.79; Öztan: a.g.e., s.306; Tekil: a.g.e., s.83; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.37. Bkz. aksi görüş için Poroy: a.g.e., s.68.

⁹⁹ Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.37.

mahkeme kararıyla ortadan kalkabilir. Böyle bir durumda senet hâmilli senette hak sahibi gibi görünse dahi, borçlu artık ödeme yapamaz¹⁰⁰.

TTK. m. 669/I'e göre, rızası olmaksızın emre yazılı senedi elinden çıkan kimse mahkemeden, borçlunun senedi ödemekten menedilmesini isteyebilir. Bu karar ancak hâmilin talebiyle verilir. "Ödeme", kelime anlamıyla para borçlarının ifasını karşılar. Ancak, kıymetli evrakta yer alan hak, sadece para alacağına ilişkin değildir. Bir ortaklık hakkı, bir şey üzerinde mülkiyet veya rehin hakkı da senette mündemiç olabilir. Bu halde önleyici tedbir talebi emtia senetlerinde emtianın teslimini men, hisse senetlerinde ise, gerekirse hissedarlıktan doğan hakların kullanılmasını men şeklinde tezahür edebilir. Dolayısıyla, "ödemenin men'i" yerine "önleyici tedbir" teriminin kullanılması daha uygun olur. Alınan kararın mutlaka borçluya tebliğ edilmesi gerekir. Önleyici tedbirin amacı zayi edilen senedin başkasının eline geçmesi halinde, borçlunun bu hâmillere ödeme yapmasını önlemek ve sonuç olarak esas hak sahibinin zarara uğramasını engellemektir. Senedin mutlak anlamda zayi olması durumunda, yani başka bir kişinin eline geçme imkanının olmaması halinde önleyici tedbir alınmasına da gerek yoktur. Çünkü borçlunun bu halde üçüncü bir kişiye ifada bulunması mümkün değildir¹⁰¹.

Senedi kaybeden hak sahibi mahkemeye başvurmadan, senet borçlusundan senet bedelini talep edebilir. Ancak böyle bir durumda şüphesiz senet bedelini ifa eden borçlu risk altındadır. Şöyle ki; borçlu kendisine senedin zayi edildiği bildirilmiş olsa bile, ibraz eden hâmilin iyiniyetli ve senedi iktisabında ağır kusurlu olmadığına inanırsa hâmile ifada bulunabilir. Eğer zayi eden hâmil esas hak sahibi değil de bir üçüncü kişiye borçlu borcundan kurtulmuş olmaz (TTK. m. 558/II). Borçlu ikinci kez borcunu ifa etmek zorunda kalabilir¹⁰².

Önleyici tedbir kararı ancak mahkeme tarafından verilebilir¹⁰³. Borçlu her türlü riskten kurtulmak için senedin zıyainı haber aldığı anda senet bedelini notere (TTK.

¹⁰⁰ Öztan:a.g.e., s.288; Kınacıoğlu:a.g.e., s.80; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.13.

¹⁰¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.13; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.33.

¹⁰² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.38.

¹⁰³ Yargıtay, noter aracılığıyla yapılacak bir ihbarı kabul etmemektedir. Bkz. TD., 13.1.1973 T.,E. 72/5277,K. 73/27, Batider 1973, C. 7, sy. 1, s.191,192.

m. 624) veya bir emtia senedi söz konusu ise, tevdi yeri tayin ettirerek (TTK. m. 790) emtiayı oraya tevdi edebilir¹⁰⁴.

Çeklerde, poliçe ve bonodan farklı olarak, mahkemeden karar almadan özel bir ihbar yolu ile ödemenin yasaklanması mümkündür. Keşideci TTK.m. 711/III'e göre, çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin (lehdar veya hâmil) elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatap bankayı, çeki ödemekten men edebilir. Doktrinde hâkim olan fikre göre bu hüküm, ibraz süresi içinde caymanın geçersiz olduğu kuralının tek istisnasıdır¹⁰⁵.

Çeki keşidecinin kaybetmiş olması durumunda keşideci muhatap bankayı ödemekten men edecektir. Bu durumda muhatap banka hâmile ödeme yapmayacaktır. 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmilerinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesi ile muhatap bankaya çek ibraz edildiği anda karşılığı varsa ödeme mecburiyeti yüklenmiştir. Zıya halinde bankanın sorumluluğunun doğmaması için, ödemenin men edilmesi nedeniyle çek bedelini ödeyemeyen muhatap bankanın, çek hâmilini korumak için çek bedelini bloke etmesi gerekir¹⁰⁶. TTK. m. 711/III hükmü gereğince keşidecinin bankaya vereceği bu talimat için mahkemeden bir ödeme yasağı kararı alma zorunluluğu olmadığı gibi, iptali talep etmesi de gerekmez¹⁰⁷.

Çeki zayi eden lehdar veya hâmil ise, bu kişiler keşideciyi ikna ederek onun ödemenin men'i bildiriminde bulunmasını sağlayabilirler. Keşideci senet hâmiline (gerçek hak sahibi) karşı sorumlu olabileceğini hesaba katarak bu kişilerden teminat talep edebilir. Ödemenin men'i talebini ancak keşideci yapabilir. Senedi zayi eden lehdar veya hâmil keşideciyi ikna edemezse, mahkemeden çek bedelinin ödenmemesi için önleyici tedbir kararı alması gerekir. Çek keşidecisinin, zıya nedeniyle ödemenin men'ini istemesinin, mahkemece verilecek önleyici tedbir

¹⁰⁴ Karayalçın:a.g.e., s.353; Öztürk-Dirikkan:a.g.e.,s.38.

¹⁰⁵ Esenkar:a.g.e., s.37; İnan,N.:Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981, s.84; Karayalçın:a.g.e., s.294; Domaniç:a.g.e., s.392; Göle,C.:Çek Hukuku, Ankara 1989, s.123,125,222; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35.

¹⁰⁶ Göle:a.g.e., s.127;İnan:Çek , s.84.

¹⁰⁷ Öztan:a.g.e., s.292; Esenkar:a.g.e., s.37; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.39; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.36.

kararından etkileri bakımından bir farkı yoktur. Her iki durumda da muhatap banka ödeme yapmamak zorundadır. Ödeme yaparsa ağır kusuru nedeniyle keşideciye karşı sorumlu olur¹⁰⁸.

Keşidecinin ödemenin men'i yetkisini kullanabilmesi için, çekin ibraz süresinin geçmiş olup olmamasının da bir önemi yoktur. Ancak, çekin ibraz süresi geçmiş ise keşideci çekten cayma hakkını da kullanabilir. Ödemeyi men etme yetkisi, sadece çekin rıza hilâfına elden çıktığı hallerde kullanılabilir. Ama keşideci haklı bir durum olmadan bu yetkisini kullanmışsa, karşılıksız çek keşide etmiş durumuna düşebilir¹⁰⁹.

a) Önleyici Tedbirin Hukuki Mahiyeti

Önleyici tedbirin, hukuki mahiyeti itibariyle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 101-113. maddelerinde düzenlenen "ihtiyati tedbirler" in özel bir türü olduğu ve "teminat amaçlı ihtiyati tedbirler" arasında yer aldığı doktrinca kabul edilmektedir¹¹⁰.

TTK.'nin ziya nedeniyle iptal usulünde yer alan önleyici tedbirlerin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen ihtiyati tedbirlerden bazı farkları vardır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 104. maddesine göre, ihtiyati tedbirin alınmasına ilişkin karar, onu en çabuk ve en az masrafla alacak yer mahkemesinden talep edilebilir. Buna karşılık, TTK.'nin 669. maddesine göre, önleyici tedbir kararını verme yetkisi, delillerin bulunması ve değerlendirilmesinin

¹⁰⁸ Esenkar:a.g.e., s.38; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.39; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.36; Narbay,Ş.:Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İstanbul 1999, s.86; Tekil,M.:Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997, s.67; Günay,E.:Çek Rehberi, Ankara 1996, s.33; Kendigelen,A.: Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İBD. 1990, sy. 7-9, s.610.

¹⁰⁹ Esenkar:a.g.e., s.38; Poroy,R.:Tartışmalar, Batider, Aralık 1981, C. 11, sy. 2, s.233.

¹¹⁰ Öztan:a.g.e., s.290; Karayalçın:a.g.e., s.353; Domaniç:a.g.e., s.52; Poroy:a.g.e., s.89; Kınacıoğlu:a.g.e., s.62; Tekil:a.g.e., s.79; Gürbüz:a.g.e., s.769; Ertekin/Karataş: a.g.e., s.34; Üstündağ,S.: İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1981, s.13; Öztürk-Dirikkan:a.g.e, s.40; Yılmaz,O.:İhtiyati Tedbir, Konya 1963, s.3; Narbay:a.g.e., s.96. Yargıtay da önleyici tedbirleri ihtiyati tedbir olarak görmüştür, bkz. Yar.İçt.Bir.Kar., 30.5.1945 T.,E. 1944/6-1944/40,K. 1945/11, Yar.İçt.Bir.Kar.Huk.Böl., 1945-1948, Ankara 1980, C. 3, s.188; 11. HD. 27.5.1985 T.,E. 85/3596,K. 85/3300 (yayınlanmamıştır).

daha kolay olması nedeniyle, münhasıran senedin ödeme yeri mahkemesine aittir¹¹¹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 109'a göre esas dava açılmadan ihtiyati tedbir kararı verilirse, kararın verildiği günden itibaren 10 gün içinde esas davanın açılması gerekir. Dava açılmazsa ihtiyati tedbir kendiliğinden ortadan kalkar. Kıymetli evrakın zayi edilmesi halinde ise, önleyici tedbir kararını veren mahkeme eğer senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa istirdat davası açılması için dilekçe sahibine münasip bir süre verir. Bu süre içinde dava açılmazsa mahkeme tedbir kararını kaldırır (TTK. m. 670). Kıymetli evrakın zıya durumunda verilen önleyici tedbirinden sonra 10 gün içinde istirdat davası açılması şartı yoktur. Bunun gibi verilen süre içinde iptal talebi gelmezse tedbir de kendiliğinden ortadan kalkmaz. Tedbirin ortadan kaldırılması için mahkemenin tedbirin kalktığına dair yeni bir karar vermesi gerekir. Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa, iptalin talep edilmesi için bir süre verilir. Bu süre HUMK. m. 109/1'e göre 10 gündür. İptal talep edilmezse, önleyici tedbir kararı kendiliğinden ortadan kalkar¹¹².

Önleyici tedbirler esas itibariyle ihtiyati tedbir sayıldığından, TTK.'nda hüküm bulunmayan hallerde önleyici tedbirler hakkında HUMK.'nun ihtiyati tedbir hükümleri olan 101-113. maddeleri kıyasen de olsa uygulanabilmelidir.

b) Önleyici Tedbir Talebine Yetkili Olan Kişiler

Önleyici tedbir kararını, elinden emre yazılı senedi rızası hilafına çıkmış olan zilyet talep eder. Önleyici tedbir kararının verilebilmesi için, önce bunu talep eden şahsın talepte bulunmak için yetkili olup olmadığının araştırılması, yani senedin zilyedi olup olmadığının ve bu senedin onun rızası hilafına elinden çıkıp çıkmadığının araştırılması gerekir. TTK. m. 563/II'ye göre kıymetli evrakın zayi olduğu veya zıyanın meydana çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan şahsın önleyici tedbir kararı alınmasını talep etmeye hakkı vardır. Önleyici tedbir talep eden şahsın senedin zilyedi olduğu konusunda inandırıcı olması gerekir. Önleyici

¹¹¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.40.

¹¹² Kınacıoğlu:a.g.e., s.82; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.40; Öztan:a.g.e., s.291. Yargıtay da iptal talebinde bulunulmadan önce önleyici tedbir istenebileceğini söylemiştir. 11.HD. 27.5.1985 T.,E. 85/3596,K. 85/3300 (yayınlanmamıştır).

tedbiri talep edebilmek için senede sadece zilyet olmak yetmez. Örneğin, hırsızın senet zilyetliğini kaybetmesinden dolayı önleyici tedbir talebinde bulunması kabul edilemez¹¹³. Önleyici tedbiri talep edecek şahıs, senetteki hakkın sahibi, yani alacaklısı (malik) dır.

Önleyici tedbir nizasız kazaya tabidir. Nizasız kaza; objektif hukukun, bağımsız mahkemelerce, ihtilaf yokluğu, subjektif hakkın yokluğu, re'sen harekete geçme ve inşai önyeyici etki kıstaslarından birine veya birkaçına göre, bu kaza türüne giren işlere uygulanmasıdır. Ancak, önleyici tedbir talebinde bulunanın hukuki bir menfaatinin bulunması gerekir. Buna göre, önleyici tedbirin alınmaması durumunda zarara uğrayacak olan kişilerin bunu talep etmelerinde hukuki menfaatleri vardır denebilir¹¹⁴.

Senetteki hakkın sahibi dışında senet üzerinde intifa hakkı sahibi olanın (MK. m. 820), senedi rehin ciroyuyla devralanın (TTK. m. 601) önleyici tedbir talebinde bulunmaya yetkisi vardır¹¹⁵. Görüldüğü gibi, fer'i zilyetlerin (MK. m. 974) de asli zilyet gibi önleyici tedbir alınmasında hukuki menfaatleri vardır¹¹⁶.

Senedi tahsil ciroyuyla devralan kişiler de (TTK. m. 600), vekil hâmil durumunda olduklarından, BK. m. 390/II'ye göre müvekkillerin menfaatini korumakla görevlidirler ve önleyici tedbir talebinde bulunmaya yetkilidirler¹¹⁷.

Malın kendisine teslim edildiği, mal sahibi hesabına zilyet olan nakliyeci (TTK. m. 762), müstevdi (tevdî edilen, BK. m. 463), komisyoncu da önleyici tedbir talebinde bulunabilir¹¹⁸.

¹¹³ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.41; Esenkar:a.g.e., s.47; Öztan:a.g.e., s.289; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.34.

¹¹⁴ Kuru:Nizasız Kaza, s.141.

¹¹⁵ Öztan:a.g.e., s.289; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.41;Esenkar:a.g.e., s.48.

¹¹⁶ Öztan:a.g.e., s.289.

¹¹⁷ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.41; Esenkar:a.g.e., s.48; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35. Yargıtay'ın da bu yönde kararları vardır. 11. HD. 2.7.1989 T.,E. 3163,K. 4117, İlm.Kaz.İçt.Der. 1989, sy. 308, s.4327,4328;11. HD. 20.11.1973 T.,E. 4173,K. 4599, RKD. 1974, Bölüm II/ 2, s.130; HGK. 16.4.1969 T.,E. 66/1336,K. 512,ABD. 1969, sy. 4, s.718,719; 11. HD. 7.3.1979 T.,E. 1062,K. 1085, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35.

¹¹⁸ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.42.

Senede iştirak halinde malik olan kimselerin (elbirliği mülkiyeti, örneğin mirasçılar) önleyici tedbir talebinde birlikte bulunmaları gerekir (MK. m. 702/IV). Müşterek mülkiyet halinde ise, maliklerden biri tek başına böyle bir talepte bulunabilir (MK. m. 689/I). Hayat sigortası poliçesinin kaybı halinde, lehdarın da önleyici tedbir talebinde bulunma hakkı vardır¹¹⁹.

Senedin teslimi konusunda sadece şahsi bir hakka sahip olan kişiler önleyici tedbir talebinde bulunamazlar¹²⁰. Çeki zayi etmesi halinde keşideci, muhatap bankayı ödemekten men edecektir (TTK. m. 711/III). Çeki zayi eden keşideci olduğu sürece mahkemeden önleyici tedbir istemesine ve hatta iptali talep etmesine gerek yoktur. Yargıtay keşidecinin anılan imkanı dolayısıyla, senedin iptalini talep etme hakkının bulunmadığını kabul etmiştir¹²¹.

c) Önleyici Tedbir Talebinin Şekli

Önleyici tedbirlerin alınması, kamu düzenine ilişkin olmadığından, mahkemenin re'sen hareket ederek önleyici tedbir alması mümkün değildir. Kıymetli evrakı zayi eden hâmilin önleyici tedbir alınması için mahkemeden bir talebinin bulunması gerekir. Önleyici tedbir, özel hukukun bir müessesesi ilişkin olup, alacaklının menfaatine hizmet eder. Dilekçe sahibinin dilekçesini geri alması durumunda önleyici tedbir alınması işlemlerine son verilir¹²².

¹¹⁹ Öztan:a.g.e., s.289; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35; Esenkar:a.g.e., s.48; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.24.

¹²⁰ Karayalçın:a.g.e., s.356; Öztan:a.g.e., s.289; Esenkar:a.g.e., s.48; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.42.

¹²¹ Ertekin/Karataş:a.g.e., s.35,36; Esenkar:a.g.e., s.47; Narbay:a.g.e., s.87; Tekil,M.:a.g.e., s.63; Kalpsüz:a.g.m., s.38. Yargıtay vermiş olduğu kararda: "...TTK.'nun 711. maddesinin son fıkrası hükmüne göre, çekin kendisinin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğunu iddia eden keşidecinin sadece muhatapı ödemekten men etme yetkisi mevcut olup, çekin zayi olmasından dolayı iptali isteme hakkı bulunmamaktadır" demektedir, 11. HD., 5.3.1984 T.,E.1294,K. 1255, Gürbüz:a.g.e., s.772. İptali isteme hakkı kabul edilmediğine göre keşidecinin önleyici tedbir talep edemeyeceği dolayısıyla kabul edilmiştir. Aynı doğrultuda bkz. 11. HD. 18.6.1990 T.,E. 89/4807,K. 90/4817, YKD. 1991, C. 18, sy. 5, s.714-717;11. HD., 28.9.1981 T.,E. 4130,K. 4060;11. HD., 16.12.1982 T.,E. 5074,K. 5418, Gürbüz:a.g.e.,s.772.

¹²² Esenkar:a.g.e., s.48; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.42.

Görüldüğü gibi, önleyici tedbir talebinde bulunacak olan şahsın bir dilekçeyle mahkemeye müracaatı şarttır (TTK. m. 670). Senedin TTK. 669-677 maddeleri uyarınca kıymetli evrak vasfını haiz ve iptalinin mümkün olduğunun mahkemece kabulü de gerekir. Dilekçe sahibi bu yüzden iptalini istediği senedi ferdileştirmelidir. Kıymetli evrakın varsa bir suretinin yada fotokopisinin mahkemeye ibrazı uygun olacaktır. Bunların olmaması halinde ise, dilekçe sahibi senedin ferdileştirilebilmesi için gerekli olan senedin muhtevası, numarası, serisi, keşide yılı, miktarı hakkında dilekçede açıklama yapmalıdır. Dilekçede ayrıca TTK. m. 671/II'ye göre ziya ve zilyetlik hakkında tatmin edici açıklamalara ve delillere de yer verilmesi gerekir. Senedi rızası olmaksızın elinden çıkan şahıs önce önleyici tedbir talebinde bulunup daha sonra iptali talep edebileceği gibi, her iki talepte de aynı anda bulunabilir¹²³.

Çeklerde keşideci tarafından verilen ödemenin men'i talimatı ise, herhangi bir şekle tabi değildir. Bu nedenle bu talimat sözlü, hatta telefonla dahi yapılabilir. Bu şekilde verilecek talimatların ispatı keşideciye düşer¹²⁴. Her ne kadar talimat için bir şekil öngörülmemişse de, talimatın yazılı şekilde yapılması, muhatabın keşideciye karşı sorumluluğu nedeniyle çıkan uyuşmazlıklarda ispat açısından kolaylık sağlar.

Keşidecinin vereceği ödemeden men talimatı herhangi bir şekle tabi olmamakla birlikte, bu talimatta "çekin rıza hilafına elden çıktığı" ve "ödemenin men edildiğinin" mutlaka açık bir şekilde ifade edilmesi gereklidir¹²⁵. Sadece çekin rıza hilafına çıktığının bildirilmesi, ödemenin men edildiği anlamına gelmez¹²⁶. Çekin rıza hilafına elden çıktığının bildirilmiş olmasına rağmen, açıkça ödemenin men'i bildirilmemişse bu sadece muhatap bankanın ödeme bulurken daha dikkatli ve

---

¹²³ Öztan:a.g.e., s.290; Karayalçın:a.g.e., s.362; Esenkar:a.g.e., s.48; Cerrahoğlu;a.g.m., s.190; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.42,43.

¹²⁴ İnan:Çek. s.94; Esenkar:a.g.e., s.41; Narbay:a.g.e., s.91; Kendigelen:a.g.m., s.613.

¹²⁵ Öztan:a.g.e., s.1347; Karayalçın:a.g.e., s.294; Reisoğlu,S.:Çek, İstanbul 1989, s.104; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.39; Esenkar:a.g.e., s.41.

¹²⁶ Şimşek:a.g.e., s.471; Öztan:a.g.e., s.1347.

özenli davranmasını gerektirir. Bankanın bu durumda çeki ödememe zorunluluğu yoktur¹²⁷.

d) Önleyici Tedbir Talebinde Bulunurken Teminat Göstermenin Gerekli Olup Olmadığı Meselesi

Önleyici tedbirler acaba bir şarta veya teminata bağlı mıdır? Bazı yazarlara göre önleyici tedbirler şarta ve teminata bağlı değildir¹²⁸. Buna karşılık bazı yazarlar alınacak ihtiyati tedbir niteliğinde olan karar nedeniyle muhatabın veya üçüncü şahsın zarara uğraması ihtimaline binaen HUMK. m. 110 uyarınca önleyici tedbir talebinde bulunandan mahkemenin teminat alması gerektiğini belirtmektedirler¹²⁹. Öztan ise bu konunun kesin bir kurala bağlanmasını doğru bulmamakta ve somut olay gereğince takdiri mahkemeye bırakmaktadır¹³⁰.

TTK.'nda da konu ile ilgili bir düzenleme yoktur. Teminatın amacı, önleyici tedbir nedeniyle üçüncü şahsın uğrayabilecekleri zararı karşılamaktır. Senedin zıya halinde alınacak önleyici tedbir kararı yüzünden üçüncü şahısların zarara uğramaları ihtimali vardır. Önleyici tedbir kararı senet borçlusuna tebliğ edildiğinde senet borçlusu ifada bulunmayacak ve dolayısıyla üçüncü şahsın bu durumda zarar görme ihtimali doğacaktır. Önleyici tedbirin alınması için tam bir ispat şart değildir (TTK. m. 672). Senet hâmilli senedi iyiniyetle iktisap etmiş olabilir (TTK. m. 598). Vadenin gelmiş olmasına rağmen borcun ifa edilmemiş olması iyiniyetli üçüncü şahsın zararınadır¹³¹. Önleyici tedbir talep eden şahıs açısından durum değerlendirildiğinde, önleyici tedbiri talep eden senetteki hakkın sahibi, eğer senet iyiniyetli üçüncü şahsın elinde değilse, teminat gösterme onun için bir külfet teşkil edecektir. Senet vadesinin gelip gelmemesinin, zarara yol açacağı da somut olaya göre değerlendirilebilir.

¹²⁷ Postacioğlu,İ.:Çekin İbrazı İle İlgili Bazı Problemler, Batider 1976, C. 8, sy. 3, s.127; Öztan: a.g.e., s.1347; Esenkar:a.g.e., s.41; Reisoğlu:a.g.e., s.104,105; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.39.

¹²⁸ Kalpsüz:Kıymetli Evrak (Teksir), s.18; Şimşek:a.g.e., s.44.

¹²⁹ Domaniç:a.g.e., s.52; Karayalçın:a.g.e., s.363; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.34; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43; Esenkar:a.g.e., s.49.

¹³⁰ Öztan:a.g.e., s.290.

¹³¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, TTK.'nda hüküm bulunmayan hallerde, önleyici tedbirin ihtiyati tedbir niteliğinde olduğu düşünülürse¹³², Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ihtiyati tedbirlerle ilgili hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği kabul edilir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 110. maddesine göre, ihtiyati tedbir talebinde bulunan, üçüncü şahsın uğrayabileceği zarara karşılık teminat vermeye mecburdur. Ancak, duruma göre, hâkim bu mecburiyeti ortadan kaldırabilir. Yani, mahkeme somut olaya bakarak teminata gerek olup olmadığına karar vermelidir¹³³.

e) Önleyici Tedbir Kararı, Devam Süresi ve Sonuçları

aa) Önleyici Tedbir Kararı ve Devam Süresi

Önleyici tedbir kararının verilebilmesi bakımından göz önünde bulundurulacak şartlar, esas olarak iptal talebindekine benzemektedir. Ancak, önleyici tedbir talep edildiğinde, mahkemece aranacak hususlar iki bakımdan iptal talebinden farklılık gösterir. İlk olarak, hâkim, o andaki zilyedin kim olduğu bilinse dahi önleyici tedbir kararı verebilir (TTK. m. 670). Önleyici tedbir verilebilmesi için aranan "senede zilyet olmak" ve "senedin rıza hilafına elden çıkması" şartlarının ispatı, iptal talebine oranla daha hafifletilmiştir¹³⁴. Mahkemece yapılacak araştırma derin ve külfetli bir araştırma olmamalıdır.

Mahkeme, senedin kıymetli evrak olmadığını, yapılan açıklamalar ve ibraz edilen deliller dolayısıyla zilyetlik ve zıyanın "inanılabilir" olduğu kanaatine varırsa talebi kabul eder. Bu kararın etkisini gösterebilmesi için, borçluya, havale esasına dayanan senetlerde ise muhataba tebliğ edilmesi gerekir¹³⁵. Önleyici tedbirlerin alınmasına ilişkin karar, zayi edilmiş senedin kimin elinde olduğunun bilinmesi

---

¹³² Bkz. "Önleyici Tedbirlerin Hukuki Mahiyeti", s.30.

¹³³ Öztan:a.g.e., s.290; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43.

¹³⁴ Öztan:a.g.e., s.289, 106 no'lu dipnot; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43; Esenkar:a.g.e., s.53.

¹³⁵ Karayalçın:a.g.e., s.363; Kınacıoğlu:a.g.e., s.83; Öztan:a.g.e., s.291; Esenkar:a.g.e., s.53; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43.

halinde de alınabilir (TTK. m. 670). İstirdat davasının devamı süresince de önleyici tedbir devam eder¹³⁶.

Kararın senet borçlusuna tebliğinden sonra, senedin teşhis fonksiyonu önleyici tedbir süresince ortadan kalktığı için bu süre boyunca senet borçlusu senet bedelini kime ödeyeceğini bilemeyeceğinden, sensdi ibraz eden şahsa artık borcu ifa etmez. Önleyici tedbirin kendisine tebliğine rağmen borçlu senet bedelini senedi ibraz eden şahsa öderse ve önleyici tedbir kararını alanın da esas hak sahibi olduğu sonradan anlaşılırsa, borçlu iptal kararı alan şahsa tekrar ödemede bulunmak zorundadır. Borçlu gerçek hak sahibi hâmile borcunu ifa ederse, senedi zayi eden iptal kararı alamazsa, doğal olarak borcundan kurtulur. Eğer zayi eden şahıs iptal kararı alırsa, borçlu iptal kararı hamiline karşı üçüncü şahsın gerçek hak sahibi olduğunu ispatla yükümlü olur¹³⁷.

Önleyici tedbir kararı, borçluya tebliğinden sonra etkisini göstermeye başlar. Önleyici tedbirin ilanı zorunlu değildir. Ancak iptali talep eden masraflarını verdiği takdirde, ilan edilmesi mümkündür. Senedin kimin elinde olduğu bilinmekteyse, mahkeme önleyici tedbir kararında, istirdat davası açılabilmesi için davacıya "münasip bir süre" verir (TTK. m. 670/1). Öngörülen süre içinde dava açılmazsa, mahkeme senet borçlusu hakkındaki önleyici tedbiri kaldırır. TTK. m. 670/1 ve m. 675'in zıt anlamından istirdat davası açıldığı zaman dava süresince önleyici tedbirin devam edeceğini söyleyebiliriz¹³⁸. Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa senedin iptalinin istemesi için 10 günlük sürenin verilmesi gerekir. Verilen süre içinde iptal istenmezse, önleyici tedbir bu kez kendiliğinden ortadan kalkar. Verilen sürelerde senedin iptali istenir veya istirdat davası açılırsa, önleyici tedbir de bu talep bir karara bağlanıncaya kadar devam eder. Yapılan yargılama sonucunda talep haklı görülür ve senedin iptaline karar verilirse, bu kararın tebliğ edilmesi gerekir¹³⁹.

---

¹³⁶ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.43.

¹³⁷ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.44, 38 no'lu dipnot; Öztan:a.g.e., s.291; Kinacioğlu:a.g.e., s.83.

¹³⁸ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.46. Ancak, Yargıtay bir kararında, zayi edilen senedin hâmilli belli ise ve ona karşı da istirdat davası açılırsa, mahkemenin iptal yargılamasından el çekmesi gerektiği sonucuna vararak, önleyici tedbir kararının da kaldırılmasının doğru olacağını belirtmiştir, 11. HD. 19.3.1984 T.,E. 84/1519,K. 84/1542 (yayınlanmamıştır).

¹³⁹ İptal kararının mahkemece kabulü kararı temyiz edilemez. Bu konu aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

Talebin reddi durumunda önleyici tedbir bu kararın da kesinleşmesine kadar geçerliliğini korur. Durumun, yine kendisine önleyici tedbir kararı tebliğ edilmiş borçluya bildirilmesi gerekir. Mahkeme önleyici tedbiri sebepsiz yere kaldıramaz¹⁴⁰.

Mahkemece verilen önleyici tedbir kararı etkileri yönünden sınırlı bir iptal kararına benzer. Ancak iptal kararının aksine geçicidir¹⁴¹.

TTK. m. 669/II'ye göre mahkeme, senedin vadesinin gelmesi üzerine senet bedelini tevdi etmeye izin verir ve tevdi yerini tayin eder. Mahkeme tevdi yeri tayinini borçlunun talebi üzerine yapar. Borçlu, senet bedelini ifa etmemesini kendi açısından tehlikeli görüyorsa, doğal olarak tevdi talebinde bulunacaktır. Şüphesiz tevdi yeri tayin ettirmek, kıymetli evrakı zayıf eden dilekçe sahibinin senet hâmilli üçüncü şahıs karşısındaki durumunu sağlamlaştıracaktır. Ancak bu konuda doktrinde görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar, mahkemenin senet bedelini tevdi edileceği yeri tayin etmesi için borçlunun bu hususta talebinin gerektiği kanısındadırlar, bazıları ise borçlunun herhangi bir talebi olmadan da mahkemenin re'sen hareket ederek tevdi yeri tayin edebileceğini belirtmektedirler¹⁴².

Kaybedilmiş olan bir hisse senedi için de önleyici tedbir kararı verilebilir¹⁴³. Bu tedbirler sadece mali nitelikli kâr payı, tasfiye payı alımını engellemek için değil,

¹⁴⁰ Öztan:a.g.e., s.291; Karayalçın:a.g.e., s.370; Esenkar:a.g.e., s.53,54.

¹⁴¹ Kınacıoğlu:a.g.e., s.83; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.44; Öztan:a.g.e., s.291.

¹⁴² Öztan:a.g.e., s.290; Karayalçın:a.g.e., s.370; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.45, borçlunun talebinin gerektiğini söylemişlerdir. Domaniç de önleyici tedbir için mahkemeye müracaat edildiğinde mahkemenin tevdi yerini de tayin etmesinin gerektiğini, eğer bu yapılmamışsa dilekçe sahibinin veya muhatabın talebiyle tevdi yeri tayin edilmesi gerektiğini belirterek dolaylı da olsa tevdi yeri tayini için borçlunun talebinin gerektiğini kabul etmiştir. Yargıtay da senet bedelinin tevdi kararının borçlunun talebi üzerine verileceğini kabul etmiştir, 11. HD. 27.5.1985 T.,E. 85/3596,K. 85/3300 (yayınlanmamıştır). Tevdi yeri tayininin borçlunun talebiyle gerçekleşeceği kanun lafzından da anlaşılabilir. Senet bedelinin tevdi edilmesine mahkemece izin verilmesi, dolaylı olarak bir talebi gerektirir. Aksi görüşte olan Poroy:a.g.e., s.89 ve Şimşek:a.g.e., s.44 ise, borçlunun senedin vadesi gelmesi üzerine senet bedelini nereye ödeyeceğini bilmesinde menfaati olduğu düşüncesiyle, borçlunun talebi olmadan mahkemenin tevdi yerini re'sen tayin etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kınacıoğlu da borçlunun, yargılama hasımsız olmasına binaen bir taraf teşkil etmediği ve senet bedelini tevdi yeri tayininde de menfaati olduğu görüşünü beyan etmiştir (a.g.e.,s.82).

¹⁴³ Öztan:a.g.e., s.292; Karayalçın:a.g.e., s.367, 56 no'lu dipnot; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.44.

anonim şirket genel kurulunda oy vermeyi engellemek için de kullanılabilir. Önleyici tedbirin hukuki etkisi sonucu, kendisine önleyici tedbir kararı bildirilen anonim şirket, hisse senedini ibraz eden hâmilin genel kurula katılıp oy kullanmasını engellemelidir. Aksi durumda, önleyici tedbiri alan dilekçe sahibi, anonim şirket genel kurul kararının iptalini isteyebilir. Anonim şirket ancak hisse senedini ibraz eden kişinin esas hak sahibi olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir¹⁴⁴.

Önleyici tedbir kararı verilmiş olması, senedin iptal edildiği durumda olduğu gibi, maddi hukuk açısından bir değişiklik yaratmaz. Önleyici tedbir alınması için mahkemeye başvurmak zamanaşımı sürelerini de kesmez. Kaybedilen senedin üçüncü şahıslar tarafından iyiniyetle iktisabına da engel olmaz. Önleyici tedbir kararı alınmasının zamanaşımını kesmeyeceği TTK. m. 673 hükmünden de kolayca anlaşılacaktır. Maddeye göre, emre yazılı senedi getirme süresi en az üç ay ve en çok bir yıldır. Vadesi gelmiş emre yazılı senetlerde zamanaşımı üç ayın geçmesinden önce dolacaksa mahkeme, üç aylık süreyle bağlı değildir¹⁴⁵. Madde metninden de anlaşılacağı üzere önleyici tedbir kararı verilmesi zamanaşımını kesmez.

bb) Önleyici Tedbirin Sonuçları

Daha önce de belirttiğimiz gibi, önleyici tedbir kararı mahiyeti itibariyle ihtiyati tedbir niteliğindedir. Bünyesine uygun olduğu müddetçe de HUMK'un ihtiyati tedbirlerle ilgili hükümleri uygulanır. İhtiyati tedbir kararının temyizi kabul edilmediğine göre, acaba önleyici tedbir kararının da temyizi mümkün değil midir?

Temyiz yolu ancak nihai kararlar için öngörülmüştür. Geçici nitelikte olan ihtiyati tedbir kararı, mahkeme tarafından her zaman gözden geçirilebilir ve kararın kaldırılması veya değiştirilmesi yoluna gidilebilir¹⁴⁶. Bu yüzden, önleyici tedbir kararının da temyiz edilemeyeceği doktrin ve Yargıtay tarafından kabul edilmiştir¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.44; Kinacioğlu:a.g.e., s.83.

¹⁴⁵ Öztan:a.g.e., s.292; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.45.

¹⁴⁶ Kuru:MUH., s.3079

¹⁴⁷ Karayalçın: a.g.e., s.363; Ertekin/Karataş: a.g.e., s.36; Esenkar:a.g.e., s.53; Cerrahoğlu:a.g.m., s.191 Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.47; 11.HD. 25.2.1991 T.,E. 9459,K. 1227, bu kararda: "Ödemenin men

Senedin ziyaından sonra açılacak istirdat davası veya iptal talebinde dilekçe sahibi haksız çıkarsa, önleyici tedbir dolayısıyla borçlu veya üçüncü şahısların muhtemel zararlarının tazmini gündeme gelecektir. Senet hâmilli vade geldiğinde senedin tahsilini yapamayacak, bu durum da o şahsı zarara sokacaktır. Bu konuda Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm yoktur. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 110. maddesine göre, ihtiyati tedbir konulmasından sonra eğer tedbiri talep eden taraf haksız çıkarsa, meydana gelen zarar alınan teminatla karşılanır. Meydana gelen zararın tazmini açısından hangi hukuksal nedene dayanılacağı tartışmalıdır ve doktrinde görüş birliği yoktur. Bazı yazarlar ihtiyati tedbir dolayısıyla oluşan zararın tazmini için, kusur esasına dayanan BK. m. 41-44'de düzenlenmiş haksız fiil sorumluluğuna dayanmışlar¹⁴⁸, bazıları ise kusursuz sorumluluk esasına dayanan bir haksız fiil sorumluluğunu kabul etmişlerdir¹⁴⁹.

f) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Görevli ve Yetkili Mahkeme

aa) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Görevli Mahkeme

TTK.'nda, önleyici tedbir talebinde bulunulacak görevli mahkeme hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle görev, TTK. m. 5/l'deki genel kurala göre belirlenecektir. Bu fıkraya göre ise, iptali talep edilen senedin değerine göre görevli mahkeme belirlenir. İptali istenen senedin değerine göre, esas

---

edilmesine ilişkin kararın temyiz kabiliyeti olmadığından, davalıların HUMK'un 432/IV. maddesine göre temyiz dilekçesinin reddine karar vermek gerekir" denmiştir, Eriş,G.:a.g.e., s.212; İBK 30.5.1945 T.,E. 44/4,44/40,K. 45/11, Yar.İçt.Bir.Kar.Huk.Böl., 1945-1948, C. 3, Ankara 1980, s.188; 11. HD. 27.5.1985 T.,E. 85/3596,K. 85/3300 (yayınlanmamıştır).

¹⁴⁸ Kınacıoğlu:a.g.e., s.86,87; Yılmaz:a.g.e., s.84,85.

¹⁴⁹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.48; Kuru:MUH., s.3106-3114; Tandoğan,H.:Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Ankara 1981, s.16,17; Bilge,N./Önen,E.:Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s.379.

uyuşmazlık sulh veya asliye hukuk (yada varsa asliye ticaret)¹⁵⁰ mahkemelerinden hangisinde görülecekse önleyici tedbir de ondan talep edilir¹⁵¹.

bb) Önleyici Tedbirin Talep Edileceği Yetkili Mahkeme

Önleyici tedbir talep edilecek yetkili mahkeme ise TTK.'nun 669/I. maddesinde gösterilmiştir. Maddeye göre yetkili mahkeme ödeme yeri mahkemesidir, çünkü iptal talebinde bulunan şahsın iddialarının doğruluğu hakkında gerekli deliller en kolay ve en güvenilir olarak ödeme yerinde bulunabilir¹⁵².

Emtia senedi veya taşıma senedinin iptali söz konusu ise, önleyici tedbir talebinde malın teslim edileceği yer mahkemesi yetkilidir. Anonim şirket hisse senetlerinden doğan ortaklık haklarının kullanılmasının engellenmesi için önleyici tedbir alınacaksa yetkili mahkeme, anonim şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir (TTK. m. 573/II)¹⁵³.

Önleyici tedbir talebi yabancı unsurlu bir ilişki sonucu ortaya çıkmışsa, yetkili mahkemenin belirlenmesi, milletlerarası usûl hukukunu ilgilendirir. Ancak bu konuda TTK'nda özel bir hüküm vardır. TTK. m. 687'e göre yetkili mahkeme ödeme yeri mahkemesidir¹⁵⁴.

¹⁵⁰ TTK. m. 5/III'e göre ticari bir davanın asliye hukuk mahkemesinde, ticari olmayan bir davanın asliye ticaret mahkemesinde görülmesi, hükmün bozulması için yalnız başına bir sebep teşkil etmez.

¹⁵¹ Öztan:a.g.e., s.290; Doğanay:a.g.e., s.1602; Esenkar:a.g.e., s.51; Pulaşlı:a.g.e., s.56; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.49; Kuru:MUH., s.3072. Yargıtay'ın da aynı yönde kararları vardır. Örneğin, 11. HD. 3.3.1975 T.,E. 75/5149,K. 75/1474, Batider 1975, C. 8, sy. 1, s.158; 11. HD. 11.2.1975 T.,E. 4185,K. 906. İlim.Kaz.İçt.Der. 1975, sy. 175, s.3620. Bazı yazarlar böyle bir ayırımı gitmeyerek, önleyici tedbirin asliye hukuk (ticaret) mahkemesinin görevine girdiğini söylemişlerdir, bkz., Özyıldırım:a.g.m., s.376; Cerrahoğlu:a.g.m., s.189; Kocaimamoğlu,S.:Ticari Senetler Tatbikatı ve Banka Muameleleri, Ankara 1959, s.88.

¹⁵² Öztan:a.g.e., s.290; Esenkar:a.g.e., s.51; Poroy:a.g.e., s.89; Gürbüz:a.g.e., s.779; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.49; Özyıldırım:a.g.m., s.376; Cerrahoğlu:a.g.m., s.189. İLD. 27.4.1971 T.,E. 4937,K. 4894, ABD. 1972, s.1084, bu kararda da önleyici tedbir kararı verecek mahkemenin ödeme yeri mahkemesi olduğu kabul edilmiştir.

¹⁵³ Öztan:a.g.e., s.290, 114 no'lu dipnot; Karayalçın:a.g.e., s.370; Öztürk-Dirikkan:a.g.e.,s.50; 11. HD., 20.2.1990 T., E. 1298, K. 1099, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.84,85.

¹⁵⁴ Esenkar:a.g.e., s.52;Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.50; Karayalçın:a.g.e., s.370.

Önleyici tedbire ilişkin hükümler emredicidir ve önleyici tedbir talebi nizasız kaza türüne tabidir. Nizasız kazada yetki kamu düzenine ilişkin sayıldığı için, mahkemenin yetkisini re'sen araştırması gerekir. Önleyici tedbir talep edilirken karşı taraf olmadığı için, yetkisizlik itirazında bulunacak bir kimse de yoktur. Bu nedenle TTK.'nun 669/1. maddesindeki düzenlemenin anlamını yitirmemesi için mahkemenin yetkisini re'sen araştırması gerekir¹⁵⁵.

2. İkinci Safha, Senedin İptali

Önleyici tedbir kararından sonra zayi edilen senedin durumunu ikiye ayırarak incelemek gerekir. Elden çıkan senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa ona karşı istirdat davası açılır, buna karşılık, senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa veya maddeten ortadan kalktığı şüpheye yer bırakmayacak şekilde belliyse senedin iptali istenir. Burada senedin iptali üsulü incelenecek, istirdat davası ise ileride ayrı olarak ele alınacaktır.

a) Genel Olarak

Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa (TTK. m. 671/1) veya senedin herhangi bir kimsenin eline geçmeyecek şekilde (mutlak anlamda) zayi olduğu anlaşılırsa, örneğin senet yanmışsa, zayi eden hâmil senedin iptali talebinde bulunacaktır¹⁵⁶.

TTK. m. 557'de kıymetli evrakta hakkın senette mündemiç olduğu belirtilmiştir. Senette mündemiç hak ise senetten ayrı olarak devir ve dermeyeran edilemez.

Senedi zayi eden şahıs, temel ilişkiye dayanarak da senet olmadan hakkını dermeyeran edemez¹⁵⁷. Senedin ilk önce iptal edilmesi ve iptal kararı alındıktan sonra

¹⁵⁵ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.50; Esenkar:a.g.e., s.52.

¹⁵⁶ TD. 20.11.1967 T.,E. 66/3398,K. 67/4156, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s.733,734;TD. 11.12.1972 T.,E. 72/4974,K. 72/5357, RKD. 1973, Bölüm II/2, s.346.

¹⁵⁷ Bu durumun bir istisnası nama yazılı konişmentoda karşımıza çıkar. Bu tür kıymetli evrak ibraz edilmeden dahi hak dermeyeran edilebilir (TTK. m. 1108/IV).

da senedin iptal kararı hâmilî tarafından tahsil edilmesi gerektiği Yargıtay'ca da benimsenmiştir¹⁵⁸.

Üçüncü şahısların menfaati ve muamelattaki emniyeti korumak için senedin iptali sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur¹⁵⁹. Kıymetli evrakın iptali ile ilgili işlemler mutlaka bir taleple başlar¹⁶⁰. Mahkeme, senedin iptaline re'sen karar veremez. İptal talebinin geri alınması halinde de senedin iptali işlemlerine son verilir.

Zayi olan senedin iptalini talep eden eski hâmilin senedin iptalini taleple birlikte senet bedelinin de kendisine verilmesini aynı anda isteyebilmesi gerekir. İptal kararını alan hak sahibine, borçlu senet bedelini ödemezse, alacak davası türünde yeni bir dava açılması gerekecektir. Yeni bir dava ikamesi hem zaman; hem de para kaybına yol açacağından, usûl ekonomisi yönünden de bahsedilen iki talebin aynı anda olabileceğini kabul etmek gerekecektir. İptal kararı zamanaşımını kesmez. Senedi zayi eden hak sahibi senedin zamanaşımına uğraması nedeniyle zarara uğrayacaktır. Senedin iptaliyle aynı anda verilecek senet bedelinin hamiline verilmesi kararı, bu durumu engelleyecektir¹⁶¹.

¹⁵⁸ TD. 10.4.1958 T.,E. 1071,K. 1058, TİK. 1958, C. 1,2, s.332,333;TD. 8.2.1966 T.,E. 66/433,K. 66/514, ABD. 1966, sy. 5, s.951; TD. 10.12.1966 T.,E. 65/2133,K. 66/4731, RKD. 1967, Bölüm II/2, s.179,180; İİD. 2.4.1968 T.,E. 2977,K. 3299, RKD. 1968, Bölüm II/2, s.81; İİD. 26.1.1968 T.,K. 630,K. 703, ABD. 1968, sy. 2, s.352; HGK. 16.4.1969 T.,E. 1336,K. 512, İlm.Kaz.İçt.Der. 1969, sy. 9, s.7874,7875;TD. 20.9.1971 T.,E. 71/3173,K. 71/5518, RKD. 1972, Bölüm II/2, s.223; 11.HD. 22.3.1985 T.,E. 85/1331,K. 85/1633, YKD. 1985, C. 11, sy. 8, s.1199; 11.HD. 2.7.1985 T.,E. 85/3163,K. 85/4117, YKD. 1985, C. 11, sy. 12, s.1810.

¹⁵⁹ Öztan:a.g.e., s.295; Kınacıoğlu:a.g.e., s.85; Pulaşlı:a.g.e., s.61; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.57.

¹⁶⁰ Senedi zayi eden hak sahibi, o senede dayanarak senet borçlusundan senedin bedelini tahsil etmişse, aynı senede dayanarak dermeyan edebileceği bir hakkı kalmadığından senedin iptalini talep edemez, 11.HD. 12.4.1983 T.,E. 1891,K. 1919, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.86.

¹⁶¹ Yargıtay, iptal kararı alan dilekçe sahibinin senet bedelini tahsil edememesi durumunda alacak davası açması gerektiği görüşündedir. 11. HD. 3.3.1975 T.,E. 75/5149,K. 75/1474, YKD. 1976, C. 2, sy. 4, s.485; İİD. 19.10.1968 T.,E. 8280,K. 9024, RKD., Bölüm II/2, s.300; 11.HD. 21.3.1979 T.,E. 79/1436,K. 79/1416, YKD. 1979, C. 5, sy. 11, s.1607; HGK. 17.9.1980 T.,E. 78/11-1005,K. 2134, İlm.Kaz.İçt.Der. 1981, sy.241, s.30; Yargıtay vermiş olduğu bir kararında ise, iptal kararıyla ancak ilamsız takibin yapılabileceği, ilamlı takibin ise mümkün olmadığı sonucuna varmıştır, İİD. 8.10.1967 T.,E. 8795,K. 8578, İBD. 1968, C. 17, sy. 3,4, s.147.

b) İptalin Tabi Olduğu Kaza Türü

Kıymetli evrakın zıyıı nedeniyle iptali talebi nizasız kaza türüne tabidir¹⁶². Daha önce de belirtildiği gibi, nizasız kaza; objektif hukukun, bağımsız mahkemelerce, ihtilaf yokluğu, subjektif hakkın yokluğu, re'sen harekete geçme ve inşai önleyici etki kıstaslarından birine veya bir kaçına göre, bu kaza türüne giren işlere uygulanmasıdır¹⁶³. Kıymetli evrakın iptali talebiyle başlatılan yargılamada, ihtilaf yokluğu kıstası ile inşai önleyici etki kıstaslarının olduğu görülür. Yargılama hasımsız olarak yürütülür¹⁶⁴. İptali talep eden şahsın husumet yönelteceği bir davalı olmadığı için, kıymetli evrakın zıyıı nedeniyle iptaline ilişkin yargılamayı bir dava olarak nitelendiremeyiz.

İptal kararı, senetle ilgili şahısların borçlu olduğunu tespit eden bir karar olmayıp, sadece hakkın senetsiz olarak ileri sürülmesini sağlar. Bu sonuç, iptal talebinin hasımsız olarak karara bağlanması nedeniyle ortaya çıkar. İptal talebinde bulunulurken hasım gösterilmişse, talebin mahkemece reddi ile beraber, davalı yararına vekalet ücretinin de verilmesi gerekir¹⁶⁵. Mahkemece verilen iptal kararı kesin hüküm niteliğinde değildir. Ancak, Yargıtay iptal yargılamasının hasımlı olarak

¹⁶² Öztan:a.g.e., s.297,298; Karayalçın:a.g.e., s.354; Tekil:a.g.e., s.82; Kınacıoğlu:a.g.e., s.66, 210 no'lu dipnot; Şimşek:a.g.e., s.44; İlan,F.:Devlet Tahvillerinin Zıyıı dolayısıyla İptalleri, ABD. 1959, s.606; Esenkar:a.g.e., s.79; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.39; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.59.

¹⁶³ Kuru:Nizasız Kaza, s.39; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.59; Esenkar:a.g.e., s.79.

¹⁶⁴ Öztan:a.g.e., s.297,298; Karayalçın:a.g.e., s.354; İnan:Çek, s.88; Cerrahoğlu:a.g.m., s.187; Şimşek:a.g.e., s.44; Doğanay:a.g.e., s.1607; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.39; Esenkar:a.g.e., s.79; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.59. Yargıtay da yargılamanın hasımsız görüleceğini kabul etmiştir, TD. 16.9.1972 T.,E. 72/2897,K. 72/3020, RKD. 1972, Bölüm II/2, s.413; 11. HD. 24.12.1979 T.,E. 5892,K. 5872, Batider, C. 10, s.841. Yargıtay, bazı kararlarında taraf teşkil edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır, TD. 28.12.1972 T.,E. 72/3099,K. 72/5720, RKD. 1972, s.375; TD. 12.12.1967 T. 66/4270,K. 67/4670, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s.711.

¹⁶⁵ İnan:Çek, s.88; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.39; Esenkar:a.g.e., s.79. İptal talebinde hasım gösterilmesi mutlak bir bozma nedenidir. Talepte hasım gösterilmişse davalı lehine vekalet ücreti verilmesi gerektiğini kabul eden Yargıtay vermiş olduğu kararda: "...her ne kadar davanın hasımsız kaza yoluyla halli gerekirse de davalı hasım gösterilmek suretiyle vekil tutmaya mecbur edilmiş ve şüphesiz vekile de bir ücret ödemiş olduğundan bunun karşılanması gerekir. Bu nedenle davalı lehine vekalet ücreti takdiri gerekirken..." demiştir, 11. HD. 22.9.1977 T.,E. 3496,K. 3616, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.39.

yapılması durumunda mahkeme kararının kesin hüküm niteliğinde olduğunu söylemiştir¹⁶⁶.

Memleketimizde ayrı bir nizasız kaza usulü bulunmadığından, kural olarak nizasız kazada da nizalı kazaya ilişkin usul uygulanacaktır. TTK.'nda kıymetli evrakın iptaline ilişkin usulî hükümler vardır. Öncelikle bu hükümler uygulanacak, hüküm bulunmayan hallerde ise nizalı kazaya ilişkin usulî hükümlere başvurulacaktır¹⁶⁷.

Nizasız kazada, iddia edilen hususun varlığının tespitini hâkim re'sen yapar. Özellikle borçlunun senedin ve borcun varlığını kabul etmesi, nizalı kazadaki gibi bir etki meydana getirmez. Borçlunun beyanına dayanılarak senedin iptali kararı verilirse, iptal kararı hâmiline senet bedeli ifa edilebilecektir. Bu durumun meydana getireceği kötü sonuç, senetteki mündemiç hakkın sahibinin iptal kararı hâmili değil de bir üçüncü şahıs olması halinde ortaya çıkacaktır. Üçüncü şahıs, yeni bir talepte bulunmak zorunda kalacak, bu da onun için para ve zaman kaybına yol açacaktır¹⁶⁸.

Kıymetli evrak, mahiyeti itibariyle bir senet olduğundan, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 288. ve devamı maddelerinde geçen senetle ispat zorunluluğu, belli hallerde iptal yargılamasında da kıyasen uygulanacaktır. Bu yargılamada mahiyetine uygun olmadığı için yemin deliline (HUMK. m. 337) başvurulmaz¹⁶⁹. Yargılamada borçlu davalı taraf değildir. Senetle ispat mecburiyetinin istisnaları (HUMK. m. 293) burada da uygulanır. Hukuki işlem niteliğinde olmayan fiili durumlar her türlü delille ispatlanabilir. İptal yargılamasında dilekçe sahibinin ispat edeceği hususlardan biri de senet zilyetliğinin rızası hilafına

---

¹⁶⁶ 11. HD. 28.12.1978 T., E. 5907, K.5906; 11. HD. 10.5.1979 T., E. 480, K. 2529, Ertekin/Karataş: a.g.e., s.53-55. İptal talebinin hasımlı, özellikle borçlunun hasım gösterilmesi iptal talebinin mahiyetiyle bağdaşmaz. Eğer bu şekilde talepte bulunulursa bunu senedin zıyaı nedeniyle iptali olarak kabul etmemek gerekir.

¹⁶⁷ Kuru:Nizasız Kaza, s.115,116; Kuru:MUH, s.23; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.59.

¹⁶⁸ Kuru:Nizasız Kaza, s.168; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.59,60.

¹⁶⁹ Öztan:a.g.e., s.297; Kuru:Nizasız Kaza, s.170; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.60.

elinden çıktığıdır. Zilyet olma durumu fiili bir durum olduğundan, bu husus şahitle ispatlanabilir. Zayi olayı da maddi bir olay olduğu için, o da şahitle ispatlanabilir¹⁷⁰.

HUMK. m. 293'ün 5. bendinde geçen, senedin hata, hile, gabin, cebir ve tehdit sonucu elden çıkması da şahitle ispatlanabilir¹⁷¹. Yine HUMK. 294 çerçevesinde, beklenmeyen bir olay veya mücbir sebeple, senet sahibinin elindeyken veya usulüne uygun olarak yapılan bir tevdi sırasında yetkili memur nezdindeyken zayi olduğu konusunda inandırıcı delil ve emareler var olduğu olduğu takdirde, şahitle ispat yoluna gidilebilir¹⁷².

İptal yargılaması devam ederken , senedin mahkemeye tevdi için yapılan ilanlar sonunda senet mahkemeye getirilir ve mahkemeye de tevdi olunursa, artık iptal yargılamasına devam edilmez. İstirdat davası açılması için iptali talep eden şahsa bir süre verilir. Eğer, iptali talep eden bu davayı açarsa, davası tür değiştirir. Görüldüğü gibi ilk önce nizasız kazaya tabi olan bir iş, belli şartların oluşması halinde nizalı kazaya dönüşebilir¹⁷³.

c) İptali Talebinin İnceleneceği Görevli ve Yetkili Mahkeme

aa) İptal Talebinin İnceleneceği Görevli Mahkeme

Türk Ticaret Kanunu'nun emre yazılı senetlerin iptalini düzenleyen 669-677. maddelerinde, iptalin talep edileceği görevli mahkemeden söz edilmemiştir. Görevli mahkemenin belirlenmesinde de genel kurala bakılacaktır¹⁷⁴.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 8/l. maddesine göre görevli mahkeme senet bedeline (müddeabihin değeri) göre belirlenecektir. Senet bedeline göre eğer

¹⁷⁰ Postacıoğlu, İ., E.: Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, İstanbul 1964, s.40; 11. HD. 18.12.1973 T. E. 4808, K. 5072, İlm. Kaz. İçt. Der. 1977, sy. 195, s.5223, 5224.

¹⁷¹ HGK. da verdiği bir kararda bu sonuca varmıştır, HGK. 17.4.1968 T., E. 769, K. 255, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s. 734, 735.

¹⁷² Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.60; Öztan: a.g.e., s.298.

¹⁷³ Öztan: a.g.e., s.299; Kuru: Nizasız Kaza, s.41, 42; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.61.

¹⁷⁴ Karayalçın: a.g.e., s.362; İllan: a.g.m., s.92; Esenkar: a.g.e., s.80.

talep sulh hukuk mahkemesinin görevine giriyorsa, iptal yargılaması bu mahkemede görülecek, eğer senet bedeli sulh hukuk mahkemesinin görevini aşıyorsa, yargılama asliye hukuk (ticaret) mahkemesinde yapılacaktır (TTK. m. 5/II)¹⁷⁵. İptal yargılamasının yapılacağı yerde ticaret mahkemesi varsa iptal talebi orada karara bağlanır. Ticaret mahkemesi yoksa, asliye hukuk mahkemesi ticaret mahkemesi sıfatıyla iptal yargılamasını yürütür¹⁷⁶.

bb) İptalin Talebinin İnceleneceği Yetkili Mahkeme

TTK.'nda iptal yargılamasının yapılacağı yetkili mahkeme ile ilgili de herhangi bir hüküm sevkedilmemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sadece önleyici tedbirin talep edileceği mahkeme düzenlemiştir (TTK. m. 669). TTK.'nda yetki konusunda özel bir düzenleme olmaması nedeniyle genel kurala bakıp HUMK. m. 9'un burada uygulanabileceği düşünülebilir. İptal yargılaması hasımsız yapılır, iptal talebinde husumetin yöneltildiği bir davalı yoktur. Bu nedenle HUMK. m. 9 burada uygulama alanı bulamaz.

Önleyici tedbir kararı senedin iptali yargılamasının bir aşamasını oluşturur. Senedin ödeme yeri mahkemesinden önleyici tedbir talebinde bulunulur. Ödeme yeri, iptal talebinde bulunan şahıs açısından iddialarının doğruluğunu ispat için gerekli olan delillerin en kolay ve güvenli biçimde toplayabileceği yerdir¹⁷⁷. Bu nedenlerle senedin iptaline yetkili mahkemenin "ödeme yeri" mahkemesi olduğunun kabulü yerinde olacaktır¹⁷⁸.

¹⁷⁵ 11. HD. 6.10.1988 T.,E. 1599,K. 5583, Eriş,G.:Çek Hukuku, Ankara 1993, s.188.

¹⁷⁶ Kuru ise. görev yönünden asliye hukuk mahkemesinin asıl olduğunu, bu nedenle kanunda sadece "hâkim" veya "mahkeme" den söz edilen nizasız kaza işlerinde asliye hukuk (burada iptal talebi söz konusu olduğu için asliye ticaret) mahkemesinin görevli olması gerektiğini söylemiştir, Kuru:Nizasız Kaza, s.130, 27 no'lu dipnot. Yargıtay da senet bedeline göre sulh veya asliye hukuk mahkemelerinin görevli olacağı görüşündedir, 11. HD. 3.3.1975 T.,E. 75/5149,K. 75/1474, Batider 1975, C. 8, sy. 1, s.158; 11. HD. 11.12.1975 T.,E. 4185,K. 906, İlm.Kaz.İçt.Der. 1975, sy. 175, s.3620.

¹⁷⁷ İİD. 27.4.1971 T.,E. 4937,K. 4894, ABD. 1972, s.1084.

¹⁷⁸ Domaniç:a.g.e., s.61; Karayalçın:a.g.e., s.370; Kınacioğlu:a.g.e., s.85; Gürbüz:a.g.e., s.779; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.42; Esenkar:a.g.e., s.80; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.62; Öztan:a.g.e., s.295. 11. HD. 25.2.1991 T.,E. 133,K. 1217, Eriş:Çek Hukuku, s.212.

Önleyici tedbir talebinde olduğu gibi, iptal isteminde de mahkemenin yetkisini re'sen araştırması gerekir. İptal talebinin yargılaması nizasız kaza türüne tabi olduğu için yetkisizlik itirazında bulunacak bir davalı yoktur¹⁷⁹.

d) Senedin İptal Edilebilmesi İçin Mahkemece İncelenecek Hususlar

Senedin iptal edilebilmesi için, onu zayi eden hâmilin iptal hususunda mahkemeye dilekçe vermesi gerekir. Dilekçenin mahkemeye verilmesi için TTK.'nda öngörölmüş bir süre yoktur. Senet mahkemeye verildikten sonra mahkeme dilekçe sahibinin iddia ettiği hususların doğruluğunu inceleyecektir. Senedin iptali için belirli şartların gerçekleşmesi gerekir.

aa) Senedin Kimin Elinde Olduğunun Bilinmemesi

İptalin talep edilmesi için zayi edilen senedin kimin elinde olduğunun bilinmemesi gerekir (TTK. m. 671/I). Kanun'daki senedin kimin elinde olduğunun bilinmemesinden, senedin zıyaından sonra kimin elinde olduğunun açıkça tespit edilememesi anlaşılmalıdır. Senedin bir takım karinelere dayanılarak tespit edilmesi, onun kimin elinde olduğunun bilindiğini göstermez¹⁸⁰.

bb) İptali Talep Eden Şahsın Buna Yetkisinin Bulunması

Mahkeme, senedin iptalini talep eden şahsın buna yetkisinin olup olmadığını da tespit etmelidir (TTK. m. 563/II). İptali talep eden şahsın buna yetkili olması için, senedin zıyaı anında senette mündemiç hakkın sahibi olması gerekir. Senet üzerindeki hakkın sahibi olan malikin şüphesiz iptali talep etmeye yetkisi vardır. Malikten başka senedin iptal edilmesinde haklı bir menfaati olanlar da senedin iptalini talep edebilirler. Bu şahıslar, senet üzerinde intifa hakkı veya rehin hakkı sahibi olan şahıs, senedi tahsil ciro suyla devralan şahıs, senedin kendisine ibraz edilmesi üzerine borcu ifa ile yükümlü olan ve başkası için zilyet olan nakliyecisi,

¹⁷⁹ Esenkar:a.g.e., s.80; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.62. Nizasız kaza kamu düzenine ilişkindir, iptal talebi yargılaması da nizasız kaza olduğu için mahkemenin yetkisini re'sen araştırması gerekir, ayrıca bkz. önleyici tedbirin talep edileceği yetkili mahkeme hakkında yukarıda s.41.

¹⁸⁰ Öztan:a.g.e., s.293,295;Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.53.

müstevdi ve malın satılması için emtia veya taşıma senedi kendisine devredilmiş olan komisyoncudan ibarettir¹⁸¹. Şunu belirtmek gerekir ki, “senedin iptalini talep hakkı” ile “senet üzerinde hak sahibi olma”nın birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Zira, senet üzerinde hak sahibi olmayan senedi tahsil cirosuyla devralan veya müstevdi gibi kişiler de senedin iptalini talep etme hakkına sahiptirler.

İptal talebinde bulunanın buna yetkili olup olmadığı mahkemece re’sen dikkate alınır. Bağımsız zilyet yardımcısı sıfatını taşımayan şahısların iptali talep etmesi mümkün değildir¹⁸². Hâkimin başvuruda bulunan şahsın iptali talebe yetkisinin olup olmadığını dikkatle araştırması gerekir. İptali talep edenin, nizalı kazadaki dava şartlarından birini teşkil eden “hukuki menfaatin varlığı” şartına paralel olarak “haklı bir menfaatinin mevcudiyetinin aranması” gerekir.

cc) İptali Talep Edilen Senedin Ferdileştirilmesi

Dilekçe sahibinin iptalini istediği senedi ferdileştirmesi zorunludur. TTK. m. 671/II’de iptal talebinde bulunan, delilleri mahkemeye sunmak veya senedin bir suretini ibraz etmek veya senedin esas kapsamı hakkında bilgi vermekle yükümlü kılınmıştır. Yani, sadece senedin iptal edilmesi için mahkemeye dilekçe vermek yeterli değildir.

Ancak belli (muayyen) bir senedin iptali mümkündür. Örneğin, A şahsı tarafından verilen üç bononun iptali veya B anonim şirketinin hisse senetlerinden on adedinin iptali, şeklinde bir talepte bulunulamaz. İptali istenen senedin yeterli derecede tasvir edilmesi, unsurlarının belirlenmesi gerekir¹⁸³. Bu nedenle senedin keşidecisinin ve alacaklısının kim olduğu, keşide tarihi, keşide yeri, senedin vadesi, ihtiva ettiği hakkın türü, ne tipte bir senet olduğu hakkında bilgi verilmelidir¹⁸⁴. Senedin özel bir rengi varsa bildirilmelidir. Senedin boyutları ve üzerindeki yazının

¹⁸¹ Öztan:a.g.e., s.295; Kınacioğlu:a.g.e., s.65; Poroy:a.g.e., s.90; Karayalçın:a.g.e., s.356.

¹⁸² Öztan:a.g.e., s.296. Zilyet yardımcısı için geniş bilgi için, bkz. Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.55.

¹⁸³ Öztan:a.g.e., s.296; Esenkar:a.g.e., s.75; Karayalçın:a.g.e., s.362; Poroy:a.g.e., s.92; Gürbüz:a.g.e., s.780. 11. HD. 19.10.1973 T.,E. 73/3888,K. 73/3975, RKD. 1974, s.67.

¹⁸⁴ Öztan:a.g.e., s.296; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.63; Esenkar:a.g.e., s.75. TD. 2.11.1967 T.,E. 66/3116,K. 3824, Öztan:a.g.e., s.296.

şekli hakkında da açıklama yapılır. Seri halinde çıkarılan senetlerde, bunların ferdileştirilmesine yarayacak seri numaraları ile harflerin ve varsa diğer ayırıcı işaretlerinin bildirilmesi şarttır¹⁸⁵. Zayi edilen senet birden fazla tertip halinde çıkarılmış ise, hangi tertipten olduğu da dilekçede gösterilmelidir. Senedin fotokopisi varsa bunun ibrazı, iptal için büyük kolaylık sağlar. Senedin iptali için senedin zayi olduğu yerin dilekçede gösterilmesi zorunluluğu yoktur¹⁸⁶. Senedin anılan özelliklerin bildirilmesi iki açıdan önem arz eder. Birinci olarak senet bu şekilde ferdileştirilmiş olur, ikinci olarak da senedin kıymetli evrak vasfında olup olmadığı mahkemece anlaşılır¹⁸⁷.

Çekin zayi edilmesi durumunda, ferdileştirilebilmesi için yine yukarıda bahsettiğimiz hususlarla birlikte, muhatap bankanın ticaret unvanının, ödeme yerinin, çekle işleyen hesabın bulunduğu şube adı ve keşidecinin hesap numarası ile varsa ciro zincirinin de bildirilmesinde fayda vardır¹⁸⁸.

Senedin ayırdedici niteliklerini en iyi bilecek durumda olan onun borçlusudur. Bu nedenle, borçlu istendiğinde gerekli bilgiyi vermekle yükümlüdür. İsviçre ve Türk Hukuku'nda borçlunun anılan yükümlülüğü MK.'nun 2. maddesinde geçen iyiniyet esaslarına dayandırılmaktadır¹⁸⁹.

dd) İptali Talep Edenin Zayi Olan Senedin Zilyetliğini Kaybetmiş Olduğunu Kuvvetle Muhtemel Gösterecek Surette İspatlaması

İptal talebinde bulunan şahsın ispat etmesi gereken hususlardan biri de, zilyedi bulunduğu senedin rızası hilafına elinden çıktığıdır. Kıymetli evrak menkul mal olduğuna göre, senedi zayi eden hâmil senede sahip olduğunu ispatlayabilmesi için senede zilyet olduğunu ispatlamalıdır.

¹⁸⁵ 11. HD. 22.3.1999 T.,E. 99/437,K. 99/2401,Yas.Huk.İçt.Mev.Der. 2000, C. 19, sy. 220, s.411,412.

¹⁸⁶ 11. HD. 24.12.1973 T.,E. 73/5011,K. 73/5147, Batider 1973, C. 7, sy. 3, s.758.

¹⁸⁷ Öztan:a.g.e., s.296; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.63. 11. HD. 11.12.1974 T.,E. 74/436,K. 74/420, Batider 1974, C. 7, sy. 3, s.760.

¹⁸⁸ Esenkar:a.g.e., s.75.

¹⁸⁹ Alman Medeni Kanunu'nun 799. maddesinde, hâmile yazılı senetler dolayısıyla borçluya bu şekilde bir mükellefiyet yüklendiğini görüyoruz, Öztan:a.g.e., s.296.

İptali talep eden, senedin zıya anında senedin zilyedi olduğunu kuvvetle muhtemel gösterecek delilleri mahkemeye sunması da lazımdır. İptal yargılamasında kesin ispat aranmaz, senedin zayi olduğunun kuvvetle muhtemel gösterilmesi yeterlidir (TTK. m. 672)¹⁹⁰. Örneğin, iptali talep eden, senet kaybedilmeden önce borçluya ibraz edildiğini ve borçlunun kısmî ödemede bulunduğunu delil olarak gösterebilir.

Belli olayların olması, senedin iptali talep edenin elindeyken kaybedildiğini gösterir. Bu olaylar bazen kesindir. Senedin yanmış, çalınmış olması hali böyledir. Ancak, bazen bir olaydan fiili bir karine ile senet zilyetliğinin kaybı sonucu çıkarılabilir. Bir evin yanması halinde, içindeki senedin de büyük ihtimalle yanmış olduğunun kabulü gibi. Aynı şekilde, senet belli zamanlarda faiz ve kar payı talep edebilme hakkını sağlıyorsa (hisse senedi, tahvil gibi), aradan geçen uzun zamana rağmen hiç kimse borçluya faiz ve kâr payı ödenmesi hususunda başvuruda bulunmamışsa, senet zilyetliğinin kaybının kuvvetle muhtemel olduğu sonucuna varılabilir. Senet deprem ve su baskını gibi doğal olaylar sonucu da kaybedilebilir. Bu olayların da senedin kaybedildiğine bir karine teşkil ettiği söylenebilir¹⁹¹.

Senedin üçüncü kişiler tarafından borçluya ibraz edilmemesinin ispatı, senedin iptali yargılamasında, iptali talep edene büyük kolaylık ve avantaj sağlayacaktır. Bu durum senedin zayi edilmiş olduğu iddiasını kuvvetlendirir.

Senede yabancı bir devlet tarafından el konulması veya senedin müsaderesi de zıya sonucunu doğurur. Senedin bulunması imkansız bir şekilde kaybedildiği ve

---

¹⁹⁰ Inan:Çek, s.88; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.43; Esenkar:a.g.e., s.76; Gürbüz:a.g.e., s.781; Ünal,Ş.:Şekli Eşya Hukuku, Ankara 1990, s.99.

¹⁹¹ Öztan:a.g.e., s.297; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.64,65; Esenkar:a.g.e., s.75; Karayalçın:a.g.e., s.362;. 11. HD. 18.12.1973 T.,E. 73/4808,K. 73/5072, İlm.Kaz.İçt.Der. 1977, sy. 195, s.5223; 11. HD. 24.12.1973 T.,E. 73/5011,K. 73/5147, Batider 1974, C. 7, sy. 3, s.758;TD. 4.10.1971 T.,E. 71/4311,K. 71/6002, ABD 1972,sy. 3, s.524. Basel mahkemesinin bir kararına göre, şehrin ağır bir bombardımana uğramış olması, senedin zıyayının kabulü için yeterli görülmemiştir. Buna karşılık, senedin Sovyet işgal bölgesinde kalmış olması, iptal için yeterli görülmüştür, 30.8.1946 tarihli karar Öztan:a.g.e., s.297, 152 no'lu dipnottan alınmıştır.

sahipsiz kaldığının ispatı da senedin zayı olduğunu gösterir. Örneğin, mirasçılar, murisin ölümünden kısa bir süre önce faiz veya kar payı getiren bir senede sahip olduğunu ispatlar ama ölümünden sonra o senedi bulamadıklarını iddia ederlerse ve en yakın faiz ve kâr payı ödeme tarihinde senet borçluya ibraz edilmemişse, bu durum senedin zayı edildiğinin inanılır nitelikte olduğunu gösterir¹⁹².

TTK.'nda hüküm bulunmamasına rağmen, senedin iptali talebi de önleyici tedbirde olduğu gibi borçluya bildirilmelidir. Asıl alacaklı dışında senedi iptal yetkisine sahip birinin senedin iptalini talep etmesi halinde, bu durumun asıl alacaklıya bildirilmesi uygun olacaktır.

Mahkeme iptal yargılaması sırasında, iptal iddiasının doğruluğu konusunda inceleme yaparken sunulan delillerle sınırlı kalmayacak, nizasız kazanın niteliği gereği re'sen araştırma yetkisine sahip olacak ve gerekli delilleri kendisi de elde edebilecektir¹⁹³.

Hâkim gerekli hususları inceledikten sonra, iptali talep edenin senet üzerindeki hakkın sahibi olduğuna ve senede zilyet iken senedin kaybolduğuna kanaat getirirse, senedin iptali için TTK.'nda gösterilen diğer işlemlere geçecektir. İddianın doğruluğu hakkında yeterli kanaate sahip olamazsa, iptal talebini reddedecektir¹⁹⁴.

e) Senedin İbrazı İçin İlan Yapılması

Kıymetli evrakın çalınması, kaybolması gibi nisbi anlamda ziya hallerinde istirdat davası açarak senedin ele geçirilmesi mümkün değildir. Zayı olan senedin iptalinden önce kanun koyucu son bir imkan tanıyarak senedi elinde bulunduran şahsa, senedin mahkemeye ibraz etmesi için ilan yolu ile bir ihbarın yapılmasını uygun görmüştür.

¹⁹² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.65; Öztan:a.g.e., s.297.

¹⁹³ Öztan:a.g.e., s.297; Esenkar:a.g.e., s.76; Kuru:Nizasız Kaza, s.186. Karşı görüş Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.65.

¹⁹⁴ Karayalçın:a.g.e., s.362; Öztan:a.g.e., s.297; Esenkar:a.g.e., s.76; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.65,66.

Senet mutlak anlamda yok olsa dahi bu ilanın yapılması gerekir. Senedin getirilmesine dair bu ilan Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde üç defa yapılır (TTK. m. 674/I, 37). İlanda, senedin ferdileştirilmesi amacıyla verilen bilgiler açıklanır ve senedin getirilmemesi durumunda onun iptal edileceği ihtar yazılır (TTK. m.672). Bu ilanda mutlaka ihtarın bulunması gerekir. Çünkü, "ihtar" ilanının mecburi muhtevasına dahildir. İlanda böyle bir ihtar yoksa, kanunun ilgili hükmüne aykırılık nedeniyle bir usulsüzlük yapılmış olacaktır. Senedin mutlak anlamda yok olmasına rağmen iptali için ilan verilmesinin amacı, senedin başka bir hak sahibinin elinde olmadığı konusunda mahkemede kanaat uyandırmaktır¹⁹⁵. İlanla esas olarak, senede zilyet olan, iyiniyetli üçüncü şahısların menfaatinin korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca, senedi iktisap etmesi muhtemel olan üçüncü şahıslar, dikkatli olmaları için uyarılmaktadır. İlan resmî şekilde yapılır. Sadece mahalli gazetede yapılan ilanlar yeterli değildir¹⁹⁶. Gerekli hallerde mahkeme değişik ilan yollarına da başvurabilir (TTK. m. 674/II). Bu durumda dikkat edilmesi gereken husus, ilan masraflarının ve senedin kıymetinin göz önüne alınarak ilan yapılmasıdır¹⁹⁷. Şunu da belirtmek gerekir ki, senet bedeli ne olursa olsun senedin iptali için mutlaka ilan yapılmalıdır. Çünkü, TTK. m. 672 hükmü emredicidir.

Poliçelerde ve bu arada emre yazılı senetlerde, yapılan ilan üzerine senedi mahkemeye getirme süresi en az üç ay ve en çok da bir yıl olarak belirlenmiştir (TTK. m. 673/I). Bu hüküm de emredici niteliktedir ve sürelerden daha az veya daha çok süre verilmesi caiz değildir. Hükümün emredici olduğu, maddenin ikinci fıkrasından anlaşılmaktadır. Bu fıkrada iptal edilecek senedin zamanaşımı süresi üç ayın dolmasından önce gerçekleşecekse, mahkemenin alt sınır olan üç aylık süreyle bağlı olmayacağı vurgulanmıştır¹⁹⁸. Bu fıkradaki, "mahkemenin süreyle

¹⁹⁵ 11. HD. 19.10.1973 T.,E. 73/3888,K. 73/3975, Batider 1974, C. 7, sy. 3, s.759.

¹⁹⁶ 11. HD. 21.3.1983 T.,E. 1214,K. 1320, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.84.

¹⁹⁷ Karayalçın:a.g.e., s.363; Domaniç:a.g.e., s.53,54; Öztan:a.g.e., s.298; Esenkar:a.g.e., s.76; Kocaimamoğlu:a.g.e., s.89; Öztürk-Dirikkan'a göre, yapılan ilanının senedin değerini aşmaması gerekir. Senedin iptali için yapılan ilan faydasız hatta rahatsız edici olmamalıdır. Senedin iptali için radyo ve televizyonda ilan yapılması senetle ilgisi olmayan geniş kitleleri rahatsız edebilecektir,Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.67, 140 no'lu dipnot.

¹⁹⁸ Öztan:a.g.e., s.298; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.51;Esenkar:a.g.e., s.77; Kınacıoğlu:a.g.e., s.86; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.67; Kocaimamoğlu:a.g.e., s.89.

bağlı olmayacağı” sözünden, birinci fıkranın emredici olduğu anlaşılmaktadır. Alt ve üst sınırlar içinde, senedin ibraz edilmesi süresini senedin değerine göre takdir edilmesi yetkisi mahkemeye aittir. TTK. m. 673/II'den de anlaşılacağı üzere eğer senedin zamanaşımı süresi, iptal talebinin yada ilan yapılacağı zamana kadar dolarsa senedin iptali mümkün olmayacaktır¹⁹⁹.

Zayi edilen kıymetli evrakı getirme süresinin başlangıcı senedin vadesinin gelip gelmediğine göre farklılık gösterir. Süre, vadesi gelmiş olan senetlerde, birinci ilan gününden başlar (TTK. m. 673/III). Daha fazla hak kaybına yol açmamak için böyle bir düzenleme yapılmıştır. Vade henüz gelmemişse, süre vadenin gelmesinden itibaren başlar (TTK. m. 673/III). Bu da demektir ki, emre yazılı senetler vadesi gelmedikçe iptal edilemez²⁰⁰. Senedin iptali için belirlenen süreler de bekleneceğine göre, emre yazılı senedin en erken iptal edileceği zaman, vadeden itibaren üç aydır. Görüldüğünde veya görüldükten belli bir süre sonra ödenecek emre yazılı senetlerde borçluya senedin ibraz edilebileceği son gün, bu anlamda vade sayılmalıdır²⁰¹.

İyiniyetli hâmil açısından söz konusu süreler, riayetsizlik halinde hak kaybına yol açan süre vasfında değildir. Bu süre zarfında senedin mahkemeye teslim edilmemesi, onu elinde bulunduranın haklarını kaybetmesine yol açmaz. Senet hâmilinin durumu, ancak mahkemece TTK.'nın 676. maddesine göre verilecek iptal kararıyla bir değişikliğe uğrar. Verilen sürede senet mahkemeye teslim edilmemiş olmasına rağmen, henüz iptal kararı verilmemişse ve bu arada da senet teslim edilmişse, hâkim bu durumu göz önüne almalıdır. Bu takdirde, hâkim iptali talep edene istirdat davası açması için münasip bir süre verir²⁰².

TTK. m. 730/20'nin yaptığı atıf nedeniyle TTK. m. 673 çekler hakkında da uygulanır. Gerçek anlamda bir kambiyo senedi olmayan çekte vade yoktur, çek görüldüğünde ödenir (TTK. m. 707/II, 3167 Sy. K. m. 4). Keşide gününden önce

¹⁹⁹ İnan:Çek, s.86; Cerrahoğlu:a.g.e., s.191; Esenkar:a.g.e., s.77.

²⁰⁰ Karayalçın:a.g.e., s.369; Kınacioğlu:a.g.e., s.87; Öztan:a.g.e., s.298,299; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.67; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.51.

²⁰¹ Kınacioğlu:a.g.e., s.86; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.67.

²⁰² Öztan:a.g.e., s.299.

Çekin ibraz edilmesi halinde de karşılığı varsa muhatap tarafından 3denir (TTK. m. 707/II). ekte vade olmadığı için çekin iptali yargılamasında ibraz s3relerini dikkate almak gerekir (TTK. m. 708). ekte zamanaşımı, ibraz s3resinin bitmesinden itibaren altı ay sonra dolar (TTK. m. 726). İptal için yapılan ilanda çekin mahkemeye getirilme s3resinin bu nedenle altı ayı geçmemesi gerekir²⁰³. ek g3r3ld3đ3nde 3denecek senetlerden olmasından dolayı çekte mahkemeye getirme s3resi ilk ilan tarihinden itibaren bařlayacaktır²⁰⁴. Çekler açısından getirme s3resi de en az 3, en çok altı aydır (TTK. m. 673)²⁰⁵. İbrahim s3resi geçmiş çekte zamanaşımı 3 ayın geçmesinden 3nce dolacaksa, mahkeme bu 3 aylık s3re ile bağlı kabul edilmemelidir. Getirme s3resi, ibraz s3resi dolmuş ekler hakkında birinci ilan g3n3nden itibaren başlatılmalıdır.

İleri keşide tarihli çekte mahkemenin, ek 3zerindeki keşide tarihini g3z 3n3ne alarak, bu tarihten 3nce iptal kararı vermemesi gerekir²⁰⁶.

f) Senedin Mahkemeye Tevdi Edilmesi veya İlanın Sonuçsuz Kalması

Zayi edilen emre yazılı senedi elinde bulunduran şahıs ilandan sonra senedi mahkemeye tevdi edebileceği gibi, ilanın sonuçsuz kalma ihtimali de vardır.

İlan s3resi içinde senet mahkemeye getirildiği takdirde, mahkemeye bir makbuz karşılığında tevdi olunması gerekir. 3nk3, TTK. m. 675'de senet geri getirilirse dilekçe sahibine verilen s3rede dava açılmazsa senedin geri verileceği s3ylenmektedir. Dolayısıyla senedin mahkemeye tevdi şarttır. Senet mahkemeye getirilir ve tevdi olunmazsa, bu durumda Kanun'un amir h3km3n3n yerine getirilmediğini g3ren h3kimin, TTK. m. 675'e istinaden dilekçe sahibinden istirdat davası açılmasını istemeyecek ve doğrudan doğruya iptal işlemlerine devam etme kararı vermesi gerekecektir. Sonuç olarak, senedin mahkemeye g3sterilip, tevdi

²⁰³ Karayalçın:a.g.e., s.375; İnan:ek, s.86; Esenkar:a.g.e., s.77; 3zt3rk-Dirikkan:a.g.e., s.68.

²⁰⁴ Kınacioğlu:a.g.e., s.86; İnan:ek, s.86; Esenkar:a.g.e., s.77; 3zt3rk-Dirikkan:a.g.e., s.68.

²⁰⁵ Yargıtay 11. HD.'nin aynı y3nde kararına g3re, "ekin zayi nedeniyle iptali istemine ilişkin davada, ilk ilan tarihinden itibaren 3 ay geçmedikçe, çekin iptaline karar verilemez", 11. HD. 3.12.1992 T.,E. 4565,K. 11083, Eriş:ek Hukuku, s.250; Esenkar:a.g.e., s.77.

²⁰⁶ Esenkar:a.g.e., s.77.

olunmaması TTK. m. 675'de aranan şartın gerçekleşmemesi anlamına geldiğinden, senet ilanda verilen sürede getirilmemiş sayılır²⁰⁷.

Senet mahkemeye tevdi olunursa, iptale ilişkin işlemler hemen durdurulur ve hâkim dilekçe sahibine istirdat davası (MK. m. 989) açması için uygun bir süre verir (TTK. m. 675)²⁰⁸. Dilekçe sahibi verilen süre içinde dava açarsa, nizasız kaza konusu olan bir iş, nizalı kazaya tabi hale gelecek ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun nizalı kazalara ilişkin hükümleri uygulama alanı bulacaktır²⁰⁹. Dilekçe sahibine verilen sürede dava açılmaz veya açılır da dilekçe sahibinin hak sahibi olmadığı anlaşılırsa, senet getirene iade edilir. Borçlu hakkındaki ödeme yasağı istirdat davası süresince devam eder. Dilekçe sahibi davayı kazanamazsa, borçlu hakkındaki önleyici tedbir de kaldırılır (TTK. m. 675)²¹⁰. Dilekçe sahibi verilen sürede istirdat davası açmazsa, genel zamanaşımı süresi içinde yine dava açma hakkı vardır.

g) Senedin Mahkemeye Tevdi Edilmemesi Sonunda İptal Kararı Verilmesi

İlanda verilen süre içinde senedin mahkemeye tevdi edilmemesi halinde yapılacak bir şey kalmamıştır. Bu durumda senet TTK. m. 676/l'e göre iptal edilir. TTK.'nda süre sonunda senedin iptal edilmesi için ayrıca bir talepte bulunulmasına ilişkin bir hüküm yoktur. Bu nedenle hâkim iptale re'sen karar verir. İptalden önce hâkimin dilekçe sahibine senedin iptal edilmesini hâlâ isteyip istemediğini sorması uygun olur²¹¹.

Hâkimin, ilan süresinin geçmesinden sonra, eldeki delilleri ve yeni olayları tekrardan değerlendirmesi gerekir. Bu süre içinde, senede zilyet olan üçüncü bir şahıs varsa, o şahsın senetteki alacağın ifası, faiz veya kâr payı talebiyle borçluya başvuruda bulunup bulunmadığı hususunun dilekçe sahibi tarafından ispatlanması

²⁰⁷ Öztan:a.g.e., s.299; Esenkar:a.g.e., s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.68; Kınacıoğlu:a.g.e., s.86,280 no'lu dipnot.

²⁰⁸ 11. HD. 5.11.1990 T.,E. 6529,K. 6934, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.75.

²⁰⁹ Kuru:Nizasız Kaza, s.41,42; Kuru:MUH.,s.24; Esenkar:a.g.e., s.78; Eriş:Çek Hukuku, s.205,253.

²¹⁰ Öztan:a.g.e., s.299; Esenkar:a.g.e.,s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.68; Kınacıoğlu:a.g.e., s.86.

²¹¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.68;Esenkar:a.g.e., s.79.

da istenebilir. Bunun nedeni, dilekçe sahibinin iptal yargılaması devam ederken dahi senetteki hakkın sahibi bulunması iptalin şartlarından birisi olmasıdır²¹². Senet mahkemeye tevdi olunmamışsa, senedin üçüncü şahsın elinde olduğunun mahkemece bilinmesine rağmen, senedin iptaline karar verilebilir. Senedin mahkemeye tevdi edilmemesi dilekçe sahibinin iddiasını güçlendirir. Ayrıca, senedin mahkemeye tevdi edilmemesi Kanun'un yapılmasını emrettiği bir işin yapılmadığı ve dolayısıyla amir bir hükme aykırı davranıldığı anlamına gelir. Böyle hareket eden bir şahsın da senedin iptal edilmesine katlanması gerekir²¹³.

Emre yazılı senetler hakkında verilen iptal kararı ilan edilmez²¹⁴. Emre yazılı senedin iptal edilebilmesi için vadeyi beklemek gerektiği ve vadeden itibaren de belli ilan süreleri geçtikten sonra iptal kararı verilebileceğine göre, senedin tedavül kabiliyeti kalmamıştır. Emre yazılı senetlerde protesto süresi geçtikten sonra yapılan cirolar alacağın temliki hükümlerine tabidir (TTK. m. 602) ve senedin iyiniyetle iktisabı söz konusu olmaz. Dolayısıyla senedin iptalinin ilanında üçüncü şahısların pek yararı olmaz²¹⁵.

Hâkim, TTK. m. 677'ye göre senedi iptal etmeden önce, borçluya senet bedelini tevdi etmesini emredebilir. Dilekçe sahibi yeterli bir teminat verirse, senet bedelinin ona ödenmesine de karar verebilir. Bu teminat senedi iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişilerin zararlarını karşılamaya yöneliktir (TTK. m. 677/II). Senet iptal edildiği veya senetten doğan haklar başka bir sebeple ortadan kalktığı takdirde, teminat geri alınabilir²¹⁶.

İptal kararının iptali veya bu kararın dilekçe sahibi, borçlu veya bir üçüncü kişi tarafından temyizi mümkün müdür?

²¹² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.68,69.

²¹³ Öztan:a.g.e., s.299; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.69.

²¹⁴ Kınacıoğlu, hâmile yazılı senetlerin iptali ile ilgili TTK. m. 578/II hükmünün emre yazılı senetlerde kıyasen uygulanamayacağını belirtmiştir. Çünkü TTK. m. 676/I hükmünün, TTK. m. 578/II'ye göre özel hüküm mahiyetinde olduğu görüşündedir, Kınacıoğlu:a.g.e., s.87.

²¹⁵ Kınacıoğlu:a.g.e., s.87; Karayalçın:a.g.e., s.371; Esenkar:a.g.e., s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.69; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.51.

²¹⁶ Öztan:a.g.e., s.300; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.69; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.51.

İptal yargılaması sonunda hâkim iptal talebini ya kabul edecek yada talebi reddedecektir.

Devlet tahvillerinin zıya ile ilgili olarak verilen bir İçtihadı Birleştirme Kararı'na göre, ödemenin men'i ve iptal kararlarının kabulü hakkında verilen mahkeme kararları temyiz edilemez. Buna karşılık, nihai karar niteliğindeki talebin reddi kararları, talep edenin haklarına dokunduğu ve kararın Kanun'a aykırı olması halinde temyiz edilebilir²¹⁷.

Doktrin de bahsedilen İçtihadı Birleştirme Kararı gibi düşünmüş ve iptal kararının kabulü kararının temyiz edilemeyeceği, buna karşın talebin reddi kararının temyiz edilebileceği sonucuna varılmıştır²¹⁸.

Ülkemizde ayrı bir nizasız kaza kanunu yoktur. Bu nedenle, nizasız kazaya tabi işlerde de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulamak gerekir. Buna göre iptal ve talebin reddi kararları, HUMK. m. 427/II'ye göre dava konusu alacağın miktar ve değeri 40 milyon Türk Lirasını geçmezse temyiz edilemezler. Bu yüzden, iptal talebinin reddedilmesi halinde sadece bedeli 40 milyon Türk Lirasını aşan senetlerin ancak temyizi mümkündür.

Nizasız kaza sonucu verilen karar, mahkemece sonradan haksız görülür, durum ve şartlar değişirse, mahkeme kararı tekrardan inceleyerek kararını değiştirebilir veya karardan dönebilir. Nizasız kaza işlerinde gerçek anlamda bir uyuşmazlık ve bir dava yoktur. Yargılama sonunda verilen karar bir tarafın sübjektif hakkını tespit

---

²¹⁷ 30.5.1945 T., 1944/6,1944/40 E.,1945/11 K., Yar. İçt. Bir. Kar. Huk. Böl., 1945-1948, C. 3, Ankara 1980, s.188. Yargıtay bazen bu İBK.'na aykırı kararlar da vermiştir. Örneğin, "...karar temyiz edenlere faiz ve resülmal ödeme ve yeni senet verilmesi külfetini yüklediğine göre ilam mahiyetindedir ve temyizi kabildir, TD. 28.12.1972 T., E. 72/3099, K. 72/5720, TİK. 1972, C. 4, no 1320, s.267; TD. 7.1.1960 T., E. 3301. K. 27, Batider 1960, C. 1, sy. 3, s.394; 11.HD. 2.3.1989 T., E. 4275, K.1241, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.93. İBK. 30.5.1945 T., E. 44/6-44/40, K. 45/11, Yar.İçt.Bir.Huk.Böl., 1945-1948, C. 3, Ankara 1980, s.188.

²¹⁸ Karayalçın:a.g.e., s.364; Tekil:a.g.e., s.82; Poroy:a.g.e., s.91,17no'lu dipnot; Öztan:a.g.e., s.276; Doğanay:a.g.e., s.1368; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.70; Esenkar:a.g.e., s.82

etmez. Bu nedenle, nizasız kaza sonucu verilen red ve kabul kararlarının, gerçek anlamda nihai karar sayılmamaları²¹⁹ ve her zaman değiştirilebilmelerinden dolayı, temyizde hukuki menfaat bulunmaması nedeniyle temyiz edilememeleri gerekir²²⁰. Mevcut hukuki yapı nizasız kaza sonucu verilen kararların temyiz edilemesini engellemekle beraber, "olması gereken hukuk" açısından nizasız kaza sonucu verilen kararların temyizi mümkün olmalıdır. Nizasız kazaya giren işlerin tabi olacağı usulün mevzuatta düzenlenmesi de uygun olacaktır. Nizasız kazada temyiz yolunun kabulü, yargılama sırasındaki usulsüzlüklerin sayısını da azaltır²²¹.

İptal kararı sadece şekli hukuk açısından bir değişiklik yaratır. İptal kararını alan dilekçe sahibi sadece senede şeklen hak sahibiymiş gibi görünür. Maddi hukuk açısından bir değişiklik söz konusu olmaz²²². Senedin gerçek sahibi veya iptal kararının kaldırılmasında haklı bir menfaati olanlar, lehine karar verilmiş olan şahsın senetteki hakkın sahibi olamayacağını iddia ve iptal kararının iptalini talep edebilirler²²³. Bunun nedeni, yukarıda bahsedildiği gibi iptal yargılamasının nizasız kazaya tabi olması ve yapılan yargılama sonucu verilen kararın nihai karar ve kesin hüküm niteliğinde olmamasıdır.

II- HÂMİLE YAZILI SENETLERİN İPTALI

Hâmile yazılı senetlerin hangi şekilde iptal edileceği Türk Ticaret Kanunu'nun 574-581. maddelerinde anlatılmıştır.

²¹⁹ Kınacıoğlu:a.g.e., s.86, 210 no'yu dipnot; Karayalçın:a.g.e., s.364; Gürbüz:a.g.e., s.798.

²²⁰ Önen,E.:Medeni Yargılama Hukuku, s.294, 6 no'lu dipnot; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.70.

²²¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.71. Borçlu hasım olmadığı için temyiz yoluna başvuramaz,TD. 7.1.1960 T.,E. 3301,K. 27, Batider, C. 1, s.394.

²²² 11.HD. 22.1.1985 T.,E. 84/5809,K. 85/52, YKD., C. 11, sy. 7, s.1007,1008.

²²³ Karayalçın:a.g.e., s.365; Kınacıoğlu:a.g.e., s.66; Esenkar:a.g.e., s.83; Doğanay:a.g.e., s.1366; Gürbüz:a.g.e., s.799; Domaniç:a.g.e., s.55; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.67; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.71. Karayalçın, veraset senedinin iptali davasının o senedi veren mahkemeden başka bir mahkemede görülebileceğine ve bu konuda aksini tespit eden bir kamu düzeni ilkesi bulunmadığına dair içtihat (HGK. 3.2.1960 T., İlm.Kaz.İçt., sy. 1, s.35), menfaatler durumu aynı olduğu için, iptal kararı hakkında da uygulanabilir demiştir, Karayalçın:a.g.e., s.365, 48 no'lu dipnot.

A. Genel Olarak

TTK. m. 570'de hâmile yazılı senet: " senedin metin veya şeklinden, hâmile kim ise o kimsenin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak; hâmile (hâmiline) yazılı senet sayılır" şeklinde tanımlanmıştır. Hâmiline yazılı senetler, zilyetliğin devrine ilişkin bir anlaşma ve zilyetliğin devri ile tedavül eder (TTK. m. 559/II).

Hâmile yazılı senedin borçlusunun senetteki hakkın sahibini araştırması yükümlülüğü emre ve nama yazılı senetlere göre azaltılmıştır. Borçlu senedin vadesi geldiğinde, hâmile yazılı senedi kendisine ibraz eden şahsa borcunu ifa etmek zorundadır. Ancak borcunu ifa ederken hileli veya ağır kusurlu davranmamalıdır (TTK. m. 558/II). Hâmile yazılı senet zayi olduğunda, borçlu ibraz eden kişinin gerçek hak sahibi olup olmadığını bilmemesinden dolayı ibraz eden kişiye senet bedelini ödeyecektir. Böyle bir durumda, senette mündemiç hak ifa edildiğinden senedi zayi eden şahıs iptal talebinde bulunamayacaktır. Bununla birlikte MK. m. 990'e göre hâmile yazılı senedi iyiniyetle iktisap eden kişiye de zayi eden şahıs istirdat davası açamaz²²⁴.

Kanun koyucu tarafından emre ve nama yazılı senetlerin iptaline bir sınırlama getirilmemesine rağmen, hâmile yazılı senetlerde böyle bir sınırlama vardır. İptale tabi hâmile yazılı senetler TTK.'nın 573/II'de sayılmıştır. Bunlar; hisse senetleri, tahviller, intifa senetleri, (münferit kuponlar hariç olmak üzere) kupon varakaları, esas kupon varakalarının yenilenmesine yarayan kuponlar (talonlar) dır. Bu şekilde, kanun koyucu bahsedilen senetlerin iptale tabi olup olmadıkları hususundaki tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Ancak, fıkranın lafzından da anlaşılacağı üzere bu sayma sınırlayıcı şekilde değildir²²⁵. TTK. 'nın 580. maddesinde iptal edilemeyecek hâmile yazılı senetler sayılmıştır²²⁶.

Polîçe (TTK. m. 583,584), bono (TTK. m. 688,689), hayat sigortası poliçesi (TTK. m. 1324), makbuz senedi (TTK. m. 746), varant (TTK. m. 747) hâmiline

²²⁴ Kınacıoğlu:a.g.e., s.75; Öztan:a.g.e., s.248; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.72.

²²⁵ Kınacıoğlu:a.g.e., s.71; Öztan:a.g.e., s.300; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.72.

²²⁶ İptali mümkün olan ve iptali mümkün olmayan hâmile yazılı senetler, yukarıda iptali mümkün olan ve iptali mümkün olmayan senetler konusu içinde geniş şekilde açıklanmıştır, bkz. s.16-22.

düzenlenemez. Çek hâmiline düzenlense bile poliçe hükümlerine tabidir. Bu nedenlerle hâmile yazılı senetlerin iptali hükümlerinin uygulama alanı daraltılmıştır.

B. İptal Usulü

Bir hâmile yazılı senedin iptal edilmesi için de iptal talebine yetkili şahsın emre yazılı senetlerde olduğu gibi bir dilekçeyle mahkemeye başvurması gerekir. Senet borçlusunun borcunu ifa etmemesi için yine mahkemeden önleyici tedbir kararı talep edilebilir.

1. Önleyici Tedbir Talep Edilmesi

Hâmile yazılı senetlerde, emre yazılı senetlerden farklı olarak, ancak senedin iptali talep edilmişse önleyici tedbir kararı istenebilir²²⁷. Şüphesiz iptal talebi ile önleyici tedbir talebi birlikte istenebilir, fakat daha önce önleyici tedbir kararı verilmesi istenemez. Bu husus hâmile yazılı senetlerde önleyici tedbiri düzenleyen TTK. m. 574'ün lâfzından anlaşılmaktadır. Maddede: "Dilekçe sahibinin talebi üzerine mahkeme senedin borçlusunu hilâfına hareket ettiği takdirde iki defa ödemek mecburiyetinde kalacağını ihtar ederek bedelini ödemekten meneder" denmektedir. "Dilekçe sahibinin talebi üzerine" sözüyle, iptal talebinin daha önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Önleyici tedbirin talep edilmesi iptal talebinden sonra öngörülmüş olmasına rağmen, bu iki talebin birarada yapılmasını da engelleyen bir hüküm bulunmadığına göre, iptal ve önleyici tedbir taleplerinin aynı anda yapılması mümkün olmalıdır²²⁸.

Önleyici tedbir talebinde bulunulabilmesi için TTK'nda öngörülen iptal talebinde bulunulması şartı, dilekçe sahibi açısından bazı zararlara yol açabilir. Özellikle, senedin vadesi gelmişse, önleyici tedbirin derhal kararlaştırılması gerekir. Buna rağmen, iptal kararı vermekte bu kadar aceleci davranılmasına gerek yoktur.

---

²²⁷ Karayalçın:a.g.e., s.362; Öztan:a.g.e.,s.302; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.73; Eriş:Kıymetli Evrak, s.129.

²²⁸ Karayalçın:a.g.e., s.362; Öztan:a.g.e., s.302; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.73.

Mahkeme iptale, ancak senedin zayi edildiğine kuvvetle muhtemel surette inanırsa karar verir²²⁹.

Emre yazılı senetlerde, önleyici tedbir alındıktan sonra senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa istirdat davası açılması gerektiği, aşağıda "istirdat davası açılması" başlığı altında zikrolunmuştur²³⁰. Hâmiline yazılı senetlerde, önleyici tedbir talebi en erken iptal talebiyle birlikte edilebileceğine göre, TTK. m. 574 gereğince senedin kimin elinde bulunduğu bilinmesi halinde senet borçlusuna için önleyici tedbir kararı verilemeyecektir²³¹.

Önleyici tedbir kararı almaya yetkili olanlar, senedin iptalini talep edebilecek şahıslardır. Önleyici tedbir kararının borçluya bildirilmesi gerekir. TTK. m. 574'de önleyici tedbir kararında, senet borçlusuna; önleyici tedbir kararına aykırı hareket ettiği takdirde, senet bedelini iki defa ödemek zorunda kalacağı ihtar edilir denilmektedir. TTK. m. 558/II'ye göre, borçluya bu ihtar içermeyen önleyici tedbir kararı tebliğ edilse bile borçlu borcundan kurtulmuş sayılmaz. Böyle bir durumda borçlu önleyici tedbir kararından haberdar olmasına rağmen senedi ibraz eden şahsa ödeme yapmışsa, TTK. m. 558/II'ye göre en kötü ihtimalle ağır kusurlu davranmış kabul edilmelidir. Ancak, bu ihtarın sonradan gereği gibi yapılması, borçlunun senedi ibraz eden şahsa alacağı tavrı tekrardan hatırlatması açısından faydalıdır.

Hisse senetleri için verilen önleyici tedbir kararı, hem hisse senedinin mâlî hakları dolayısıyla; hem de genel kuruldaki oy hakkı dolayısıyla koruma sağlar. Önleyici tedbire rağmen anonim şirket hisse senedini ibraz eden şahsın genel kurulda oy kullanmasına izin verirse, hisse senedinin mahkemece iptalinden sonra dilekçe sahibi genel kurul kararının TTK. m. 361 ve 381'e göre iptalini isteyebilir. Mâlî hakların kaybı için de anonim şirkete karşı tazminat davası açabilir²³².

²²⁹ Öztan:a.g.e., s.302; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.73.

²³⁰ Bkz. aşağıda s.98.

²³¹ HUMK. m. 101-113'e göre ihtiyati tedbir talebinde bulunulabilir.

²³² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.74.

Hâmile yazılı senetler bakımından önleyici tedbir kararı verilirken mahkemece borçluya, vadenin gelmesi üzerine senet bedelini tevdi etmeye izin verileceğine dair bir hüküm yoktur. Borçlu, vadede borcundan kurtulmak istiyorsa, BK. m. 91'den istifade ederek mahkemeden tevdi mahalli göstermesini isteyebilir.

Önleyici tedbirin talep edileceği görevli mahkeme HUMK. m. 8 ve TTK. m. 5'göre senet bedeli de dikkate alınarak belirlenir. Yetkili mahkeme ise, iptal kararının talep edildiği mahkeme olan borçlunun ikametgahı mahkemesidir (TTK. m. 573/II, 574/I).

2. Senedin İptali Safhası

Emre yazılı senetlerin zıyaında senedin kimin elinde olduğunun bilinmesi halinde istirdat davası açılabilmesinin mümkün olduğu sarahaten öngörülmüş olmasına rağmen (TTK. m. 675), Kanun'da hâmile yazılı senetlerde bu imkanın mevcut olup olmadığı hakkında bir hüküm sevkedilmemiştir. Hâmile yazılı senetlerde de, senedi zayi eden şahsa böyle bir imkanın tanınması ve dava açılması için uygun bir sürenin verilmesi yerinde olacaktır²³³.

Hâmile yazılı senet zayi edildiğinde onun iptali dilekçe sahibi tarafından talep edilecektir. Bu talep de nizasız kazaya tabidir. Ancak Yargıtay'ın tasarruf bonolarının iptali ile ilgili bir içtihadına göre; iptalle birlikte senedin yenisinin düzenlenmesi de talep edilmişse, yapılacak yargılamanın hasımlı olması gerekmektedir²³⁴. Yargıtay bu kararıyla iptal yargılamasını ikiye ayırmaktadır. Oysa, TTK.'nda iptal yargılamasının ikiye ayrılacağına dair bir hüküm yoktur. Bununla birlikte, iptali talep eden şahıs yeni bir senedin düzenlenmesini talep etmeye mecbur değildir. Kaldı ki, yeni bir senedin kendisine verilmesini ancak senedin iptalinden sonra talep edebilir (TTK. m. 578/III). Bahsedilen nedenlerle Yargıtay'ın vardığı bu sonuç hatalıdır²³⁵.

²³³ Poroy/Tekinalp:a.g.e., s.97; Öztürk-Dirikkan:a.g.e.,s.74; Öztan:a.g.e., s.303, 183 no'lu dipnot.

²³⁴ TD. 12.12.1967 T., E. 66/4270, K. 67/4670, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s.711; Karayalçın iptal yargılamasında hasım olmadığını kabul etmekte, fakat Yargıtay'ın bu konudaki görüşüne katılmaktadır, Karayalçın:a.g.e., s.361.

²³⁵ İnan:Tasarruf Bonolarının İptali, s.712,713; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.75.

İptal talebinin kabul edilebilmesi için, daha önce de belirttiğimiz gibi, dilekçe sahibinin “senedin zilyedi bulunduğu ve onu zayi ettiği yolundaki iddialarının”, mahkemece kuvvetle muhtemel görülmesi gerekir (TTK. m. 573/III). Mahkeme, bu iki hususu serbestçe takdir eder ve mutlaka onun kesin bir şekilde ikna edilmesi gerekmez. İddia edilen hususların muhtemel görülmesi yeterli olup, ileri sürülen hususların iddia edildikleri gibi olmayacakları mahkemece mümkün görülse bile, senedin iptaline karar verilebilir²³⁶. Ancak, sadece senede zilyet olduğu ve onu zayi ettiği hususunda bir beyan yeterli değildir. Senede zilyet olduğunun ve onu zayi ettiğinin ispatı dilekçe sahibine düşer.

Emre yazılı senetlerde olduğu gibi iptali talep edenin, dilekçesinde senedi ferdileştirmesi gerekir. Yani dilekçe sahibi, senedin mahiyeti, unsurları, metni, boyutları, rengi gibi hususlarda bilgi vermelidir. TTK. m. 573/III’de sadece zilyetliğin ispatından söz ediliyorsa da, bu madde TTK. m. 563/II ile birlikte yorumlamalıdır. Buna göre dilekçe sahibinin sadece zilyetliğini değil senetteki hakkın sahibi olduğunu da ispat etmesi gerekir. Maddede “senedin zilyedi bulunduğu” şeklinde bir ifade kullanılmasının sebebi, hâmile yazılı senetlerde, aksi sabit oluncaya kadar zilyetliğin mülkiyete karine teşkil etmesidir (MK. m. 985)²³⁷. Kanun koyucu ispat kolaylığı açısından bir hüküm getirmiştir. TTK. m. 573/IV’de: “ kupon varakası veya talonu bulunan bir senet hâmilinin elinden yalnız kupon varakası veya talonu çıkmış olursa talebin haklı olduğunun ispatı için esas senedin ibrazı yeter” denmiştir. Anılan fıkraya göre, hâkim esas senedin ibrazını isteyip zayi olmuş senedin iptaline karar verebilir²³⁸.

a) İptal Talebinde Bulunulacak Görevli Mahkeme

İptal talebinde bulunulacak görevli mahkeme senet bedeline göre belirlenir (HUMK. m. 8/I, TTK. m. 5). Senet bedeli itibariyle sulh hukuk mahkemesi görevliyse, iptal talebini karara bağlayacak görevli mahkeme sulh hukuk

²³⁶ Öztan:a.g.e., s.303; Kınacıoğlu:a.g.e., s.73; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.44; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.75.

²³⁷ Öztan:a.g.e., s.303; Kınacıoğlu:a.g.e., s.73; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.75.

²³⁸ Öztan:a.g.e., s.303; Kınacıoğlu:a.g.e., s.73.

mahkemesidir. Senedin bedeli nedeniyle, sulh hukuk mahkemesinin görev alanı aşıyorsa, asliye hukuk (ticaret) mahkemesi görevli hale gelir.

b) İptal Talebinde Bulunulacak Yetkili Mahkeme

Zayi edilen hâmile yazılı senedin iptaline yetkili mahkeme, borçlunun ikametgahı mahkemesidir (MK. m. 19, 51, TTK. m. 573/II). Bir hisse senedinin iptali söz konusu ise, anonim şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili mahkemedir (TTK. m. 573/II). Bu hüküm amir hüküm mahiyetindedir²³⁹. Yani aksini öngören yetki sözleşmesi yapılamaz²⁴⁰. Kimin borçlu olduğu ve nerede ikamet ettiği iptal dilekçesinin verildiği ana göre tespit edilir.

İpotekli borç senedi ve irat senedi zayi olmuşsa, iptalin talep edileceği yetkili mahkeme konusunda MK. m. 925'de bir düzenleme olmamasına karşın yetkili mahkemenin, işin mahiyeti icabı, gayrimenkulün bulunduğu yer mahkemesi olması gerekir²⁴¹. Mahkeme nizasız kazanın mahiyeti icabı yetkili olup olmadığını re'sen araştırmak zorundadır.

c) İlan ve Davet

Mahkeme dilekçe sahibinin, senedin zilyedi olduğu ve onu zayi ettiği konusunda yaptığı açıklamaların doğruluğunu kuvvetle muhtemel görürse, senedin bilinmeyen hâmilini ilan yoluyla senedi belirli bir süre içinde ibraz etmeye davet eder²⁴². Aksi takdirde senedin iptal edileceği de hâmile ihtar olunur (TTK. m. 575). Maddede dikkat edilmesi gereken husus, "davet" ve "ihtar"ın ilanın zorunlu muhtevasını teşkil

²³⁹ Öztan:a.g.e., s.302; Kınacioğlu:a.g.e., s.73; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.76,77; Başbuğoğlu, T.:Türk Ticaret Kanunu Açıklamalar İçtihatlar, Ankara 1988, s.775.

²⁴⁰ Öztan:a.g.e., s.302; Kınacioğlu:a.g.e.,s.73; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.76,77, bu yazarlar iptal yargılamasında yetki sözleşmesinin yapılmayacağı görüşündedir, Karayalçın ise, genel olmamak şartı ile yetki sözleşmesinin caiz olduğu görüşündedir, Karayalçın:a.g.e.,s.362.

²⁴¹ Öztan:a.g.e., s.302; Kınacioğlu:a.g.e., s.73,74; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.77.

²⁴² Öztan:a.g.e., s.303; Kınacioğlu:a.g.e., s.74; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.45; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.75.

ettiğidir²⁴³. İlanda mahkemece gerekli görülen hususlar yer alır. Ancak, senedin ne zaman, nerede, kimin tarafından, ne şekilde kaybedildiği ve senedin muhtevası ile ilgili bilgilerin ilanda belirtilmesi gerekir.

Hâmile yazılı senedin mahkemeye getirilmesi süresi en az altı aydır. Bu süre ilan tarihinden itibaren işlemeye başlar (TTK. m. 575). Senedi ibraz hususundaki ilan Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde üç defa yapılır (TTK. m. 576/I). Hâkim gerekli görürse ayrıca diğer ilân vasıtalarından da istifade edebilir (TTK. m. 576/II)²⁴⁴.

d) İlan ve Davetten Sonra Mahkemece Yapılacak İşler

İlan ve davetten sonra senet ya mahkemeye getirilir yada ilan sonuçsuz kalır. Senet belirtilen sürede mahkemeye getirilirse, dilekçe sahibine istirdat davası açması için uygun bir süre verilir (TTK. m. 577/I). Bu dava MK. m. 990 'da bahsedilen davadır. Davanın açılabilmesi için senedi iktisap etmiş hâmilin iyiniyetli olmaması gerekir. İstirdat davası sadece kötüniyetli hâmile karşı açılır²⁴⁵.

İstirdat davası açılınca, senedin iptali işlemlerine son verilir. İstirdat davası genel hükümlere göre yürütülür. Davalının kötüniyetini ispat yükü, davacıdadır. MK. m. 3' e göre, ilk başta davalının iyiniyetli olduğu kabul edilir. Görevli ve yetkili mahkeme Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na göre belirlenir. İptal talebinde bulunan, istirdat davasını kaybeder veya verilen süre içinde bu davayı açmazsa hâkim, senedi ibraz edene geri verir ve önleyici tedbiri kaldırır (TTK. m. 577/II). İstirdat davasının açılmaması iptal talebinde bulunan şahsın, genel zamanaşımı süresi içinde dava açma hakkını engellemez²⁴⁶.

²⁴³ Kınacıoğlu:a.g.e., s.74; Başbuğoğlu:a.g.e., s.777.

²⁴⁴ Öztan:a.g.e., s.303; Kınacıoğlu:a.g.e., s.74; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.45; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.75; Başbuğoğlu:a.g.e., s.779.

²⁴⁵ Yargıtay kararları da bu yöndedir, bkz. TD. 9.6.1969 T.,E. 67/4475,K. 69/2971, İBD. 1969, C. 18, sy. 11,12, s.661,662; TD. 22.2.1971 T.,E. 70/4427,K. 71/1226, ABD. 1972, sy. 2, s.367.

²⁴⁶ İstirdat davasının açılması ve yargılama usulü hakkında aşağıda dördüncü bölümde geniş açıklama yapılacaktır, bkz. s.94-108.

Senet, ilanda belirtilen süre içinde getirilmezse, senedin iptaline karar verilir. Gerekli görüldüğü takdirde diğer tedbirler de alınır (TTK. m. 578/I). Örneğin cezayı gerektiren eylemlerin varlığından kuşkulandığı takdirde, gerekli bilgi adli makamlara bildirilir²⁴⁷. Hâmile yazılı bir senet iptal edildiği takdirde emre yazılı senetlerin aksine, iptal kararı Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde derhal yayınlanır. Bununla birlikte mahkeme gerekli görürse başka tedbirleri de alır (TTK. m. 578/II). Bunun nedeni, hâmile yazılı senetlerde, senedin getirilmesi için belirlenen sürenin emre yazılı senetlerde olduğu gibi vadeden değil, ilk ilan tarihinden itibaren işlemeye başlamasıdır (TTK. m. 575). Vade gelmeden tevdi süresi başladığı için hâmile yazılı senedin iyiniyetli üçüncü şahıslarca iktisabı mümkündür. İlan masrafları dilekçe sahibine aittir. İlanın doğru yapıldığının hâkim tarafından re'sen kontrol edilmesi, yanlışlık varsa düzeltilmesi gerekir²⁴⁸.

3. Hâmile Yazılı Münferit Kuponlarda Usûl

Kuponlar, kâr payı ve faiz talep hakkını temsil eden ve aksine hüküm bulunmadıkça mahiyetleri icabı hâmile yazılı sayılan senetleridir²⁴⁹. TTK. m. 579'da münferit kuponların ne şekilde iptal edileceği ayrıca düzenlenmiştir.

Kuponu zayi eden şahsın talebi üzerine hâkim gerekli araştırmayı yapıp, dilekçe sahibinin hak sahibi olduğunu ve onun tarafından kuponun zayi edildiğini kuvvetle muhtemel görürse, önleyici tedbir kararı yerine kupon bedelinin mahkemeye yatırılmasına karar verir. Bu karar borçluya tebliğ edilir. Kupon bedelinin, kuponun vadesi gelmişse hemen, vadesi gelmemişse vadede mahkemeye yatırılması gerekir (TTK. m. 579/I). Kupon bedelini mahkemeye yatıran borçlu borcundan kurtulur. Senedi elinde bulunduran şahsın bilinmemesi halinde, mahkeme durumu ilan ederek senet hâmilinin senedi mahkemeye tevdi etmesini ister. İlanın usulü aynen hâmiline yazılı senetlerdeki gibidir. Tevdi süresi burada üç yıldır. Sürenin

²⁴⁷ Öztan:a.g.e., s.304; Kınacıoğlu:a.g.e., s.75; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.76; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.45.

²⁴⁸ Kınacıoğlu:a.g.e., s.75,76; Öztan:a.g.e., s.304; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.76; Ertekin/Karataş: a.g.e., s.45; Başbuğoğlu:a.g.e., s.780.

²⁴⁹ Öztan:a.g.e., s.178,181; Karayalçın:a.g.e., s.22,23; Domaniç:a.g.e., s.55; Kınacıoğlu:a.g.e., s.76; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.77; Kalpsüz:Kıymetli Evrak (Teksir), s.22.

başlangıcı, kuponun vadesi gelmişse ilan günüdür, vade gelmemişse vadeden itibaren²⁵⁰. Vadenin gelmesinden itibaren üç yıl geçmiş ve hiçbir şahıs da hak sahibi olduğu iddiasıyla mahkemeye başvurmamışsa, kupon mahkeme kararıyla iptal edilir, kupon bedeli de dilekçe sahibine verilir (TTK. m. 579/II)²⁵¹.

Kupon, üç yıllık süre içinde mahkemeye getirilirse, TTK.'nın 577. maddesi uygulanarak, istirdat davası açılması için dilekçe sahibine uygun bir süre verilir²⁵². Dava açılırsa genel hükümlere göre yürütülür. Süre dava açılmadan geçirilirse, getirilen senet ve senedin bedeli getiren şahsa verilir.

Kuponun kimin elinde olduğunun bilinmesi halinde, hâmile yazılı senetlerin iptalinde olduğu gibi zayi eden hâmilin ne şekilde davranacağı kuponların iptalinde de düzenlenmemiştir. Bu durumda da TTK. m. 675'e kıyasen, senedi zayi eden hâmile istirdat davası açması için uygun bir sürenin verilmesi gerekir²⁵³.

Kuponun mahkemeye tevdi için belirlenen üç yıllık bekleme süresi içinde, dilekçe sahibinin hak sahipliği konusunda şüpheye düşülmüşse, mahkeme yatırılmış bedelin borçluya iadesine karar verir²⁵⁴. Ana senedin kuponlarla birlikte zayi edilmesi halinde, kuponların da ana senetle birlikte iptaline karar verilebilir²⁵⁵.

III- NAMA YAZILI SENETLERİN İPTALI

TTK. m. 566'da nama yazılı senedin tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre: "Belli bir şahıs namına yazılı olup da onun emrine kaydını ihtiva etmeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır".

²⁵⁰ Domaniç:a.g.e., s.56.

²⁵¹ Öztan, bedelin dilekçe sahibine verilmesi için ayrı bir mahkeme kararına gerek olmadığı görüşündedir. Öztan:a.g.e., s.305. Ancak TTK. m. 579/II'nin açık ifadesinden bedelin mahkeme kararıyla verilebileceği anlaşılmaktadır. Domaniç, mahkeme kararının kesin hüküm niteliğinde olmayıp, idari mahiyette olduğunu söylemiştir, Domaniç:a.g.e.,s.57.

²⁵² Domaniç, davanın TTK. m. 675'in kıyasen uygulanarak açılabileceği görüşündedir, Domaniç:a.g.e., s.57.

²⁵³ Domaniç:a.g.e., s.56; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.78.

²⁵⁴ Kınacıoğlu:a.g.e., s.77; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.78.

²⁵⁵ Öztan:a.g.e., s.305.

Görüldüğü gibi, bir kıymetli evrakın nama yazılı olabilmesi için, emre kaydını taşımadan bir şahsın adına düzenlenmiş olmalı ve kanunen de emre yazılı senetlerden olmamalıdır. Örneğin, poliçe, bono, çek kanunen emre yazılı senetlerdir. Ancak, senetlere menfi emre kaydı konularak nama yazılı hale getirilmesi mümkündür²⁵⁶.

Nama yazılı senetlerin devri, âdi borç senetlerinin devrine benzediğinden, bazen bir senedin mahiyeti itibarıyla nama yazılı kıymetli evrak mı yoksa adi borç senedi mi olduğu anlaşılmayabilir. Bu durumda kıymetli evrak lehine bir yorumla, böyle senetlerin kıymetli evrak olduğunun kabul edilmesi uygun olacaktır²⁵⁷.

Nama yazılı senetler, senet veya alonj üzerine yazılacak alacağın temliki beyanı ve sonrasında senedin teslimi suretiyle devredildiklerinden, zayi olmaları halinde borçlunun gerçek hak sahibinden başka birisine ödemede bulunması ihtimali zayıftır. Nama yazılı senetler de kıymetli evrak vasfını haiz olduğu için borçlunun senet bedelini ödemesi için senedin ibraz edilmesi gerekir. Borçlu senedi ibraz etmeyen birisine ödeme yaparsa borcundan kurtulmayabilir. Borçlunun senedi ibraz etmeyen birisine ödeme yapamaması, nama yazılı senetlerin zıyaı nedeniyle iptali hükümlerinin düzenlenmesini gerektirmiştir²⁵⁸.

A. Genel Olarak İptal Usulü

Nama yazılı bir senedin zayi edilmesi halinde, bu senedin hangi şekilde iptal edileceği Türk Ticaret Kanunu'nun 569. maddesinde gösterilmiştir. Maddede ilk önce nama yazılı senetlerin iptali hususunda genel kurala yer verilmiş; daha sonra bu genel kuralın istisnaları gösterilmiştir.

---

²⁵⁶ Bazı yazarlara göre bonoya menfi emre kaydı konulduğunda, bono nama yazılı kıymetli evraka dönüşmez. Bu durumda bono kıymetli evrak niteliğini kaybeder ve âdi borç senedi haline gelir. Bkz. Bozer:a.g.e., s.19; Kalpsüz: Kıymetli Evrak (teksir), s. 18. Bononun nama yazılı düzenlenebileceği görüşünde olanlar için bkz. Domaniç:a.g.e.,s.359; Karayalçın:a.g.e.,s.26; Öztan:a.g.e.,s.999.

²⁵⁷ Kınacıoğlu:a.g.e.,s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.79.

²⁵⁸ Öztan:a.g.e., s.305.

Nama yazılı senetlerin iptaline ilişkin birinci esas, bütün nama yazılı senetlerin iptal edilebileceğidir. İkinci esas ise, nama yazılı senetlerin iptali usulü, hâmile yazılı senetlerin iptali usulüne tabidir (TTK. m. 569/I)²⁵⁹. Kanun koyucu, nama yazılı senetlerin iptalini ayrıca düzenlememesinin sebebi, yapılacak bir düzenlemenin lüzumsuz olacağındandır. Zira, emre ve hâmile yazılı senetlere göre nama yazılı senetlerin iyiniyetli üçüncü kişilerce iktisap edilme ihtimali zayıftır. TTK. m. 569/II'de belirtilen ve iptali basitleştiren hükümlerin konması da ayrı bir iptal sisteminin getirilmesinin lüzumsuz olacağını gösterir. Hâmile yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler, nama yazılı senetlerin iptalinde, emre yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümlere oranla daha elverişli bulunmuştur²⁶⁰.

Zayi edilen nama yazılı kıymetli evrakın kimin elinde bulunduğu biliniyorsa, bu kişiye karşı istirdat davası açılabilir. Kişinin senedi iyiniyetle iktisap etmesinin bir önemi yoktur. Zira, senedi iyiniyetle iktisap eden şahıs emre ve hâmile yazılı senetlerde korunmuş olmasına rağmen, nama yazılı senetlerde böyle bir koruma yoktur. MK. m. 990, sadece hâmiline yazılı senetleri iyiniyetle iktisap eden şahısları korur ve bu şahıslara istirdat davası açılmaz. Emre yazılı senetleri iyiniyetle iktisap eden şahıslar da TTK. m. 598/II hükmünce korunur²⁶¹. Bu durumda nama yazılı senet menkul mal sayılmış olacak, senet sahibinin elinden rızası dışında çıktığı için MK. m. 989 hükmünce beş yıl içinde senedin hâmiline istirdat davası açılacaktır.

İptal yargılamasında da usûl, esas itibarıyla hâmile yazılı senetlerdeki gibidir. Ancak, nama yazılı senedin iptalini talep eden şahıs ayrıca, senedin kendi veya halefi olduğu bir şahıs adına düzenlendiğini de ispatlamalıdır. Bunun ispatlanması da zaten iptali talep edenin hak sahibi olduğunu büyük oranda gösterir (TTK. m. 567/I)²⁶². Dilekçe sahibinin, emre ve hâmile yazılı senetlerde olduğu gibi senedin hileli veya ağır kusurlu iktisap edildiğini ispat etmesi gerekmez²⁶³.

²⁵⁹ Kınacıoğlu:a.g.e., s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.79; Öztan:a.g.e., s.305; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.49.

²⁶⁰ Kınacıoğlu:a.g.e., s.78; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.79; Öztan:a.g.e., s.305; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.49.

²⁶¹ Domaniç:a.g.e., s.59; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.80.

²⁶² Öztan:a.g.e., s.305; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.80.

²⁶³ Domaniç:a.g.e., s.59; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.80.

Hâmile yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler nama yazılı senetlere uygulanırken, nama yazılı senetlerin özelliklerin de gözönünde tutulması gerekir.

Nama yazılı hisse senetleri, kanunen emre yazılı oldukları için, bunların iptali emre yazılı senetlerin iptali hükümlerine tabidir. Bunlara menfi emre kaydı konursa, hisse senetleri nama yazılı hale gelecektir. Dolayısıyla iptalleri de TTK. m. 569'a göre olacaktır²⁶⁴.

Kıymetli evrak "eksik nama yazılı" olursa, iptali hangi hükümlere göre olacaktır? Bu tür senetlere konulacak "veya hâmiline" kaydı, borçluya sadece, bir araştırma külfeti yüklemeyen, senedin hâmilisi olan kişiye ödeme yapma konusunda bir yetki verir. Borçlu isterse bu yetkisini kullanarak borcunu ifa edebilir (TTK. m. 568). Ancak, bu tür senetlerin nama yazılı olma özelliği kaybolmadığından, iptalleri de nama yazılı usule göre olmalıdır (TTK. m. 569)²⁶⁵.

Nama yazılı senedin kuponu da nama yazılı ise, bunların iptali de hâmile yazılı senetlere atıf yapıldığı için hâmile yazılı senetlerin iptali hükümlerine tabidir (TTK. m. 579/I)²⁶⁶.

İptal talebinin yapılacağı görevli mahkeme HUMK. m. 8'e göre belirlenir. Yetkili mahkeme ise, borçlunun ikametgahı mahkemesidir. Nama yazılı hisse senetlerinde ise yetkili mahkeme anonim şirketin bulunduğu yer mahkemesidir (TTK. m. 573/II).

B. Genel Kuralın İstisnaları

TTK. m. 569'un birinci ve ikinci fıkrasında, nama yazılı senetlerin iptaline bazı durumlarda hâmile yazılı senetle özgü iptal hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Her iki fıkrada da birer istisnadan bahsedilmiştir. Birinci istisna, TTK. m. 569 birinci fıkrada gösterildiği üzere, TTK'nda özel hükümler olduğunda hâmile yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler uygulanamaz. İkinci fıkrada ise, nama

---

²⁶⁴ Öztan:a.g.e., s.306; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.80; Kınacıoğlu:a.g.e., s.79.

²⁶⁵ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.81.

²⁶⁶ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.81;Öztan:a.g.e., s.306.

yazılı senetlere ilişkin iptal usulünün basitleştirilmesi veya özel bir iptal yolunun kabulüyle genel kuralın ikinci istisnası gösterilmiştir²⁶⁷.

1. Nama Yazılı Senetlerle İlgili Kanundaki Özel Hükümler

TTK. m. 569 birinci fıkrada bahsedilen özel hükümler, nama yazılı poliçe, bono, çek, ipotekli borç senedi, irat senedi ile ilgili hükümlerdir. Kanunen emre yazılı olan poliçe, bono ve çeke menfi emre kaydı konulursa bu senetler nama yazılı hale gelir. Buna rağmen bunların iptali için poliçe hükümlerine atıf yapıldığından (TTK. m. 690/I,730/II/20), poliçenin iptaline ilişkin hükümler uygulanır. Poliçenin iptaline bakıldığında senedin nama, emre yazılı olmasına ilişkin bir ayırım yapılmadan TTK. m. 669-677 hükümleri uygulanır. Sonuç olarak, senet nama yazılı olsa dahi, yapılan atıf nedeniyle poliçenin iptaliyle ilgili hükümler uygulanarak senet iptal olunur. Nama yazılı ipotekli borç senedi ve irat senedinin iptali usulü de MK. m. 925'de gösterilmiştir²⁶⁸.

2. İptal Usulünün Basitleştirilmesi ve Senet İbraz Edilmeden Ödeme

Nama yazılı senetlerde, senet bedelinin hak sahibi olmayan üçüncü şahsa ödenme ihtimali az olduğundan, iptal usulü hâmile yazılı senetlerin iptali usulüne tabi tutulmuştur. Hâmile yazılı senetlerin iptali usulünün uygulanması uzun zaman alabileceğinden nama yazılı senetlerin iptali için TTK. m. 569/II'de bazı kolaylıklar getirilmiştir. Bu kolaylıkların öngörülmesinin bir sebebi de nama yazılı senetlerin meblağının küçük olması ve iptalin masraflı bir usûl olmasıdır.

TTK. m. 569/II'de getirilen kolaylıklardan şu şekilde bahsedilmiştir: " Borçlu, senette ilanların sayısını azaltmak veya mehilleri kısaltmak suretiyle iptal için daha basit bir usul derpiş edebileceği gibi alacaklı kendisine senedin iptal ve borcun itfa olduğunu gösteren, resmen tanzim veya usulen tasdik edilmiş bir vesika verdiği takdirde, senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin dahi muteber

²⁶⁷ Öztan:a.g.e., s.306; Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.49; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.81.

²⁶⁸ Öztan:a.g.e., s.306; Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.81,82.

olmak üzere ödemek hakkını da mahfuz tutabilir". Bu fıkraya göre, borçluya iki imkan verilerek iptal usulü kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Birinci imkan, iptale uygulanacak işlemler basitleştirilmiştir. İkinci olarak ise, özel bir iptal imkanı verilmiştir. Her iki imkan açısından ortak husus, bunların borçlu tarafından senette belirtilmesinin gerekmesidir. Senedin zıyaı borçluya bildirildikten sonra senede böyle bir kayıt konamaz²⁶⁹. Borçlu, basitleştirilmiş iptal usulü veya özel iptal usulünü öngördüğünü senede açıkça yazabilir veya borçlunun yapacağı bir atıfla seçilen yol belirlenebilir²⁷⁰.

Borçlu kendisine verilen imkanla, ilanların sayısını azaltabileceği gibi senedin mahkemeye getirilmesi süresini kısaltabilir. Borçlunun bu imkanı nasıl kullanacağı belirtilmemiş olmamasına rağmen, bu imkanın TTK. çerçevesinde kullanılacağı söylenebilir. Zira, borçlu kendisine tanınan imkanla TTK.'nda öngörülmeven yeni bir usûl uygulanmasını isteyemez. Örneğin, üç ilan yerine iki veya bir ilan yapılmasını isteyebilir veya senedin getirileceği asgari altı aylık sürenin (TTK. m. 575) kısaltılmasını isteyebilir. Bu şekilde senedin iptali için borçlu uzun süre beklemeyecektir²⁷¹. TTK. m. 569/II'de "veya" denildiğine göre acaba borçlu sadece ilanların sayısını azaltma veya senedi mahkemeye getirme süresini kısaltma imkanına mı sahiptir? Borçluya nama yazılı senetlerin iptali usulüne göre farklı bir usul tanınarak, normal usulün engellenmeye çalışıldığı düşünülüğünde her iki imkanın da birarada kullanılacağı mümkün görülmelidir²⁷².

Borçluya tanınan ikinci imkan da özel iptal usulüdür. Özel iptal usulünün öngörülmesiyle, senet borçluya ibraz veya mahkeme kararıyla iptal edilmeden dahi senetteki hak dermeyan olunabilir. Borçlu senedin bedelini ödeyerek borcundan kurtulmuş olur.

---

²⁶⁹ Öztan:a.g.e., s.306,307; Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.49; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.81.

²⁷⁰ Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Öztan:a.g.e., .307; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.83.

²⁷¹ Öztan a.g.e., s.307; Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Karayalçın:a.g.e., s.367; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.49; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.82.

²⁷² Kınacıoğlu:a.g.e., s.79; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.83.

Özel iptal usulünde; alacaklı, senedin iptal ve borcun itfa olduğunu gösteren, resmen düzenlenmiş ve usulen tasdik edilmiş bir belgeyi²⁷³ borçluya verirse, borçlu bu belgeye dayanarak ona senet bedelini öder.

Senet böyle özel bir iptal usulüyle iptal edilmiş, fakat senedin vadesi henüz gelmemişse, alacaklı yeni bir senet düzenlenmesini de borçludan isteyebilir. Zira, TTK. sadece iptal usulünde bir değişiklik öngörmüş ve iptalin diğer hükümlerine karışmamıştır. Dolayısıyla, iptal kararının sonuçları yönünden bir değişiklik olmamıştır ve alacaklı TTK. m. 564, 578/III'e göre yeni bir senet ihdasını isteyebilecektir²⁷⁴.

Öngörülen özel iptal usulü ile BK.'nın âdi senetlere ilişkin 89. maddesine dönüş olmaktadır. Bu durum da, ilk bakışta kıymetli evrakın mahiyetiyle bağdaşmaz gözükmemektedir. Zira, nama yazılı senedin zayi edilmesi halinde borçlunun iki imkanı vardır. Borçlu, senedi düzenlerken özel iptal usulünü kabul edebilir veya böyle bir kayıt koymayarak senet ibraz edilmeden ödeme yapmayacağını vadedebilir. Bu, nama yazılı kıymetli evrakla, âdi borç senetleri birbirine en çok yaklaştığı noktadır. Bu yaklaşıma rağmen yine de nama yazılı senedin kıymetli evrak vasfı kaybolmamaktadır. Çünkü, borçlu, alacaklı senedi ibraz etmediği ve senedin kaybolduğunu da bildirmediği halde ödemede bulunursa ve senette alacaklı görünen şahıs da artık bu sıfatı taşııyorsa, borcundan kurtulamayacaktır (TTK. m. 567/II). Ayrıca, âdi senetten farklı olarak, bu halde dahi nama yazılı senet üzerinde bir hapis veya intifa hakkı kurulabilir (MK. m. 950)²⁷⁵.

---

²⁷³ Bu belgeyi düzenleyecek makam noterdir.

²⁷⁴ Öztan:a.g.e., s.307; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.83.

²⁷⁵ Öztan:a.g.e., s.308; Kınacıoğlu:a.g.e., s.80; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.83.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İPTAL KARARININ SONUÇLARI

I- Genel Olarak

Kıymetli evrakın zayi olduğu veya zıyain ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan şahsın talebiyle yapılan yargılamada (TTK. m. 563), iptalin şartlarının gerçekleştiğinin tespit edilmesi ve her nev'i senet için öngörülen usûli yargılama safhalarının geçmesinden sonra verilen iptal kararının çeşitli sonuçları vardır. İptal kararının iki sonucu kıymetli evrakın genel hükümlerinde yer alan TTK. m. 564/1'de öngörülmüştür. TTK. m. 564/1'e göre, iptal kararı üzerine hak sahibi hakkını senetsiz olarak ileri sürebilir veya yeni bir senet düzenlenmesini borçludan isteyebilir²⁷⁶. Bu iki sonuç da, iptal kararının hak sahipliğini teşhis eden özelliğinden kaynaklanır. İptal kararının dolaylı bir sonucu da, kararın maddi hukuk açısından bir değişiklik yaratmamasıdır.

A. Lehine İptal Kararı Verilen Şahsın Hak Sahibiymiş Gibi Görünmesi

İptal kararıyla kanun koyucu alacaklıya bir imkan tanıyarak alacağını senetsiz dermeyan etme hakkını vermiştir. Bu nedenle iptal kararı, lehine karar verilmiş şahsın hak sahipliğini borçluya karşı gösterir, yani hak sahibinin teşhis edilmesini sağlar. Bu husus iptal kararının olumlu (müspet) sonucudur. Borçlu iptal kararını ibraz eden şahsa hileli veya ağır kusurlu olmaksızın yapacağı ödemeye borcundan kurtulmuş olur.

B. Senedin Teşhis Fonksiyonunun Ortadan Kalkması

İptal kararıyla senedin kıymetli evrak olma özelliği kısmen ortadan kalkmaktadır. Çünkü, bu kararlar senedin hak sahibini teşhis fonksiyonu sona ermektedir. Senette hak sahibi görünen şahıs artık senetteki hakkın sahibi sayılmayacak ve hak

---

²⁷⁶ Bu iki sonuç iptal kararının olumlu ve olumsuz sonucu olarak gösterilmiştir. Bkz., Ertekin/Karataş: a.g.e.,s. 53-56;Öztan:a.g.e., s.274; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.84.

sahipliği karinesinden yararlanamayacaktır. Senedin teşhis fonksiyonunun bu şekilde ortadan kalkması, iptal kararı hamilin lehine olduğu gibi borçlunun da lehinedir. Borçlu artık, senedi elinde bulunduran şahsın ifa talebini reddetmesinden dolayı ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlardan çekinmeden ifa talebini reddedebilecektir. Senedin teşhis fonksiyonunun ortadan kalkması, iptal kararının olumsuz (menfi) sonucudur²⁷⁷.

C. Maddi Hukuk Açısından Bir Değişikliğin Olmaması

İptal kararıyla, zayi edilen senedin kıymetli evrak olma özelliği sadece kısmen ortadan kalkar ve senedin “hakkı devir fonksiyonu” ortadan kalkmaz. İptal kararından sonra dahi senedin iyiniyetle iktisabı mümkündür²⁷⁸. İptal kararı sadece şekli hukuk açısından bir değişiklik arzeder, maddi hukuk açısından bir değişiklik olmaz²⁷⁹. Senedin yeni hâmili iptal kararından sonra kıymetli evrakın sağladığı hak sahipliği karinesinden yararlanamaz ama maddi hukuk açısından bir değişiklik olmadığı için yine de senetteki hakkın sahibidir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, senedin iptali, hem onu talep edenin; hem de borçlunun lehinedir. Buna karşılık senedin muhtemel zilyedi olan üçüncü şahsın senetteki hakkın dermeyanı konusunda kıymetli evrakın sağladığı kolaylıklardan faydalanması iptal kararıyla ortadan kalkmış görünmektedir. Dolayısıyla, üçüncü şahsın menfaati, iptal talebi kabul edilen şahsın ve borçlunun menfaatine feda edilmektedir. İptal kararının böyle bir sonuç doğurması hukuki açıdan kaçınılmazdır. Zira, maliki olduğu bir senedi zayi ettiğini iddia ile senetten doğan haklarının

²⁷⁷ Poroy:a.g.e., s.92; Gürbüz:a.g.e., s.785; Karayalçın:a.g.e., s.364; Kınacıoğlu:a.g.e., s.66; Öztan:a.g.e., s.274; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.84; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.55.

²⁷⁸ Nama yazılı kıymetli evrak bahsinde geçtiği gibi, bu tür kıymetli evrakın iyiniyetle iktisabı ihtimali azdır.

²⁷⁹ Öztan:a.g.e., s.275; Kınacıoğlu:a.g.e., s.66; Poroy:a.g.e., s.91; Karayalçın:a.g.e., s.364; Gürbüz:a.g.e., s.86; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.55; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.85. Yargıtay da iptal kararının maddi hukuk açısından bir değişiklik yaratmayacağını birçok kararında belirtmiştir, İİD., 19.10.1967 T.,E. 8280,K. 9024, RKD. 1967, Bölüm II/2, sy. 2, s.300; TD. 22.2.1971 T.,E. 70/4427,K. 71/1226, ABD. 1972, sy. 2, s.367; 11. HD. 21.3.1979 T.,E. 1436,K. 1416, YKD. 1979, C. 5, sy. 11, s.1607; 11. HD. 23.3.1983 T.,E. 3511,K. 3842, İlm.Kaz.İçt.Der. 1983, sy. 267,s.2262,2263; 11. HD. 22.1.1985 T.,E. 84/5809,K. 85/52, YKD. 1985, C. 11, sy. 7, s.1005.

korunmasını mahkemeden talep eden bir şahıs vardır. Mahkeme bu iddia doğrultusunda, iptal yargılaması işlemlerini başlatacaktır. Senedin iptal edilmesine de mahkemece, çalışmada daha önce de anlatıldığı gibi çeşitli aşamalardan sonra karar verilir. İptalin belli safhalarında da hâmilin durumdan haberdar edilmesi ile iptale müdahale imkanı tanınır ve bir anlamda hâmilin güvence altına alınması sağlanır. Yargılama sonunda, mahkemece, dilekçe sahibinin iddialarının doğru olduğu hakkında çok kuvvetli kanaate ulaşırsa, senedin iptaline karar verilir²⁸⁰.

İptal kararının senedin iyiniyetli iktisabına etkisi yoktur. İptal kararıyla gerçekte hak sahibi olmayan birisi, senetteki hakkın sahibi durumuna gelmez, doğal olarak iptal kararı alan dilekçe sahibi esas hak sahibi değilse iptal kararıyla hak sahibi olacağı düşünülemez. Başka bir ifadeyle iptal kararı, hakkın mevcudiyetine, muhtevasına, hak üzerindeki tasarruf yetkisinin kullanılmasına etki etmez²⁸¹. İptal kararının ancak dilekçe sahibinin hukuki durumunu senedin zayi edilmeden önceki haline getirdiği söylenebilir.

İptal kararıyla senette bulunan borç muaccel hale gelmez, yani iptal kararı muacceliyeti öne almaz. Karar ile borcun muacceliyet kazanamayacağı TTK.'nun 564. ve 578. maddelerinden anlaşılmaktadır²⁸². Bu maddelerde, "borcun muaccel olmaması halinde yeni senet ihdasının istenebileceği" yazmaktadır.

İptal kararı maddi hukuk açısından değişiklik yaratmayacağı için, örneğin muvazaalı olarak devredilen emre yazılı bir senedin zayi edilmesi halinde alınan iptal kararı, senetteki hakkı muvazaalı şekilde devralan şahsın hak sahipliğini göstermez. Zira, BK. m. 18'e göre muvazaalı bir devir vardır ve bu devir geçersizdir. Senetle ilgili olan herkes her zaman senedin muvazaalı şekilde devralındığını hâmile karşı ileri sürebilir²⁸³.

²⁸⁰ Öztan:a.g.e., s.275; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.85.

²⁸¹ İptal kararı alındıktan sonra senedin borçlusu senedi ve senetteki imzayı inkar ederse, borçlu aleyhine ilamsız takip yapılamaz. Husumet ancak dava ikamesiyle çözülür, bkz. aynı yönde,11. HD. 22.1.1985 T.,E. 84/5809,K. 85/52, YKD. 1985, C. 11, sy. 7, s.1005.

²⁸² Kınacıoğlu:a.g.e., s.67; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.86.

²⁸³ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.86.

II- İPTAL KARARININ SENETLE İLGİLİ KİŞİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE ETKİSİ

İptal kararının kabulü halinde bu karar temyiz edilemez. Karar verildiği anda hüküm ve sonuçlarını doğurur, yürürlükte kaldığı sürece de sonuçları devam eder²⁸⁴. İptal kararı yürürlükte kaldığı süre içinde dilekçe sahibi, borçlu ve senede hâmil üçüncü şahıs arasındaki ilişkileri etkiler. Aşağıda, iptal kararı verildikten sonra bu üç şahsın hukuki durumları ayrı ayrı incelenecektir.

A. Lehine İptal Kararı Verilen Şahıs İle Senet Borçlusu Arasındaki İlişkilere Etkisi

İptal kararı dilekçe sahibinin senet bedelini talep etmesine imkan verir. Alacak muaccel ise, dilekçe sahibi başka bir işleme gerek olmadan, sadece kimliğini ispatlayarak ifa talebinde bulunabilir. Senet bedelinin ifasını borçludan talep etmeye sadece senetteki hakkın alacaklısı yetkilidir. Fer'i zilyet durumunda olan kişiler sınırlı haklara sahip olduklarından, ifayı talep edemezler²⁸⁵.

Borçlu, iptal kararının kendisine ibraz edilmesine rağmen, kararı ibraz eden şahsın hak sahibi olmadığını iddia etmek imkanını haizdir. Bu konuda haksız çıkması halinde ise, sonuçlarına kendisi katlanacaktır. Hile yada ağır kusuru olmadıkça, iptal kararı lehine verilen şahsa yapacağı ödemeye borcundan kurtulacak olan senet borçlusunun ödemeyi kabul etmesi halinde, iptal kararı lehine verilen şahısla aralarında sorun kalmayacak demektir. Bu şekilde yapılan bir ödemeye borçlu borcundan kurtulur. Borcundan kurtulan borçlunun, ödemediği sonra ortaya çıkacak iyi yada kötüniyetli senet zilyediyle de sorunu kalmayacaktır. Zira, artık sorumluluğu söz konusu değildir. İptal kararının iptal edilmesi de borçlunun bu durumunu değiştirmez²⁸⁶.

²⁸⁴ Öztan:a.g.e., s.277; Karayalçın:a.g.e., s.365; Gürbüz:a.g.e., s.787; Ertekin/Karataş:a.g.e, s.57; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.86. TD. 7.1.1960 T.,E. 3301,K. 27, Batider, C. 1, sy. 3, s.394; TD. 28.12.1972 T.,E. 72/3099,K. 72/5720, TİK., C. 6, s.267.

²⁸⁵ Senetteki hakkın alacaklısının vekili doğal olarak ifayı talep edebilir.

²⁸⁶ Gürbüz:a.g.e., s.788; Öztan:a.g.e., s.277;Karayalçın:a.g.e., s.364; Kınacıoğlu:a.g.e., s.67.

İptal kararı senette mündemiç hakkın muhtevasında da değişiklik yapmaz. Bu nedenle, iptal kararı lehine karar verilen şahıs ancak zayi ettiği senette mevcut hakları talep edebilir. İptal kararı, iptal olunan senet yerine geçen bir senet mahiyeti taşımamaktadır. İptal kararı her ne kadar, senedin alacaklıya sağladığı hakların kullanılmasını imkanı veriyorsa da, bu kararın senedin yerini aldığı, özellikle de bir "borç senedi" olduğu düşünülmemelidir. Sadece zayi olmuş senedin "teşhis fonksiyonunu" ifa etmektedir²⁸⁷. Senedin "kıymetli evrak" niteliği de yoktur²⁸⁸. Kararı muhtevi ilâmın, kıymetli evrak niteliği olmadığından, senet ibraz edilmeden borçlunun ifada bulunamayacağı ile ilgili TTK.'nın 558/l. maddesi burada uygulanamayacaktır.

İptal kararından sonra TTK. m. 558/II çerçevesinde, borçlunun senetteki hakkın gerçek sahibine ödemede bulunmak için yapacağı araştırma yükümlülüğünün azalıp azalmadığı tartışmalıdır. Öztan, iptal kararından sonra dahi borçlu, iptal kararı hâmilinin hak sahibi olmadığını açıkça biliyorsa ve bu konuda gerekli likit delillere de sahipse veya borçlunun bu hususta ağır kusurlu davrandığı ileri sürülebilecekse, ödememek mecburiyetinde olduğunun kabulü gerekir demek ve ekleyerek borçlunun, TTK. m. 558/II çerçevesinde, iptal kararından sonra yapacağı ödemede göstereceği dikkatin, normal ödemede göstereceği dikkate oranla azaltıldığına dair makûl bir sebebin bulunmadığını belirtmektedir²⁸⁹. Öztürk-Dirikkan ise, iptal kararından sonra borçlunun, senet üzerindeki hak sahipliğini inceleme yükümlülüğünün bir ölçüde azaldığına işaret etmektedir. Yazara göre, zaten iptal kararı verilirken mahkeme dilekçe sahibinin senetteki hakkın sahibi olduğu geniş kapsamlı olarak araştırmıştır. Bir kez de borçlu tarafından araştırılması gereksizdir. Hak sahipliği mahkemece daha önceden araştırıldığı ve kuvvetle mevcut olduğu ihtimali tespit edildiği için Öztürk-Dirikkan'ın görüşüne katılmak kanaatimizce yerinde olacaktır. Fakat, anılan görüşe dayanarak, borçlunun yükümlülüğünün tamamen kalktığı söylenemez. İptal kararına rağmen borçlu, lehine iptal kararı verilen şahsın hak sahibi olmadığını kesin olarak biliyorsa ifa talebini reddetmelidir.

---

²⁸⁷ Ertekin/Karataş:a.g.e., s.58; Öztan:a.g.e., s.278. 11. HD. 2.7.1985 T.,E. 85/31363,K. 85/4117, YKD. 1985, C. 11, sy. 12, s.1810.

²⁸⁸ Öztürk-Dirikkan:a.ge., s.89; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.58; Öztan:a.g.e.,s.278.

²⁸⁹ Öztan:a.g.e., s.277.

1. Lehine İptal Kararı Verilen Şahsın Hakları

Lehine iptal kararı verilen şahsın karardan sonraki hakları TTK. m. 564/1 çerçevesinde hükme bağlanmıştır. Anılan fıkra hükmüne göre, lehine iptal kararı verilen şahıs senette mündemiç hakkı senetsiz ileri sürebilir veya borçludan (havale ilişkisi olan senetlerde muhataptan) yeni bir senet ihdasını isteyebilir.

a) Hakkın Senetsiz Olarak İleri Sürülebilmesi

Yukarıda da belirtildiği gibi, iptal kararı hak sahipliğini teşhis yönünden kolaylık sağlar²⁹⁰. Lehine iptal kararı verilen şahıs iptal kararı verildikten sonra alacaklılık sıfatını kanaat uyandıracak şekilde ispatladığına göre, bir alacaklının sahip olduğu bütün hakları borçluya karşı ileri sürebilir. Senet zayi edildiği için, doğal olarak bunu ancak iptal kararıyla yapacaktır. Bu hakkın ileri sürülebilmesi için de hakkın hâlâ mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek durumda olması gerekir. Hak bir şekilde sona ermişse, örneğin, borçlu hilesi veya ağır kusuru olmadan üçüncü şahsa borcu ödemişse, artık hak kullanılamaz.

Senet bedeli borçlu tarafından mahkemenin müsaadesiyle bir yere tevdi edilmişse, lehine iptal kararı verilen şahıs borçluya değil tevdi yerine müracaat etmeli ve alacağını oradan almalıdır²⁹¹.

Borçlu, iptal kararı kendisine mahkemece tebliğ edilmemişse, lehine iptal kararı verilen şahsa ödemede bulunduğunu ispat edebilmesi için kararın bir suretinin kendisine verilmesini isteyebilir. Borçlu elde ettiği bu delille, ifa talebiyle kendisine gelen üçüncü şahıslara karşı kendisini savunabilir. Böyle bir suretin veya makbuzun kendisine verilmemesi halinde, borçlunun ifa talebini reddetme hakkı vardır²⁹².

²⁹⁰ Bkz. yukarıda s.76.

²⁹¹ Kınacıoğlu:a.g.e., s.67; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.87.

²⁹² Öztan:a.g.e., s.278; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.87,88.

b) Yeni Bir Senet Düzenlenmesini İsteme Hakkı

İptal kararıyla, lehine iptal kararı verilen şahsın yeni bir senet ihdasını ve verilmesini talep hakkı doğar (TTK. m. 564/I). Yeni bir senet ihdasının talep edilebilmesi için alacağın henüz muaccel olmaması gerekir. Alacak muaccel olmuşsa lehine iptal kararı verilen şahıs zaten iptal kararıyla ifa talebinde bulunabileceğinden, yeni bir senet ihdasını talep etmekte herhangi bir hukuki menfaati yoktur²⁹³. Yeni bir senet verilmesi için yapılan masraflara lehine iptal kararı verilen şahıs katlanır. Lehine iptal kararı verilen şahıs bu hakkını kullanıp kullanmamakta serbesttir; isterse bu hakkını kullanmaz ve alacak muaccel olunca iptal kararıyla borçluya başvurarak senet bedelinin ifasını talep edebilir. Yeni bir senet verilmesine ilişkin talep, mahiyeti bakımından, senet bedelinin ödenmesine ilişkin talep gibidir²⁹⁴.

Hisse senetlerinin iptal edilmesinden sonra yenilerinin istenmesi mutad ortaklık haklarının elde edilmesi içindir²⁹⁵. Yatırım fonu katılma belgeleri de, bir anlamda ortaklık haklarını temsil ettiğinden, hisse senetlerinde olduğu gibi yenilerinin verilmesi istenebilir.

Verilen yeni senet, lehine iptal kararı verilen şahsa zayi edilen senedin verdiği bütün hakları sağlamalıdır. Yeni senedin muhtevası ve şekli zayi edilen senedinki gibi olmalıdır. Ancak, düzenleme tarihi, doğal olarak yeni senedin düzenleme tarihi olacaktır²⁹⁶.

---

²⁹³ Kınacıoğlu:a.g.e., s.67; Öztan:a.g.e., s.278; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.88; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.58.

²⁹⁴ Öztan:a.g.e., s.278; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.88; Kalpsüz:Kıymetli Evrak(Teksir), s.18.

²⁹⁵ Kınacıoğlu kambiyo senetlerinde birçok müracaat borçlusu olduğu ve bu borçluların da yeni bir senet ihdası için imzasının gerektiğini belirterek, kambiyo senetlerinde yeni bir senet ihdasının mümkün olmadığı görüşündedir. Hisse senetlerinde ise, tek borçlu olduğu için bu tür senetlerde yeni bir senet ihdası mümkündür demiştir,bkz. Kınacıoğlu:a.g.e., s.88,89. Hisse senetlerinin iptali halinde yenisinin ihdasını isteyebilme imkanının asıl sebebi, bu tür senetlerin senet malikine genel kurulda oy hakkı sağlaması ve mâlî getirilerinin olması nedeniyle anonim şirketle sürekli ilişki halinde olunması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

²⁹⁶ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.88.

İptali talep eden rehin alacaklısı, intifa hakkı sahibi veya fer'i zilyet ise (MK. m. 974), iptal kararı verildikten sonra bu şahıslar da yeni bir senet düzenlenerek verilmesini isteyebilirler²⁹⁷.

2. Borçlunun Def'ileri

Borçlu iptal yargılamasında hasım olmadığından, iptal kararı verilirken dinlenmemiş olabilir. İptal kararı, kesin olarak alacaklılık sıfatını göstermediğinden, borçlu lehine iptal kararı verilen şahsın alacaklılık sıfatının olmadığına dair def'ileri sürebilir. Örneğin, lehine iptal kararı verilen şahsın, kaybedildiği ileri sürülen senede hiçbir zaman sahip olmadığını, senedi çalmış olduğunu borçlu ileri sürebilir. İleri sürülen bu hususlar borçlu tarafından ispat edilmelidir. İspat edilirse, iptal kararı hiçbir sonuç yaratmaz ve etkisini kaybeder²⁹⁸. Böyle bir durumda iptal kararı alan şahsın, borçluya karşı genel hükümlere göre ayrıca bir tahsil davası açması ve hakkını kanıtlaması gerekir²⁹⁹.

Borçlunun def'ileri, senedin iptal edilmediği durumlarda olduğu gibi, borcun mevcudiyetine veya muhtevasına ilişkin de olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu gibi def'ilerin kıymetli evrakta def'ilerin dermeyanına ilişkin sınırlamalara uygun düşmesi gerektiğidir (TTK. m. 571, 599). Örneğin, zayi olan hâmile yazılı bir senette, senedin borçlunun rızası hilafına tedavüle çıktığı def'i ileri sürülemez (TTK. m. 571/III). Bunun yanında önleyici tedbir kararı alınmamış ise, borçlu senedin zayi edildiğini bilemeyeceğinden, senedi ibraz eden şahsa hile veya ağır kusuru olmaksızın ifada bulunmuşsa (TTK. m. 558/II), borcundan kurtulacağı için, bu def'iyi lehine iptal kararı verilen şahsa karşı ileri sürülebilir. İptal kararı, borçluya zayi olan senetten doğan haklardan başka ek haklar sağlamadığı için borçlu, lehine iptal kararı verilen şahsa TTK. m. 571 ve m. 599'da düzenlenmiş olan def'ilerden başka def'iler ileri süremez³⁰⁰.

²⁹⁷ Öztan:a.g.e., s.282; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.90.

²⁹⁸ Öztan:a.g.e., s.278; Kınacıoğlu:a.g.e., s.68; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.59; Gürbüz:a.g.e., s.791.

²⁹⁹ Gürbüz:a.g.e., s.791,792; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.59; Öztan:a.g.e., s.278.

³⁰⁰ Kınacıoğlu:a.g.e., s.68; Öztan:a.g.e., s.278; Gürbüz:a.g.e., s.791; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.59; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.89.

3. İptal Kararıyla Başvurulabilecek Müracaat Borçluları

Zayi edilen senet kambiyo senetlerinden ise (bono, poliçe, çek), bu senetlerin iptal edilmesinden sonra lehine iptal kararı verilen şahsın asıl borçludan başka müracaat borçlularına da başvurma imkanının olup olmadığının da (TTK. m. 625) incelenmesi gerekir³⁰¹.

İptal kararı ibraz edilmesine rağmen senedin asıl borçlusu ifaya yanaşmıyorsa, temel borç ilişkisine dayanmadan müracaat borçlularına başvurması imkanı lehine iptal kararı verilen şahsa büyük kolaylık sağlayacaktır.

TTK.'nun m. 676/II'de: "poliçenin iptaline karar verilmiş olmasına rağmen dilekçe sahibi kabul edene karşı, poliçeden doğan talep hakkını dermeyeran edebilir" denmektedir³⁰². Görüldüğü gibi, maddede hakkın kime karşı dermeyeran edilebileceği kesin bir şekilde belirlenmiştir. Lehine iptal kararı verilen şahıs, ancak poliçeyi kabul eden muhataptan ödeme talebinde bulunabilir³⁰³. Türk Ticaret Kanunu'nun 690. maddesinin atfı nedeniyle, poliçedeki kabul eden muhatapla aynı durumda bulunan bonoyu düzenleyen şahsa (münzi) asıl borçlu olarak başvurulabilir. Bu iki asıl borçluya aval veren kişilere de başvurmak mümkündür. Zira, aval veren tıpkı lehine aval verdiği kimse gibi sorumlu olur (TTK. m. 614/I). TTK. m. 676/I ile, lehine iptal kararı verilen şahsın haklarını genel olarak tayin ve tespit eden TTK. m. 564/I'e bir istisna getirilmiştir³⁰⁴.

³⁰¹ Emre yazılı diğer senetlerde TTK.'nun müracaata ilişkin hükümleri uygulanmaz (TTK. m. 743/II).

³⁰² Maddenin ifade tarzının yanlış olduğu açıktır. "iptale karar verilmiş olmasına rağmen" ibaresinin İBK. m. 1079/II'ye uygun olarak, "iptaline karar verildikten sonra" şeklinde anlaşılması gerekir. Maddenin lafzının eleştirisi için bkz. Öztan: a.g.e., s.279, 64 no'lu dipnot; Kalpsüz: Kıymetli Evrak(Teksir), s.18/16; Kınacıoğlu:a.g.e., s.88, 285 no'lu dipnot, Ertekin/Karataş: a.g.e.,s.62; Karayalçın:a.g.e., s.372; İnan:Çek, s.86; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.90.

³⁰³ Türk Ticaret Kanunu'nun 669, 675/c. 3. maddelerinde "muhataptan", 676/II ve 677/I. maddelerinde ise "kabul eden muhataptan" ısrarla bahsedildiği göz önüne alındığında, 676/I. maddede ifade hatası yapılmadığı görülecektir.

³⁰⁴ Karayalçın:a.g.e., s.373; Öztan:a.g.e., s.279; Tekil:a.g.e., s.84,85; Doğanay:a.g.e., s.1611; Cerrahoğlu:a.g.m., s.194; Kalpsüz: Kıymetli Evrak(Teksir), s.18/16; Poroy :a.g.e., s.92; Gürbüz: a.g.e., s.795; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.90. Kınacıoğlu ise, karar hamili sadece asıl borçluya başvurabilir;

Henüz kabul edilmemiş bir poliçenin iptal edilmesi halinde ise lehine iptal kararı verilen şahsın durumu iyice kötüleşir. Lehine iptal kararı verilen şahıs hem muhataptan hem de müracaat borçlularından poliçenin ödenmesini için talep edemez; onlara karşı sadece sebepsiz zenginleşme davası açabilir³⁰⁵.

İptali talep eden dilekçe sahibinin iptal kararı aldıktan sonra müracaat borçlularına başvuramamasının hakkaniyete aykırı olduğu düşünülerek bazı çıkış yolları aranmıştır. Bazı yazarlara göre; senedin vadesi henüz gelmemişse, lehine iptal kararı verilen şahıs yeni bir senet ihdasını istemeli (TTK. m. 564/I) ve bu senetle asıl borçluya ödeme için başvurmalı; senet bedeli ödenmezse protesto varakasının düzenleyerek müracaat borçlularına başvurması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak, senette protestodan muafiyet kaydı varsa, protesto çekmeden de müracaat borçlularına başvurulabilir (TTK. m. 634). TTK. m. 639/I'e göre müracaat borçlularına başvurulabilmesi için alacaklının mutlaka elinde senet ve protesto varakasının bulunması gerekir. Ancak düzenlenecek yeni senedin, lehine karar verilen şahsa müracaat borçlularına başvurma hakkını verebilmesi için, cirantaların da senette imzasının bulunması gerekir. Bu da kolay gerçekleşebilecek bir husus değildir³⁰⁶. Poliçe ancak vadeden sonra iptal edilebileceğinden, sadece hâmile yazılı senetlerin iptal edildikten sonra yenisi istenebilir. Poliçelerde ve TTK. m. 690/I'in atfı dolayısıyla emre yazılı senetlerde, senedin iptalinden sonra yenisinin verilmesini talep etme imkanı yoktur. Zira, bu yola gitmek TTK. m. 673'teki ilan süreleri göz önüne alındığında pratik açıdan da herhangi bir faydayı mucip değildir. Anılan maddeye göre, iptal kararı usûlî bir engel çıkmadığı takdirde, en erken üç ay

---

ancak hakkını şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlamışsa, müracaat borçlularına da başvurabilmelidir demiştir, Kinacıoğlu:a.g.e., s.88.

³⁰⁵ Karayalçın:a.g.e., s.373; Öztan:a.g.e., s.279; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.90. Cerrahoğlu ise, poliçenin asıl borçlusunun keşideci olması nedeniyle ona başvurulabilmesi gerektiği görüşündedir, Cerrahoğlu:a.g.m., s.194.

³⁰⁶ Öztan:a.g.e., s.280; Karayalçın:a.g.e., s.373; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.91. Poroy ve Kinacıoğlu ise, bütün cirantalara başvurmanın imkansız olması nedeniyle böyle bir nüshanın elde edilmesinin güç olduğunu söyleyerek, görüşün tartışmaya açık olduğunu belirtmişlerdir, Poroy:a.g.e., s.92, 18 no'lu dipnot, Kinacıoğlu:a.g.e., s.88.

sonra alınabilir. Bu süre içinde de protesto süresi çoktan geçmiş olacaktır (TTK. m. 626/III)³⁰⁷.

Diğer bazı yazarlar da; mahkemenin muhataba poliçe tutarını tevdi etmesi için izin verebileceğini, tutar tevdi edilmişse lehine iptal kararı verilen şahsın muhataba ve diğer poliçe borçlularına başvurması gerekmeden tevdi edilen miktarı alarak (TTK. m. 669/II) tatmin edilmiş olacağını, onun vadeden önce de, mahkemeden tevdi kararı verilmesini talep etmesi gerektiğini, bu durumda muhatabın (kabul etmiş olsun olmasın) tevdi reddetmesi halinde, müracaat hakkının doğacağını, aksi takdirde müracaat hakkını kaybetmesi gerektiğini, bu çözüm yolunun taraflar arasındaki çıkar dengesini de en iyi sağlayan yol olduğunu belirtmektedirler³⁰⁸. Bu fikrin kabulü TTK. m. 669/II hükmünün zorlanması demektir. Kanun koyucu, bedelin tevdi edilmesine ilişkin talebe böyle bir sonuç bağlamamıştır. Senet bedelinin tevdi edilmesi, borçlu kalmak istemeyen borçlunun durumunu kolaylaştırmak içindir, maddenin amacı müracaat borçlularına başvuru hakkının saklı kalmasını sağlamak değildir³⁰⁹.

Yargıtay ise, genelde protestonun zamanında çekilemeyeceği varsayımından hareket ederek, iptal kararı alan şahsın müracaat borçlularına başvuramayacağı (TTK. m. 642) sonucuna varmıştır³¹⁰.

---

³⁰⁷ Domaniç, vadesi gelmemiş poliçenin iptali halinde yerine yenisinin istenebileceğini söylemiştir. Bu görüşe katılmak TTK.'nin iptalle ilgili hükümlerine bakıldığında imkansızdır. Ertekin/Karataş ise, protesto çekilmişse, karar hamiline müracaat borçlularına başvurulabilme imkanının verilmesi gerektiğinin kabul edilmesini söylemiştir, s.67. Bunun kabulü mevcut Kanuni düzenleme karşısında karar hamili açısından olumsuz sonuçlara yol açacaktır, çünkü müracaat borçlusunun borcu kabul etmemesi ihtimali vardır. İptal kararı kesin hüküm teşkil etmediğinden, karar hamilinin bu kez de müracaat borçlusuna karşı genel hükümlere göre dava açması gerekir.

³⁰⁸ İnan:Çek, s.87; Gürbüz:a.g.e., s.795. Yalnızca çekler için aynı yönde Karayalçın:a.g.e., s.375.

³⁰⁹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.91; Öztan:a.g.e., s.280.

³¹⁰ 11. HD. 9.12.1985 T.,E. 85/7161,K. 85/6808 (yayınlanmamıştır). İİD. 9.10.1967 T.,E. 8795,K. 8578, İBD 1968. C 17, sy. 3,4, s.147; HGK. 18.11.1981 T.,E. 165,K. 739, İlm.Kaz.İçt.Der. 1982, sy. 253, s.814; 11. HD. 22.1.1985 T.,E. 5809,K. 52, YKD. 1985, C. 11, sy. 7, s.1007. Yargıtay bir kararında ise, müracaat borçlularına başvurulabileceğini kabul etmiştir, TD. 28.9.1967 T.,E. 174,K. 3415, Doğanay:a.g.e., s.1611.

Görüldüğü gibi, TTK.'nun bu hükümleri dolayısıyla poliçe ve bonolarda iptal kararından sonra, sadece asıl borçluya veya bu şahıs lehine aval verene karşı ödeme talebinde bulunulabilir, müracaat borçlularına ise başvurulamaz³¹¹.

Belki, kambiyo senetlerinde iptal kararı alınmasından sonra müracaat borçlularına başvuru konusunda, protestonun mücbir sebep nedeniyle (TTK. m. 643, 690, 723) çekilemediği ve bu durumda müracaat hakkının devam ettiği şeklinde bir çözüm benimsenebilir. Ancak TTK. m. 643'ün birinci ve altıncı fıkralarında yer alan sarahat karşısında senedin zayi olması mücbir sebep olarak kabul edilemez³¹². Yargıtay da aynı görüşü paylaşmaktadır³¹³.

Bununla beraber, senedin zayi olmasından önce müracaat hakkını kullanmak için gereken protesto çekilmişse, alınan iptal kararına dayanarak yeni bir senedin düzenlenmesi talep olunabilir. Ancak, yine de cirantaların imzaları temin edilmeden onlara müracaat edilmesi mümkün değildir³¹⁴.

Çeklerde kabul yasağı olması nedeniyle, TTK. m. 720'de, m. 676/II'ye atıf yapılmamıştır. Bu nedenle poliçelerle ilgili bu fıkra çeklerde uygulanmaz. Çekler bakımından TTK. m. 676/II'ye atfın yapılmaması, iptal kararı alan şahsın TTK. m. 564/I'e göre yeni bir senet ihdasını talep ederek, bu senetle müracaat borçlularına başvurabileceği kanaati uyandırıyor da, gerçekte durumun böyle olmadığı söylenebilir. Zira, çeklerin iptali, poliçenin iptali usulüne tabidir. Bu nedenle poliçeyle ilgili usul aksi belirtilmedikçe aynen çeklere de uygulanacaktır. Emre yazılı çeklerin iptal edilebilmesi için ibraz süresinin geçmesinden itibaren en az üç ayın beklenilmesi gerekir (TTK. m. 673). Bu nedenle ödeme için ibraz ve protesto süresi geçmiş olacaktır (TTK. m. 721). Görüleceği üzere pratik açıdan emre yazılı senetlerde müracaat borçlularına başvurma imkanı yoktur³¹⁵. Hâmile yazılı senetler

³¹¹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.92; Öztan:a.g.e.,s.281; Karayalçın:a.g.e., s.373.

³¹² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.93; Öztan:a.g.e., s.280.

³¹³ 11. HD. 22.1.1985 T.,E. 84/5809,K. 85/52, YKD. 1985, C. 9, sy. 7, s.1007.

³¹⁴ Öztan:a.g.e., s.281; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.93.

³¹⁵ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.93. Bazı yazarlar ise emre yazılı çekin iptalinden sonra müracaat borçlularına başvurulabileceği görüşündedirler, bkz. Kınacıoğlu:a.g.e., s.88; Esenkar:a.g.e., s.84; Poroy:a.g.e., s.92, 18 no'lu dipnot; Öztan:a.g.e., s.282.

vadeden önce iptal edilebilir³¹⁶. Hâmile yazılı çekin iptal edilmesinden sonra lehine iptal kararı verilen şahsın ibraz süresi geçmeden önce yeni bir çek verilmesini borçludan isteyebilir (TTK. m. 564/I, 578/III). TTK. m. 730/20'de, TTK. m. 676/II'ye atıf yapılmamış olması da hâmile yazılı çeklerin iptalinden sonra yeni bir senet elde edilerek bununla müracaat borçlularına başvurma imkanının olması gerektiği görüşünü destekler mahiyettedir.

Görüldüğü üzere, kambiyo senetlerinin zıyaı halinde, iptal kararının alınması imkanı olmasına rağmen, lehine iptal kararı verilen şahsın hukuken korunan menfaatleri ziyadan öncekine nazaran önemli ölçüde zedelenmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun düzenleme tarzından kaynaklanan bu durumun düzeltilmesi yapılacak bir kanun değişikliğinden sonra mümkün olacaktır³¹⁷.

B. İptal Kararının Borçlu İle Senedin Hâmili Arasındaki İlişkilere Etkisi

İptal kararı verildikten sonra senedin teşhis fonksiyonu ortadan kalkar. Senedi elinde bulunduran şahsın gerçek hak sahibi olup olmadığı önemli değildir.

Borçlu, iptalinden sonra senedi getiren şahsa senet bedelini ödemek zorunda değildir. Borçluya daha önce önleyici tedbir tebliğ edilmişse, ifa talebini red yetkisi, bu tebliğle başlar. Senet bedeli hâmile ödenmezse, borçlu açısından hiçbir sorumluluk doğmaz. Senet hâmilin gerçek hak sahibi olması da durumu değiştirmeyecektir. Şöyle ki; emre yazılı senedin zilyedi, muntazam cirolarla hak sahipliğini, nama yazılı senedin zilyedi ise, temlikler arasındaki bağlantılarla hak sahibi olduğunu ispatlasa bile, borçlu anılan şahsın ifa talebini reddedebilir³¹⁸.

Borçlu, iptal kararını ibraz eden şahsa ödemede bulunduğu takdirde ödediği miktar oranında borcundan kurtulur. Hâmil, borçluya borç ödendikten sonra başvurursa, borcun sona erdiği def'i ile karşılaşabilir. Buna rağmen borçlu, lehine

³¹⁶ TTK. m. 575'e göre hâmile yazılı senedin iptal edilmesi için yapılan ilandan sonra senedi mahkemeye getirme süresinin başlangıcı ilk ilan günüdür. Yani süre emre yazılı senetlerde olduğu gibi vadeden itibaren başlamaz.

³¹⁷ Ertekin/Karataş:a.g.e., s.65; Esenkar:a.g.e., s.84; Öztan:a.g.e., s.282.

³¹⁸ Öztan:a.g.e., s.282,283; Kınacıoğlu:a.g.e., s.69; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.94.

iptal kararı verilen şahsın hak sahibi olmadığını açıkça bildiği halde, iptal kararına dayanarak ödemede bulunduğu iddiasını ileri sürerek borcundan kurtulamaz. Hileyle veya ağır kusurla yapılacak bir ödeme hiçbir zaman borçluyu borcundan kurtarmaz. Bu şekilde yapılan bir ödeme varsa, senet hâmilli bunu ispatlayarak borçlunun ikinci kez ödemede bulunmasını talep edebilecektir (TTK. m. 558/II). Senet hâmilli, borçlunun lehine iptal kararı verilen şahsa hile veya ağır kusuruyla ödeme yapmasından sonra ona karşı haksız fiil nedeniyle tazminat davası da açabilir (BK. m. 41)³¹⁹.

Borçlu lehine iptal kararı verilen şahsa ifade bulunmadan önce, senet hâmilli ortaya çıkarak ondan ödeme talebinde bulunması mümkündür. Bu durumda borçlu hak sahibinin kimliği hususunda şüpheye düşmüş olacaktır. Borçlu için yapılacak en doğru hareket senet bedelini BK. m. 95 uyarınca tevdi etmektir. Bu şekilde borçlu borcundan kurtulmuş olacaktır. Öte yandan, lehine iptal kararı verilen şahıs ile senedin hâmilli senetteki hakkın sahibinin tespiti için mahkemeye başvurabilirler. Bu davanın sonucuna göre, haklı olan taraf tevdi mahalinden senet bedelini alabilecektir³²⁰.

Borçlu için en doğru olan senet bedelinin tevdi olmasına rağmen, borçlu böyle davranmayarak senet bedelini hak sahibi olduğuna inandığı senet hâmilline de ödeyebilir. Senet hâmillinin gerçek hak sahibi olup olmamasına göre borçlunun durumu değişecektir. Senet hâmilli maddi hukuk açısından gerçek hak sahibi değilse, borçlu iptal kararına rağmen ifade bulunduğundan, TTK. m. 558/II'ye göre borcundan kurtulamayacaktır. İptal kararına rağmen ifade bulunma hile olmasa bile ağır kusurun varlığını gösterir. Senet hâmilli maddi hukuk açısından gerçek hak sahibi ise, borçlu borcundan kurtulacaktır. Ancak, borçlu bunu lehine iptal kararı verilen şahsa karşı ispat etmek zorundadır. Borçlu, lehine iptal kararı verilen şahıs ile arasındaki davayı senet hâmilline ihbar da edebilir. Bu şekilde, lehine iptal kararı verilen şahıs ve senet hâmilli bu çekişmede karşı karşıya gelmiş olur. Ancak

---

³¹⁹ Gürbüz:a.g.e., s.796; Öztan:a.g.e., s.283; Kınacıoğlu:a.g.e., s.69; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.66; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.94.

³²⁰ Ertekin/Karataş:a.g.e., s.66; Kınacıoğlu:a.g.e., s.69; Öztan:a.g.e., s.283; Gürbüz:a.g.e., s.797; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.94.

borçlunun masraflarını ve sonuçlarını göze alarak bu davaya sebebiyet vermesi pratik açıdan güç görünmektedir³²¹.

Zayi edilen senet hisse senedi ise, oy hakkının bir yere tevdi söz konusu olmayacağından, anonim şirket, iptal kararı alan şahsa ancak hak sahipliğini gösteren bir tespit kararından sonra oy hakkı kullanabileceğini bildirebilir³²².

C. İptal Kararının Lehine İptal Kararı Verilen Şahıs İle Senedin Hâmili Arasındaki İlişkilere Etkisi

Senedin ziyaından sonra senedi iyiniyetle iktisap eden şahsın bu iktisabı korunur. İptal kararının bu şahıslar üstünde etkisi yoktur. Başka bir ifadeyle, iyiniyetin korunma esasına iptal kararı dolayısıyla bir sınırlama getirilmemiştir³²³.

Senedin iptaline karar verildikten sonra iyiniyetle iktisap edilip edilmeyeceği konusu tartışmalıdır. Zira, bu konu hakkında Kanun'da bir hüküm sevkedilmemiştir. Bununla beraber, maddi hukuk bakımından durum değişmez. Senede karşı ve muamelattaki güveni korumak açısından senedin iptal kararından sonra da iyiniyetle iktisap edilebileceğinin kabulü gerekir³²⁴.

İptal kararı talebi sonuçlanana kadar senedi iyiniyetle iktisap eden şahsın iktisabını etkilemez³²⁵. Genel hükümler çerçevesinde, kıymetli evraka güvenerek, senet üzerinde iyiniyetle bir hakkı iktisap etmiş olan senet hâmilî karşısında, bu iktisap nedeniyle artık senet üzerinde hakkı kalmayan senedi zayi eden lehine iptal kararı verilen şahsın korunması, hakkaniyete uymaz. Lehine iptal kararı verilen şahıs elindeki iptal kararını iyiniyetli senet hâmiline vermek zorundadır. Bu karara

³²¹ Kınacıoğlu:a.g.e., s.69; Öztan:a.g.e., s.283,284; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.66,67; Gürbüz:a.g.e., s.797; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.95.

³²² Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.94,95.

³²³ Karayalçın:a.g.e., s.372; Öztan:a.g.e., s.284.

³²⁴ Karayalçın:a.g.e., s.372; Öztan:a.g.e., s.284; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.96.

³²⁵ Kınacıoğlu:a.g.e., s.69; Karayalçın:a.g.e., s.372; Öztan:a.g.e., s.284; Domaniç:a.g.e., s.55; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.96.

dayanarak senet bedeli tahsil edilmişse, bunun senet hâmiline devri gerekir³²⁶. İptal kararı verildikten sonra senede iyiniyetle iktisap olunmuşsa, lehine iptal kararı verilen şahısla, senet hâmilinin hangisinin esas hak sahibi olduğu konusu tartışmalıdır. Bu durumda söz konusu şahıslar hak sahipliğinin tespiti için mahkemeye başvurabilirler. Senet hâmili kendi hakkının üstün olduğunu tespit ettirebilirse, senet bedelinin kendisine verilmesini talebe hak kazanır. Senet hâmili, tespit davası süresince iptal kararı dolayısıyla borçlunun lehine iptal kararı verilen şahsa senet bedelini ödememesi için mahkemeden önleyici tedbir kararı verilmesini isteyebilir. Senet hâmili lehine iptal kararı verilen şahsa ödeme yapıldıktan sonra borçluya başvurmuşsa, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak, ödenen meblağın kendisine verilmesini isteyebilir³²⁷.

Lehine iptal kararı verilen şahıs gerçek hak sahibi değilse, elindeki iptal kararından yararlanarak hakkını devrederse, devralan açısından iktisap edilen bir şey yoktur. İptal kararıyla senedin kıymetli evrak özelliği ortadan kalktığı için, güvenin korunması mümkün değildir. Ancak, iptal kararı alan dilekçe sahibi, yeni bir senet düzenletirse ve hakkını onunla devrederse durum değişecektir³²⁸. Bu arada, zayi edilen senet de maddeten mevcudiyetini koruyorsa, her iki senedin iyiniyetle iktisabı mümkündür. Bu durumda zayi edilen senedi iyiniyetle iktisap eden şahısla, iptal kararı verilmesi üzerine yeniden düzenlenmiş senedi iyiniyetle alan şahıstan hangisinin iktisabı üstün sayılacaktır? Bu konuda da TTK.'nda herhangi bir hüküm yoktur. Fakat, TTK. m. 598/II'den hareketle bir çözüm üretmek mümkündür. Şöyle ki; bir hakkın iyiniyetle iktisap edilmesi, önceki hak sahibinin bu sıfatını sona erdirmektedir (TTK. m. 598/II). Bu nedenle zaman itibarıyla daha sonra iyiniyetle senede hâmil olan şahsın iktisabı korunmalıdır. Diğer senedin hâmili ise, gördüğü zararın karşılanması için iptal kararı alan şahsa veya kötüniyetli önceki hâmillere karşı sebepsiz zenginleşme davası açmalıdır (BK. m. 62)³²⁹.

---

³²⁶ Gürbüz:a.g.e., s.798; Ertekin/Karataş:a.g.e., s.68; Kınacıoğlu:a.g.e., s.70; Öztan:a.g.e., s.285; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.96.

³²⁷ Öztan:a.g.e., s.283; Gürbüz:a.g.e., s.798; Kınacıoğlu:a.g.e., s.70.

³²⁸ Öztan:a.g.e., s.285; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.96.

³²⁹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.96,97.

III- SENEDİN İPTALİNDEN SONRA ZARARA KİMİN KATLANACAĞI MESELESİ

Kıymetli evrakın ziyayı ve iptalinden sonra borçlu, senet bedelini ya lehine iptal kararı verilen şahsa yada senet hâmiline ödeyecektir; yahut bu iki şahsa ödeme yapmadan senet bedelini bir yere tevdi edecektir. Senedin ziyayı ve iptalinden sonra oluşacak zarara kimin katlanacağını da konunun önemine binaen incelemek gerekir.

Senet, üçüncü şahsın fiiliyle zayi edilmişse, zayi eden bu üçüncü kişi ile arasındaki ilişkiye göre zararın karşılanmasını ondan isteyebilir. Zayi eden ile senedin ziyasına neden olan üçüncü şahıs arasında bir akdi ilişki, örneğin vekalet akdi varsa, zayi eden hâmil bu akde dayanarak uğradığı zararın tazminini sağlayabilir. Yargıtay da birçok kararında, hak sahibi ile aralarında akdi bir ilişki bulunan şahıs kusuruyla senedin ziyasına sebep olmuşsa bu şahsın sorumluluğuna gidilebileceği sonucuna varmıştır³³⁰. Zayi eden şahısla senedin ziyasına sebep olan şahıs arasında akitten doğan bir ilişki yoksa, zayi eden şahıs haksız fiil (BK. m. 41) hükümlerine dayanarak da bu şahıstan zararın tazminini isteyebilir³³¹.

Borç, senedi çalan veya bulan kişiye veya onu devrettiği şahsa ödenmişse, senedin iptalini isteyen dilekçe sahibi haksız fiille senedi iktisap eden ve sebepsiz zenginleşen şahsa dava açabilir. Bununla birlikte senedi devralan kişi de kötüniyetli ise, bu kişiye karşı da haksız fiilden doğan tazminat davası açmak mümkündür³³². Senedi çalan veya bulan kişi senedi kullanmamışsa, dilekçe sahibi, iptal kararı aldıktan sonra senet bedelini borçludan tahsil edebileceğinden zarara uğramayacaktır. Ancak, davranışları ile senedin ziyasına sebep olan şahsa karşı iptal yargılamasının masrafları için dava açılabilir.

³³⁰ HGK. 16.4.1969 T.,E. 1336,K. 512, İlm.Kaz.İçt.Der. 1969, sy. 9, s.7874,7875; 11. HD. 20.11.1973 T.,E. 73/4173,K. 73/4599, RKD. 1969, C. 2, sy. 2, s. 130,131; 11. HD. 12.12.1974 T.,E. 74/3444,K. 75/3595,ABD. 1976,sy. 2,s.270,271;11.HD. 2.7.1985 T.,E. 85/3163,K. 85/4417, YKD. 1985, C. 11, sy.12, s.1809,1810.

³³¹ İnan:Çek, s.83; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.98.

³³² İnan:Çek, s.83; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.98.

Önleyici tedbir kararına rağmen ifada bulunan borçlu, hilesi veya ağır kusuru nedeniyle borcundan kurtulmuş sayılmayacağından (TTK. m. 558/II), iptal kararı alan karar şahsa da ikinci kez ödeme yapma zorunda kalarak zarara katlanacaktır. Önleyici tedbir kararı olmamasına rağmen, borçlu üçüncü şahsa hile veya ağır kusurla borcu ifa etmişse, haksız fiili dolayısıyla yine zararı karşılaması gerekir³³³.

Çeki zayi eden hâmil ödemenin men edilmesi talimatı vermesi için keşideciye başvurur ve keşideci de buna uyup bankaya ödemenin men'i talimatı verirse, banka çek bedelini senedi ibraz eden şahsa ödememelidir. Aksi takdirde, bankanın sorumluluğu söz konusu olur. Bu sorumluluk da genel olarak BK. 'nun 389, 390 ve 96. maddelerinin uygulanmasını gerektirecektir. Banka sorumluluktan ancak objektif özen görevini yerine getirdiğini ispatla kurtulabilir. Keşidecinin ödemenin men'i yetkisinden çek sözleşmesine konulacak bir hükümlerle vazgeçmesi durumunda ise muhatabın sorumluluğu doğmaz³³⁴.

İptal kararı alındıktan sonra borçlu hilesi veya ağır kusuru olmadan iyiniyetli senet hâmiline senet bedelini ödemişse borcundan kurtulacağından, zarara senedi zayi eden şahıs katlanacaktır.

Senedin iptalinden sonra borçlu ağır kusuru veya hilesi olmaksızın lehine iptal kararı verilen şahsa senet bedelini ifa etmişse, borcundan kurtulacaktır. Senedin iyiniyetli hâmilisi ise bu durumdan zarar görecektir. Senedin, maddi hukuk bakımından sahibi olan iyiniyetli hâmil, lehine iptal kararı verilen ve bu kararlar senet bedelini tahsil eden şahsa sebepsiz zenginleşme davası açarak zararının karşılanmasını isteyecektir. Zira, maddi hukuk bakımından onun hak sahipliği mevcut değildir. Zayi eden lehine iptal kararı verilen şahıs ise, ancak senedi bulan, çalan yani sebepsiz yere zenginleşen kişiye karşı dava açabilecektir.

Borçlu, iptali talep eden dilekçe sahibi henüz iptal kararı almadan ona ifada bulunmuşsa, senet bedelini geri alamaz³³⁵. Ancak senedi zayi eden dilekçe

³³³ İnan:Çek, s.97; Öztürk-Dirikkan:a.g.e.,s. 98.

³³⁴ Esenkar:a.g.e., s.91,92; İnan:Çek, s.94,95; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.98,99; Narbay:a.g.e.,s.105.

³³⁵ Böyle bir ödeme yapan lehdar hakkında aynı yönde, 11. HD. 22.3.1985 T.,E. 85/1331,K. 85/1633, YKD. 1985, C. 11, sy. 8, s.1199.

sahibinin senet bedelini hileyle kendisinden aldığı ispatlarsa,bunu talep edebilir³³⁶.

Karşılığı devredilen poliçe veya çekte (TTK. m. 645, 730/15), iptal kararından veya ibraz süresi geçtikten sonra ortaya çıkan iyiniyetli hâmilin karşılık üzerindeki hakkı devam eder. Karşılık iptal kararı hamiline ödense dahi, iyiniyetli hâmil bu karşılığı, senedi zayi eden ve senedi iptal ettiren şahıstan talep edebilir³³⁷.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTİRDAT DAVASI

Kıymetli evrakta mündemiç hakka sahip olmak için senet üzerinde zilyetliğin meşrû bir nedenden kaynaklanması gerekir. Senet, kötüniyetle veya ağır kusurlu bir şekilde iktisap edilmişse, senet üzerindeki zilyetliğini rızası olmaksızın kaybeden şahıs bu halde istirdat davası açacaktır. Senet üzerindeki zilyetliğin hangi halde meşrû olduğunun tespit edilebilmesi için kıymetli evraktaki hakkın hangi anda doğduğunun bilinmesi gerekir. Hakkın hangi anda doğduğunun tespitinden sonra istirdat davasının kimin tarafından hangi şahıslara karşı açılacağı meselesi daha kolay halledilebilir.

I- KIYMETLİ EVRAKTA HAKKIN DOĞUMU

Kıymetli evrakta hakkın hangi anda doğduğu konusu tartışmalıdır. Ancak bu tartışmaların pratik önemi gittikçe azalmaktadır. Çünkü çeşitli görüşler bir çok noktada aynı sonucu vermektedir. Bununla birlikte bu tartışmaları lüzumsuz addetmemek gerekir. Konunun doğru bir şekilde anlaşılması ve bilinmesi, mevcut hukukî ilkelerin getirilmesine hangi hususların esas teşkil ettiğini göstermesi yönünden son derece önemlidir.

³³⁶ Inan:Çek, s.97; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.99.

³³⁷ Esenkar:a.g.e., s.103; Inan:Çek, s.98; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.99; Karayağın:a.g.e., s.261,331,348.

Aşağıda, kıymetli evrak teorileri içinden bugün için önemini koruyan üç teoriye değineceğiz. Ancak, belirtmek gerekir ki, üzerinde durulacak bu teorilerin hepsinde de esas itibariyle, kıymetli evraka ilişkin nitelikleri bünyesinde tam olarak toplayan kambiyo senetlerinin özellikleri gözönünde tutulmuştur.

Konunun iyi anlaşılabilmesi için şu örneği verelim. “B”, arkadaşı “A”dan kendisine bir miktar borç para vermesini ister ve alacağı borca karşılık daha önce düzenleyerek imzaladığı bonoyu “A”nın masasına koyar. Fakat “A”, “B”nin ricasını makul bir sebep göstermeden reddeder. “B” ise arkadaşının bu davranışına üzülererek masanın üzerindeki bonoyu almadan oradan uzaklaşır. “B”nin unuttuğu bu senedi “A” alırsa “B” yönünden bir borç doğar mı? “A” senetteki bedeli ödemesini “B”den talep edebilir mi?

Bononun düzenlenmesiyle borcun doğduğunu kabul edersek, “B” yönünden ifası gerekli bir borç söz konusu olacaktır. Buna karşılık, bonodan dolayı sorumlu olabilmesi için, bononun “B” tarafından “A”ya verilmesi gerektiği görüşünü benimserseniz, tamamen aksi sonuç çıkacaktır. Bundan başka şöyle bir durum da ortaya çıkabilir, “A” odadan ayrıldıktan sonra muhasebecisi “C” bonoları alır ve uygun tahrifat yaptıktan sonra, bütün bu gelişmelerden haberi olmayan “D”ye ciro ve teslim ederse, bu halde sonuç değişir mi?

A. Kreasyon Teorisi

“Kreasyon” kavramı, yaratmak, meydana getirmek anlamına gelir. Kreasyon teorisi taraftarları, daha çok, “ticari senetlerdeki” durumu gözönünde tutarak görüşlerini açıklamaya çalışmışlardır. Bu teorinin taraftarlarına göre senette mündemiç hak tek taraflı, kabule gerek olmayan irade beyanından doğmaktadır. Böyle bir irade beyanının kabulü gerekmediği için, belli bir kimseye yöneltilmesine de gerek yoktur; senedi düzenleyenin iradesiyle kamunun bilgisine sunulmuştur. Sonuç olarak senet ve ona bağlanan hak “tek taraflı hukuki işlem” ile meydana gelmiştir.

Kreasyon teorisi çeşitli yönlerden eleştirilere mâruz kalmıştır. Madem ki hak tek taraflı hukuki işlemle ortaya çıkmaktadır, o halde tek taraflı hukuki işlemlere

uygulanan hükümler burada da uygulanabilir. Örneğin, senedin borçlusu senedi düzenlenirken iradesinin sakat olduğunu her zaman ileri sürebilir. Bunun gibi, sınırlı ehliyetsiz bir şahsın düzenlediği kıymetli evrak da geçersizdir ve icazet yoluyla geçerlilik kazanamaz. Çünkü, kreasyon teorisine göre, hak ehliyetsizlik veya duruma göre yetkisizlik sebebiyle doğmamıştır. Vekilin verilen yetkiyi aşarak senet düzenlemesi halinde de aynı sonuç ortaya çıkacak ve senet geçerli olmayacaktır. Bundan başka, kreasyon teorisi senedi düzenleyenin kendini borç altına sokmak istemediği durumlarda borçlu gibi addedilmesini açıklayamamaktadır. Yukarıda verilen örnekte; "B", borç altına girmek hususundaki niyeti sonradan ortadan kalktığı halde, o anda geçirdiği psikolojik sarsıntı nedeniyle senedi "A"da bırakmıştır³³⁸.

B. Akit Teorisi

Akit teorisi taraftarları kıymetli evrakta da hakkın doğumu için bir "sözleşmeye" ihtiyaç olduğunu, borcun yalnız bir tarafın yazılı beyanıyla doğamayacağını ileri sürerler. Senedi düzenleyen şahıs, hakkın doğumu için gerekli her şeyi yapmış değildir. Hakkın doğumu için senedin, düzenleyen tarafından başka bir şahsa verilmesi de gerekir³³⁹. Senedin bu şekilde verilmesi bir aynî sözleşme (realcontract) mahiyetindedir ve tek taraflı bir hukuki işlem den ibaret değildir. Senedin verilmesine ilişkin anlaşma (verme anlaşması), senedi düzenleyen ile lehtar arasında meydana gelir³⁴⁰. Düzenlenmiş bir senedin böyle bir anlaşmayla verildiği anda, senedi düzenleyen yönünden bir borç, lehtar yönünden de bir alacak doğar. Bu da demektir ki senedi düzenleyen borcu nihayetinde bir sözleşmeye dayanmaktadır.

Senedin verilmesine ilişkin bu anlaşma Kanun'da düzenlenmediği için isimsiz bir sözleşmedir. Bu sözleşme, senedi düzenleyen ve lehtarın irade beyanlarıyla birlikte (aynı anda), senedin lehtara verilmesi işleminin de gerçekleşmesiyle inikat eder. Dolayısıyla senedin verilmesiyle, senette mündemiç hak da doğmaktadır. Bu anlaşma yapılmamış olursa veya sakatsa, borçlu def'i dermeyanına hak kazanır. Bu

³³⁸ Öztan:a.g.e., s.104,105; Kınacıoğlu:a.g.e., s.33.

³³⁹ İD. 6.2.1973 T.,E. 1121,K. 1071, RKD. sy. 6/8, s.314.

³⁴⁰ Karayalçın,Y.:Pay Senediyle İlgili Satış Sözleşmesinin Geçerli Olması İçin Senedin Teslimi Gerekir Mi?, Batider. 1980, C. 10, sy. 3, s.766; Öztan:a.g.e., s.106.

def'ilerin dermeyanı imkanı, TTK.'nun 571, 599, 737. maddelerindeki esaslara tabidir.

Akit teorisi taraftarlarının görüşlerini yukarıda verilen örneğe uygularsak, şu sonuç ortaya çıkar: "B" senedi "A"nın işyerinde unutmıştır. Bu nedenle, "B" ile "A" arasında senedin verilmesi amacıyla yapılmış bir sözleşme mevcut değildir. O halde "A"nın "B"ye yöneltebileceği bir talep olamaz.

Akit teorisi ile ilgili değinilmesi gereken diğer bir konu da, bahsi geçen sözleşmenin hukuki mahiyetinin ne olduğudur. Bu sözleşme sadece Borçlar Hukuku sözleşmesi midir? Yoksa aynî sonuçlar yaratan bir sözleşme niteliği de taşır mı? Devir anlaşmasını (zilyetlik anlaşması, verme sözleşmesi), sadece bir Borçlar Hukuku sözleşmesi olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu sözleşme aynı zamanda aynî sonuçlar doğurur. Bu nedenledir ki kanun koyucu, alacaklı sıfatını iktisap edebilmesi için, lehtarın keşideci tarafından senet üzerinde tasarruf yetkisiyle teçhiz edilmesi, başka bir deyişle, senedin mülkiyetinin (zilyetliğinin) lehtara geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir (TTK. m. 559). Bu husus MK.'nun 793. maddesine uygun şekilde sağlanmadıkça, lehtar alacaklı sıfatını iktisap edemeyecektir³⁴¹. İşte bu sebeple devir anlaşması, yani zilyetliğin intikali, aynı zamanda aynî sonuçlar meydana getiren bir sözleşmedir; senet üzerinde cereyan eden bir tasarruf muamelesidir. Bu sözleşme borç işlemleriyle, aynî sonuçlar doğuran işlemler arasında yapılagelmekte olan ayırımın aksine, bu işlemlerdeki iki önemli özelliği kendinde toplamıştır. Bunlar "devreden borcu" ve "senet üzerinde tasarruf"dur. Anlaşma, devralanın senetteki hakkın sahibi olmasını hedef alır. Bu amaca ulaşabilmek için ise, işaret edilen iki özelliği bünyesinde toplaması gerekir. İşte bu hususiyet, tarafların iradelerinin birbirleriyle uyuşmasının yanında, bir de senedin zilyetliğinin devri işleminin (MK. m. 977-990) eklenmesi zorunluluğunu yaratmaktadır³⁴².

Akit teorisi de çeşitli eleştirilere marûz kalmıştır. Bu teorinin katı bir şekilde uygulanması, senetteki işlemin güvenilirliğini ağır bir şekilde zedeler. Zira, senedi

³⁴¹ Öztan:a.g.e., s.108,109; Kınacioğlu:a.g.e., s.34.

³⁴² Arslanlı,H.:Ticari Senetler, İstanbul 1954, s.24; Öztan:a.g.e., s.109; Kınacioğlu:a.g.e., s.34.

düzenleyenle senedi elinde bulunduran arasında devri hedef alan bir sözleşmenin bulunmadığının bir def'i olarak her zaman ileri sürülebilmesi imkanı, bu senede karşı kamuda bir güvensizlik yaratır. Bu sonuç senedin tedavülünü zorlaştırır. Ayrıca senedi düzenleyen ile, senedi alan şahıs arasındaki sözleşmenin herhangi bir sebeple bâtil olması, bağlayıcılık niteliğinin bulunmaması da mümkündür. Özellikle senedi iyiniyetle iktisap eden şahıslar açısından büyük mahzurlar doğabilir³⁴³.

C. Görünüşe İtimat İlkesi İle Birleştirilmiş Akit Teorisi

Yukarıda belirtildiği üzere akit teorisine göre hak, eğer senedi alanla veren arasında geçerli bir "verme sözleşmesi" yoksa doğmayacaktır. Akit teorisindeki, yukarıda belirttiğimiz mahzurları gidermek amacıyla yeni bir görüş olarak görünüşe itimat ilkesi ile birleştirilmiş akit teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoride akit teorisi temel alınmış, buna "görünüşe itimat ilkesi" ilave edilmiştir. Böylece ortaya çıkan sorunlar en az mahzur yaratacak şekilde çözülmüş ve genel bir ilkeye bağlanmıştır.

Bu iki teorinin birlikte uygulanması halinde, durum şu şekilde olmaktadır. Bir defa, kıymetli evraka dayanılarak bir hakkın iktisap edilebilmesi için, kural olarak senedin düzenleyen tarafından bir anlaşma gereğince lehtara teslim edilmiş olması gerekir. Böyle bir anlaşma bulunmadığı, yani senedin rıza hilafına çıktığı durumlarda da, senedi düzenleyenin senetteki borcu ödemekle yükümlü tutulmasının sebebi, bir senet düzenlemek suretiyle, bütün sonuçlarını bilerek, iyiniyetli üçüncü şahısların itimat duyarak iktisap işlemine girişmelerini mümkün kılan bir "görünüm" yaratmış olmasıdır. Zira, bir kıymetli evrakı iktisap eden şahıs senette yazılı hakkın gerçekte var olup olmadığını bilmek ve araştırmak imkanından mahrum olduğundan her zaman defilere marûz kalabilir. Bu nedenle kıymetli evraka karşı kamuda tereddüt ve itimatsızlık uyanır ve kıymetli evrakın tedavül etmesi büyük ölçüde zorlaşır. İşte bu görünüme itimatla iyiniyetli üçüncü kişiler senedi iktisap ettiklerinde "Görünüşe İtimat İlkesinin" sonucu olarak korunur³⁴⁴.

³⁴³ Öztan:a.g.e., s.109.

³⁴⁴ Öztan:a.g.e., s.110; Esener,T.: Borçlar Hukuku Sistemine Göre Akitlerin İnikadında İtimat Prensibinin Ehemmiyeti, AHFD. 1952, sy. 3/4, s.166; Kınacıoğlu bu teoriyi "hukuki görünüş teorisi" olarak açıklamıştır,a.g.e., s.35.

Görünüşe itimat esasıyla birleştirilmiş akit teorisi, kıymetli evrakta borcun doğuşunu, Borçlar Hukuku'nun genel esaslarına da uygun şekilde açıklayabilmektedir.

Bütün bu açıklamalardan sonra yine yukarıda verilen örneğe dönelim. Söz konusu olayda, "B" ile "A" arasında senedin verilmesine ilişkin anlaşma bulunmadığına göre, senet "A"da kaldığı sürece, "B"ye yöneltilebilecek bir alacak iddiası söz konusu olamayacaktır. Yeter ki "B", senedin "A"da bulunuşu sebebini ispat edebilsin. Buna karşılık senet, muhasebeci "C" tarafından durumu bilmeyen "D"ye devredilmiş olursa, "D"nin senede ve "C"nin bu senedin meşrû hamili olduğuna dair inancına hukuken değer vermek ve bu inancı korumak gerekecektir.

II- GENEL OLARAK İSTİRDAT DAVASI

İstirdat davası, senedi eline geçiren kimsenin bilinmesi durumunda açılır (TTK. m. 670/l)³⁴⁵. TTK. zayi edilen senedin zilyedinin bilinebileceği iki ayrı hal düzenlemiştir. TTK. m. 670/l'e göre, önleyici tedbir alındıktan sonra senedin zilyedi biliniyorsa, ona karşı istirdat davası açılır. TTK. m. 675'e göre ise, yapılan ilanlardan sonra senet zilyedi senedi mahkemeye getirirse yine ona karşı eski hâmil istirdat davası açacaktır³⁴⁶. Maddelerde geçen zilyetlik ibaresinden senet üzerindeki her türlü fiili hâkimiyeti anlamak gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun senedi elinde bulunduran şahsın bilinmesinden kastı, senedi ziyadan sonra elinde bulunduran şahsın kim olduğunun "açıkça" tespit edilebilir olmasıdır. Senedin kimin elinde olduğu bir takım karinelere dayandırılmaz. Zayi eden şahıs istirdat davasını kime karşı açacağını, fiilen mevcut durumdan çıkarabilmelidir³⁴⁷.

³⁴⁵ TD. 21.12.1972 T.,E. 72/4974,K. 72/1060, TTK., C. 6, no 1303, s.268; TD. 20.11.1967 T.,E. 66/3398,K. 67/4156, Batider 1968, C. 4, sy. 4, s.733,734; TD. 11.12.1972 T.,E. 72/4974,K.72/5357, RKD. 1973, Bölüm II/2, s.346;11. HD. 17.11.1997 T.,E. 97/7783,K. 97/8221, YKD. 1998, C. 24, sy. 1, s.56,57. 11. HD., 5.11.1990 T.,E. 6259,K. 6934, Ertekin/Karataş:a.g.e., s.75.

³⁴⁶ Cerrahoğlu:a.g.m., s.187; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.52; Esenkar:a.g.e., s.60.

³⁴⁷ Kınacıoğlu:a.g.e., s.84; Öztan:a.g.e., s.293; Esenkar:a.g.e., s.59.

Senedin zayi edilmiş olması, zayi eden şahsın hakkını kaybetmesine yol açmaz. Senet üzerindeki hakkın iyiniyetli üçüncü kişi tarafından iktisabına kadar, zayi eden şahsın senet üzerindeki hakkı devam eder. Zayi edilen senedin istirdat davasıyla geri alınabilmesi için, senedin nisbi anlamda zayi edilmiş olması gerekir. Mesela, senet başkası tarafından çalınmış veya hâmil tarafından kaybedilmiş olması gerekir³⁴⁸. Senet üzerindeki hâkimiyetin geçici kaybı ziya sayılmayacağından (MK. m. 976) istirdat davası açılmayacaktır. Kıymetli evrak mutlak anlamda zayi olmuşsa (örneğin senedin yanması gibi) senedin başkası eline geçmesi ihtimali yoktur ve istirdat davası bu durumda açılmaz. Senet zilyetliğinin iradi olarak kaybedildiği terk ve zilyetliğin devri durumlarında da istirdat davası açılmaz³⁴⁹.

Senede zilyet olan şahsın bilinmesine rağmen bulunduğu yer, yani ikametgahı tespit edilemiyorsa, yada senedi eline geçiren şahsın bulunduğu yabancı ülke kanunları senedi zayi eden eski hâmile bir himaye bahşetmiyorsa artık senedin kimin elinde olduğunun malum olmaması sebebiyle istirdat davası açma imkanı kalmaz. Bu durumda iptal talebinde bulunmalıdır³⁵⁰.

III- İSTİRDAT DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ

İstirdat davasının mahiyeti itibariyle bir "menkul davası" (zilyetliliğe haklılık davası) olduğu doktrincede kabul edilmiştir (MK. m. 989)³⁵¹. Medeni Hukuk'da bu dava gasp, çalınma veya ziya hallerinde sadece kötüniyetli değil, iyiniyetli zilyede karşı da açılır. İstirdat davası ise, bazı özellikleri yönünden menkul davasından ayrılır³⁵². Medeni Kanun'da düzenlenmiş menkul davası, iyiniyetli olsa bile, yeni zilyede karşı beş yıllık süre içinde açılabilir. Emre yazılı senetlerde istirdat davası,

³⁴⁸ Senedin nisbi anlamda zıyayı için bkz. yukarıda s.9.

³⁴⁹ Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.51,52; Esenkar:a.g.e., s.59,60; Gültekin:a.g.e.,s.91.

³⁵⁰ Öztan:a.g.e., s.293; Esenkar:a.g.e., s.60; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.53.

³⁵¹ Kinacioğlu:a.g.e., s.84; Öztan:a.g.e., s.294; Karayalçın:a.g.e., s.353; Poroy:a.g.e., s.62; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.52; Esenkar:a.g.e., s.64.

³⁵² İstirdat davasının, TTK. ile getirilen bu düzenlemelerle "kendine özgü bir kambiyo davası" olduğunu söyleyenler vardır, bkz. Esenkar:a.g.e., s.65; Poroy:a.g.e., s.91, 18 no'lu dipnot.

yeni hâmile karşı kötüniyetli olmasa bile iktisabında ağır kusuru olduğu takdirde açılabilir (TTK. m. 598/II, 690/I, 704, MK. m. 990)³⁵³.

IV- İSTİRDAT DAVASININ TARAFLARI

İstirdat davasında davacı senet zilyetliğini rızası hilafına kaybetmiş hâmindir (TTK. m. 669/I). Kıymetli evrakın menkul mal olduğu düşünülduğünde, senet üzerindeki zilyetlik farklı şahıslara, değişik hukuki yollarla ait olabilir³⁵⁴.

Senet üzerinde vasıtalı ve vasıtasız zilyetlik varsa, istirdat davası senedin rehnedilmesi halinde hem vasıtalı zilyet hem de vasıtasız zilyet tarafından açabilir. Örneğin, rehin veren ve rehin alan istirdat davasını açabilir. Ancak, vasıtalı zilyedin açacağı davada, senedin kime iadesini talep edeceği sorunuyla karşılaşılabilir. Vasıtalı zilyedin, senedin vasıtasız zilyede iade edilmesini istemesi gerektiği, ancak vasıtasız zilyet senedi geri almazsa veya almak istemezse vasıtalı zilyedin senedin kendisine iadesini isteyebileceği esas kabul edilmiştir³⁵⁵. Vasıtasız zilyet senedi rızasıyla devretmiş olsa dahi, vasıtalı zilyedin bu devre rızası yoksa, vasıtalı zilyet yine istirdat davası açabilir³⁵⁶.

Senet üzerinde birden fazla şahıs müştereken malik ise, MK. m. 693/I'e göre her bir müşterek malik ayrı olarak istirdat davası açabilir. Mahkeme senedin iadesine karar verirse, onu sadece iadeyi talep eden şahsa değil bütün hak sahiplerine teslim etmelidir³⁵⁷. Senet üzerinde İştirak halinde mülkiyet varsa, onun iadesi tüm

³⁵³ Öztan:a.g.e., s.294,295; Kinacioğlu:a.g.e., s.84; Esenkar:a.g.e., s.64; Karayalçın:a.g.e., s.353; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.52. Yargıtay'ın da bu yönde kararları vardır, TD. 22.2.1971 T.,E. 70/4427,K. 71/1226, ABD. 1972, s.367; TD. 9.6.1969 T.,E. 4475,K. 2971, İBD. 1969, C. 13, sy. 11,12, s.661; 11. HD. 15.12.1997 T.,E. 7707,K. 9187, Yas.Huk.İçt.Mev.Der., Ocak 99, C. 17, sy. 205, s.1570,1571.

³⁵⁴ Zilyetlik türleri için geniş bilgi bkz. Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.52-57.

³⁵⁵ Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.77,78; Akipek:Türk Eşya Hukuku, Zilyetlik ve Tapu Sicili, Ankara 1972, s.236; Esenkar:a.g.e., s.62; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.54.

³⁵⁶ Akipek:Menkul Davası, Ankara 1965, s.34; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.54.

³⁵⁷ Akipek:Menkul Davası, s.56; Gültekin:a.g.e., s.93.

maliklerin talebiyle mümkün olacak ve senet de onların tamamına geri verilecektir³⁵⁸.

İstirdat davası iyiniyetli zilyede karşı açılmaz (TTK. m. 598/II, 704). Dava sadece senedi iktisap ederken kötüniyetli yada ağır kusurlu olan şahsa karşı açılabilir. İyiniyetin veya ağır kusur teşkil etmeyen kusurun aranacağı an senedin iktisabı anıdır³⁵⁹. Emre yazılı senetlerin kamu itimadına mazhar olması nedeniyle, senedi iyiniyetle iktisap eden hâmil senedin maliki olacağından, istirdat davasında husumetin ona yöneltilmesi mümkün değildir.

Zayi edilmiş senede birden fazla şahıs zilyet olmuşsa, istirdat davasının bunların tümüne karşı açılması gerekir³⁶⁰.

V- İSTİRDAT DAVASININ GÖRÜLECEĞİ GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

A. İstirdat Davasının Görüleceği Görevli Mahkeme

TTK.'nda istirdat davasının görüleceği görevli mahkeme hususunda bir düzenleme olmadığından bu konuda genel kural niteliğindeki Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 8. maddesi ile TTK. m. 5'in dikkate alınması gerekir. HUMK. m. 8/1 ve TTK. m. 5/1 hükmüyle, senet bedeline göre görevli mahkeme belirlenecektir. Yani, senet bedeline göre sulh hukuk mahkemesi veya asliye hukuk veya ticaret mahkemesi görevli olacaktır³⁶¹.

B. İstirdat Davasının Görüleceği Yetkili Mahkeme

Türk Ticaret Kanunu'nda istirdat davasının görüleceği yetkili mahkeme hususunda da bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla istirdat davasında yetkili

³⁵⁸ Akipek:Menkul Davası, s.56; Oğuzman/Seliçi:a.g.e.,s.78; Esenkar:a.g.e., s.63; Öztürk-Dirikkan: a.g.e., s.54; Gültekin:a.g.e., s.93.

³⁵⁹ Akipek:Menkul Davası, s.60; Esenkar:a.g.e., s.63; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.54.

³⁶⁰ Akipek:Menkul Davası, s.62; Esenkar:a.g.e., s.63; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.55.

³⁶¹ Öztan:a.g.e., s.294; Domaniç:a.g.e., s.40; Karayalçın:a.g.e., s.363; Esenkar:a.g.e., s.63; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.55.

mahkemeyi belirlemek için Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 9. maddesine bakmak gerekecektir. Yetkili mahkeme davalının ikametgâhı mahkemesidir³⁶².

Senet zilyetliği bir haksız fiil sonucu kaybedilmişse, haksız fiilin bulunduğu yer mahkemesi de istirdat davasında yetkili mahkemedir (HUMK. m. 21)³⁶³.

VI- İSTİRDAT DAVASINDA İSPAT YÜKÜ

MK. m. 985'e göre menkul bir malın zilyedi onun maliki sayılır. Dolayısıyla, senedin yeni zilyedi karine olarak onun maliki kabul edilir. Senedin zayi olduğunu ileri süren davacı eski zilyettir. MK. m. 6 hükmünce hukuki uyuşmazlıkta iki taraftan her biri iddiasını ispatlamakla yükümlüdür. MK. m. 3'e göre ise, iyiniyetin arandığı durumlarda asıl olan onun var olduğudur. Bu nedenle yeni zilyedin senedi iyiniyetle iktisap etmiş olduğu kabul edilir. Emre yazılı senetler hâmilinin elinden rızası dışında çıkar ve yeni hâmil senedi iyiniyetle iktisap ederse senedin maliki olur. Zayi eden eski zilyedin bu durumda senedin rızası hilafına elinden çıktığını ve yeni zilyedin senedi kötüniyetle iktisap ettiğini veya iktisap ederken ağır kusurlu olduğunu ispat etmesi gerekir (TTK. m. 598/II, 704)³⁶⁴. Senedin hata veya hile sonucu verildiği tanıkla ispat olunabilir.³⁶⁵

³⁶² Öztan:a.g.e., s.294; Karayalçın:a.g.e., s.363; Esenkar:a.g.e., s.63; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.55. Kınacioğlu ise, TTK. m. 669 ve m. 670'in sıkı bir münasebet içinde olduğunu söyleyerek istirdat davasının da önleyici tedbir bakımından yetkili olan ödeme yeri mahkemesinde açılması gerektiği görüşünü ileri sürmüştür, bkz. Kınacioğlu:a.g.e., s.84. Domaniç ise senedin iptali ve istirdat davasının TTK. m. 573/II gereğince borçlunun ikametgahında görülmesi gerektiğini belirtmiştir, bkz. Domaniç:a.g.e., s.61,62.

³⁶³ Öztan:a.g.e., s.294, 137 no'lu dipnot, Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.56; Esenkar:a.g.e., s.64.

³⁶⁴ Domaniç:a.g.e., s.59,60; Öztan:a.g.e., s.294; Akipek:Eşya Hukuku, s.95; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.55; İnan,N:İstirdat Davasında İspat Yükü, Çekin İktisadi Niteliği, Batider, C. 5, sy. 2, s.90. Yargıtay HGK. da bu görüştedir, HGK. 26.6.1996. T.,E. 96/835,K. 96/508, Yas.Huk.Mev.Der. 1998, C. 17, sy. 196, s.389,390.

³⁶⁵ Poroy/Tekinalp:a.g.e., s.127; Kınacioğlu:a.g.e., s.73; Gültekin:a.g.e.,s.96; HGK. 17.4.1968 T., E. 966,K. 255.

VII- İSTİRDAT DAVASININ SONUÇLARI

İstirdat davasının sonucunda mahkeme ya istirdat davasını açan davacının talebini kabul edecek veya talebi reddedecektir.

İstirdat davasının kabulü durumunda, davacının ileri sürdüğü hususlar kabul edilmiş olur ve davacının senette mündemiç hakkın sahibi olduğu anlaşılır. Bu halde, senedi elinde bulunduran şahıs senedi davacıya vermek zorundadır. Davacının istirdat davasının mahkemece kabul edilmesiyle iptal talibinde bulunmasına gerek kalmayacaktır. Davacı, bu kararla borçluya başvurarak senet bedelini ondan tahsil edecektir. Senet bedeli mahkemece bir yere tevdi edilmişse, lehine iptal kararı verilen şahıs oraya başvurarak hakkını elde edecektir³⁶⁶.

İstirdat davasını reddedilmesi halinde, davacının senet üzerinde hak sahibi olmadığı mahkeme kararıyla anlaşılmış olur. İstirdat davası aleyhine sonuçlanan davacı artık iptal talebinde bulunamayacaktır³⁶⁷. Davacının hak sahibi olmadığı anlaşıldığından mahkemece önleyici tedbirin de kaldırılması gerekir. Önleyici tedbirin sona ermesi, HUMK. m. 109'da olduğu gibi kendiliğinden olmaz. Bu konuda TTK. m. 670'e benzer olarak, mahkemenin ayrıca karar vermesi gerekir. Bu karar borçluya da tebliğ edilmelidir³⁶⁸.

---

³⁶⁶ Öztan:a.g.e., s.295; Esenkar:a.g.e., s.65; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.56.

³⁶⁷ Öztan:a.g.e., s.295; Esenkar:a.g.e., s.65; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.56.

³⁶⁸ Domaniç:a.g.e., s.52,53; Esenkar:a.g.e., s.65; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.56. Domaniç mahkemenin istirdat davasını reddetmesinin davalının hak sahibi olduğu konusunda kesin bir karine teşkil ettiğini söylemiştir. Öztürk-Dirikkan ise, istirdat davasının reddi ile, davalının hak sahibi olduğunun kesinleşmiş olduğu görüşüne katılmamakta ve mahkeme kararının sadece davacının hak sahibi olmadığını gösterdiğini söylemekle Domaniç'in görüşüne karşı çıkmıştır, s.56, 100 no'lu dipnot. İstirdat davası sonucunda, davalının senedi kötüniyetle veya ağır kusurlu olarak iktisap etmediği anlaşıldığından, senedi kötüniyetle veya ağır kusurlu olarak iktisap etmeyen bir şahıs da emre yazılı senetlerde o senetteki hakkın sahibi olacağı da bilindiği üzere (TTK. m. 598/II) kanaatimizce, istirdat davası lehine sonuçlanan davalının mahkeme kararıyla senetteki hakkın sahibi olduğu anlaşılmıştır.

VIII- İSTİRDAT DAVASININ AÇILMAMASI HALİ

Mahkeme istirdat davası açılması için davacıya uygun bir süre verir. Önleyici tedbir kararını alan davacının, bu süre içinde dava açması gerekir. Dava açılmazsa, önleyici tedbir kararı kaldırılır (TTK. m. 670/II). Mahkeme istirdat davası açılmadığı takdirde, önleyici tedbiri kendiliğinden mi kaldıracaktır, yoksa davalının veya borçlunun talebiyle mi tedbir kaldırılacaktır?

TTK. m. 670 ve 675'in lâfzından mahkemenin önleyici tedbiri re'sen kaldıracağı anlaşılmakta ise de bu hükmü, "mahkeme talep üzerine önleyici tedbiri kaldırır" şeklinde anlamak gerekir. Zira, TTK.'nin istirdat davasıyla ilgili hükümleri kamu düzeniyle ilgili değildir. Mahkeme önleyici tedbirin kaldırılmasını talep eden borçludan veya davalıdan başkaca bir delil istemeyecek, davanın süresi içinde açılıp açılmadığına bakacaktır³⁶⁹. Dava süresi içinde açılmamışsa önleyici tedbir kararı kaldırılacaktır.

Önleyici tedbir kararı alan davacı, mahkemenin kendisine verdiği sürede dava açmazsa veya davayı müracaata bırakırsa (HUMK. m. 409), bu durumda davacının senet üzerindeki hakkı düşmez. Hâkimin dava açılması için verdiği süre bir hak düşürücü süre değildir. Genel dava açma süresi içinde istirdat davası açabileceği gibi, senedi kötüniyetle iktisap edip devreden şahıstan da tazminat talep edebilir³⁷⁰.

³⁶⁹ Esenkar:a.g.e., s.55; Domaniç:a.g.e., s.53. Kınacıoğlu ise, mahkeme önleyici tedbiri kaldırması kararını ya re'sen yada dilekçe sahibinin talebi üzerine verir demektir. Bu hükmü de; hâkime böyle bir yük yüklemenin, harç ve masrafa tabi olan tebligat işini re'sen yaptırmanın doğru olmadığını söyleyerek eleştirmiştir, Kınacıoğlu:a.g.e., s.84. Öztürk-Dirikkan ise, önleyici tedbir kararının mahkemece re'sen kaldırılması gerektiği düşüncesindedir. Davacının, önleyici tedbir kararını kaldırmasını talep etmeyeceğini söylemektedir (a.g.e., s.57). Bize göre; istirdat davası hasımlı olduğundan, önleyici tedbir kararı, davalının durumdan haberdar olması nedeniyle bu şahıs tarafından kaldırılabilir. Davanın açılmaması kararının dahi mahkemece borçluya tebliğ edilmesi gerekir. Bu tebliğle borçlu da durumdan haberdar olacağından önleyici tedbir kararının kaldırılmasını mahkemeden talep edebilir.

³⁷⁰ Öztan:a.g.e., s.294; Esenkar:a.g.e., s.55; Domaniç:a.g.e., s.54; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.57.

IX- ZİLYETLİĞİN GASPINDA İADE, TECAVÜZÜN KALDIRILMASI VE TAZMİNAT DAVALARI

Acaba, senet zilyetliği üçüncü şahıs tarafından gasp edilirse, istirdat davasından başka yollarla zilyetlik tekrar elde edilebilir mi?

Zilyetlik, alacaklı hâmilin rızası dışında gasp sonucu kaybedilirse, hâmil MK. m. 982 ve 983'de geçen zilyetliğin iadesi, tecavüzün kaldırılması ve tazminat davalarını açabilmelidir. Bu davaların açılması için MK. m. 981 anlamında üçüncü şahsın bir gaspı olmalıdır. Senet üçüncü kişinin fiili olmaksızın, hâmil tarafından kaybedilmişse, burada bir gasp durumu olmadığı için, zilyetliğin korunması davası açılamaz. Hâmilin bu durumda istirdat davası açması gerekir³⁷¹. Senet hâmili, şartları gerçekleşmişse senedin gaspını engellemek için, gasp edene karşı kuvvet kullanabilir (MK. m. 981).

Zilyetliğin korunması davalarının şartları gerçekleşmişse hâmil, hem zilyetliğin iadesini hem de uğradığı zararın tazminini isteyebilir (MK. m. 982). Bu davaların açılabilmesi için senedi gasp edenin kusurunun bulunması gerekmez. Bunun yanında zararın tazmini söz konusu ise, açılacak davada tazminata hükmedilebilmesi için BK. m. 41 gereğince davalının kusurlu olması aranır³⁷².

Zilyetliğin iadesi davası, zilyetliği kaybeden hâmile çeşitli yönlerden kolaylık sağlar. Zilyetliğin korunması davasının sonunda verilen karar, sadece zilyetliğin iadesini gerektirdiğinden, senet üzerindeki gerçek hak sahipliği konusunda bir değişikliğe neden olmaz. Bu nedenle senedi kaybeden hâmil, davası reddedilse dahi, istirdat davası açarak, senedin iadesini isteyebilir. Bunun aksi düşünülduğünde, hâmilden senedi gasp eden şahıs eğer gerçek hak sahibi ise istirdat davasıyla, zilyetliğin korunma davası sonucu senedi eline geçiren hâmilden senedi geri alabilir³⁷³.

³⁷¹ Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.77,78; Akipek,J.:Menkul Davası, s.31.

³⁷² Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.78; Akipek:Eşya Hukuku, s.235.

³⁷³ Akipek:Eşya Hukuku, s.235; Oğuzman/Seliçi:a.g.e., s.81; Öztürk-Dirikkan:a.g.e., s.51.

Senedi gasp eden şahıs senedi iyiniyetli üçüncü şahsa devretmişse, gasp eden şahsa karşı zilyetliğin korunması davası açılmaz, sadece tazminat davası açılabilir³⁷⁴. MK. m. 984'e göre, gasp ve tecavüzden dolayı dava hakkı, zilyedin fiili ve failini öğrenmesinden başlayarak iki ay ve herhalde fiilden itibaren bir yıl geçmekle düşer.

---

³⁷⁴ Akipek:Eşya Hukuku, s.237.

SONUÇ

Kıymetli evrakta mündemiç hakkın senetten ayrı olarak devredilmesi veya ileri sürülmesi düşünülemez. TTK.'nda kıymetli evrakın zıyaı nedeniyle iptalini mümkün kılan hükümleri yer almasaydı, senedi zayi eden şahsın hakkı sona erecek ve borçludan herhangi bir hak talep edemeyecekti. Hakkaniyete aykırı bu sonucu bertaraf etmek için kanun koyucu kıymetli evrakın zıyaı ve iptali hükümlerini sevk etmiştir.

Kıymetli evrakın zıyaı ve iptali müessesesi TTK.'nda ayrıntılı ve emredici bir şekilde düzenlenmiştir. İlgili hükümlerin pek sistematik bir şekilde sevk edildiği de söylenemez. Ayrıca, Kanun'da birbiriyle çelişen bazı hükümler de mevcut olduğu gibi, aynı hususları tekrar eden hükümlere de rastlanılmaktadır. Bunun, anılan hükümler hazırlanırken, Eski Türk Ticaret Kanunu'nun hükümlerinden istifade edilmiş olmasından kaynaklandığını söylemek gerekir.

Kıymetli evrak zayi olduktan sonra, borçlunun borcunu senedi ibraz eden hâmile ifa etmemesi için dilekçe sahibinin mahkemeden önleyici tedbir talebinde bulunması gerekir. Önleyici tedbir talebinin mahkemece kabulü veya reddi nizasız kaza hükümlerine tabidir. Önleyici tedbir kararı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 101-113 maddelerinde düzenlenmiş olan ihtiyati tedbirin özel bir şeklidir. Mahkeme önleyici tedbir kararı verirken ortaya çıkması muhtemel zararı gözeterek, dilekçe sahibinden teminat isteyebilir. Ancak, bu konuda önceden kesin bir kural koymanın doğru olmadığını, hâkimin önüne gelen somut olayın niteliğine göre teminata karar verip vermeme hususunda takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmek gerekir (HUMK. m. 110).

Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa (TTK. m. 671/I) veya senedin herhangi bir kimsenin eline geçmeyecek şekilde (mutlak anlamda) zayi olduğu anlaşılırsa, örneğin senet yanmışsa, zayi eden hâmil senedin iptali talebinde bulunmalıdır.

Senedi elinde bulunduran şahıs önleyici tedbir kararından sonra ortaya çıkmışsa, bu şahsa karşı istirdat davası açılmalıdır. Mahkeme bu davanın açılması için dilekçe sahibine uygun bir süre verir. Senedi elinde bulunduran şahıs, senedin

iptali için usulî bir işlem olan ilanlardan sonra da ortaya çıkabilir. Bu durumda da mahkeme dilekçe sahibine istirdat davası açması için uygun bir süre vermelidir.

Senedin iptaline ilişkin kararın temyiz edilemeyeceği tartışmalı meselelerden biridir. HUMK.'nda bu hususta bir düzenleme yoktur. Yargıtay içtihatlarında da bir istikrarın bulunduğu söylenemez. Ancak genellikle, tahvillerin zıyana ilişkin 1945 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'na dayanarak, iptal talebinin mahkemece kabulünün temyiz edilemeyeceği, iptal talebinin reddedilmesinin ise temyiz edilebileceği Yargıtay ve doktrin tarafından kabul edilmektedir.

Makbuz senedi ve varantın iptali bir taraftan TTK . m 761'de düzenlenmiş olmasına rağmen TTK.'nun 743. maddesinin atfı nedeniyle poliçenin iptaline ilişkin hükümler de uygulanabilir hale gelmiştir. Doktrinde tartışılan konulardan biri de bu hükümlerden hangisinin uygulanacağı hususudur. Biz, mevcut sistem açısından iptal usulünün bozulmaması için, makbuz senedi ve varantın da poliçenin iptali hükümlerine tabi olması gerektiği kanısındayız ve TTK. 761 hükmünün bir dalgınlık sonucu TTK.'na konulduğunu düşünüyoruz.

TTK. m. 564/I'de : "kıymetli evrakın iptalinden sonra hak sahibi isterse kendisine yeni bir senet verilmesini isteyebilir" denmektedir. Anılan fıkraya rağmen, TTK. m. 676/II nedeniyle lehine iptal kararı verilen şahıs, ancak kabul eden muhataba borcun ödenmesi için müracaat edebilir. Dolayısıyla müracaat borçlularına bu fıkra nedeniyle başvurma imkanı ortadan kalkmış oluyor. TTK. m. 676/II olmasaydı dahi lehine iptal kararı verilen şahsın müracaat borçlularına gitme imkanı pratik açıdan mümkün görülmemektedir. Zira, emre yazılı senetlerin iptali ancak vadeden en az üç ay sonra mümkündür. Bu nedenle lehine iptal kararı verilen şahıs protesto süresini kaçırmış olacak ve müracaat borçlularına başvuramayacaktır. Bununla birlikte, çekler hâmile yazılı olarak düzenlenebileceğinden ve hâmile yazılı senetler de vadeden önce iptal edilebileceğinden (TTK. m. 697/II/III), çekte lehine iptal kararı verilen şahıs ibraz süresi geçmeden önce yeni bir senet düzenleterek ve süresinde protesto çekerek müracaat borçlularına başvurabilecektir. Buna karşılık, emre yazılı çeklerde uygulanacak poliçeye ilişkin hükümler uyarınca emre yazılı çekin iptal edildiği tarihte protesto süresi geçmiş olacağından, burada da müracaat borçlularına başvuru pratikte mümkün değildir.

Kambiyo senetlerinde senedin iptalinden sonra lehine iptal kararı verilen şahsın yeni bir senet elde etmesi Kanun'un mevcut sistemine bakıldığında oldukça güçtür. Bu nedenle lehine iptal kararı verilen şahsın, müracaat borçlularına başvurabilme açısından, senedin zayi edilmesinden önceki hakkını büyük ölçüde yitirdiği açıkça görülmektedir. Bu adaletsiz durumun ortadan kalkması, Kanun'da yapılacak bir değişiklikle, kambiyo senetlerinin iptalinden sonra lehine iptal kararı verilen şahsa müracaat borçlularına yönelebilmeye imkanının verilmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, M. Z. : İcra İflâs ve Ticaret Kanunlarına Göre Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1965.
- AKİPEK, J. : Menkul Davası, Ankara 1965.
- AKİPEK, J. : Türk Eşya Hukuku (Aynî Haklar), Zilyedlik ve Tapu Sicili, Ankara 1972 (Türk Eşya Hukuku).
- ANSAY, T. : Bankacılık Yönünden Ticaret Hukuku Kuralları, Ankara 1970.
- ARSLANLI, H. : Ticari Senetler, İstanbul 1954.
- AYNÎ, H. T. : "Zayi Hisse Senetleri ve Tahviller Hakkında Tevhidi İċtihat Kararı Münasebetiyle", İst. Bar. Der, 1947, C. 21, sy.8, s. (337-345)
- AYTAÇ, Z. : Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar, Batider, C. 14, sy. 3, s. (34-37)
- BARTU, N. : "Hisse Senetleri ve Tahvillerin Ziyai", İBD. 1942, s. (703-709)
- BARTU, N. : "Zayi Hisse Senetleri ve Tahviller Hakkında Tevhidi İċtihat Kararı Münasebeti İle", İst. Bar. Der. 1947, C. 21, sy.1, s. (5-11).
- BİLGE, N. / ÖNEN, E. : Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.
- BAŞBUĞOĞLU, T. : Türk Ticaret Kanunu, Açıklamalar-İċtihatlar, Ankara 1988.
- BOZER, A. : Sigorta Hukuku, Ankara 1981.
- BOZER, A. : Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Ankara 1996.
- CAN, H./GÜNER, S. : Ticari Senetlerde Menfi Tespit ve İstirdat Davaları, Ankara 1987.
- CERRAHOĞLU, F.: : "Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali", İTİAD, 1973, sy. 1, s. (186-199)
- DOĞANAY, İ. : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Ankara 1981.
- DOMANIÇ, H. : Kıymetli Evrak Hukuku, B.2, İstanbul 1975.
- ERTAŞ, Ş. : Eşya Hukuku, Ankara 1989.
- ERTEKİN, E./KARATAŞ, İ. : Ticari Senetler Hukuku, Ankara 1992.

- ERİŞ, G. : Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Kıymetli Evrak ve Taşıma, Ankara 1988.
- ERİŞ, G. : Çek Hukuku, Ankara 1993.
- ESENER, T. : Borçlar Hukuku Sistemine Göre Akitlerin İnikadında İtimat Prensibinin Ehemmiyeti, AHFD. 1952, sy. 3/4, s. 166.
- ESENKAR, B. : Çekin Zıyaı Özellikle Çalınma Hali, Ankara 1998.
- GÖLE, C. : Çek Hukuku, Ankara 1989.
- GÜLTEKİN, Ö. : Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Ankara 2002.
- GÜNAY, E. : Çek Rehberi, Ankara 1996.
- GÜRBÜZ, A. H. : Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, İstanbul 1984.
- HIRSCH, E. E. : Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1948.
- İLALAN, F. : "Devlet Tahvillerinin Zıyaı Dolayısıyla İptalleri", ABD. 1959, sy. 2, s. (86-92).
- İNAN, N. : Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Ankara 1963.
- İNAN, N. : Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981.
- İNAN, N. : İstirdat Davasında İspat Yükü-Çekin İktisadî Niteliği, Batider, C. 5, sy. 1, s. (88-102).
- İNAN, N. : Tasarruf Bonolarının İptali, Batider, C. 4, sy. 4, s.(711-713).
- KALPSÜZ, T. : Kıymetli Evrak (Kambiyo Senetleri) Ders Notları, Ankara 1969 (Teksir).
- KALPSÜZ, T. : "Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili", Batider 1981, C. 11, sy. 2, s. (33-62).
- KARAYALÇIN, Y. : Ticari Senetler, Ankara 1970.
- KARAYALÇIN, Y. : Pay Senediyle İlgili Satış Sözleşmesinin Geçerli Olması İçin Senedin Teslimi Gerekir Mi?, Batider 1980, C. 10, sy. 3, s. 766.
- KENDİGELEN, A. : Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İBD. 1990, sy. 7-9, s.587-622.

- KINACIOĞLU, N. : Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1993.
- KOCAİMAMOĞLU, S. : Ticari Senetler Tatbikatı ve Banka Muameleleri, Ankara 1959.
- KURU, B. : Nizasız Kaza, Ankara 1962.
- KURU, B. : Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. I, Ankara 1990.
- NARBAY, Ş. : Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İstanbul 1999.
- OĞUZMAN, K. / SELİÇİ, Ö. : Eşya Hukuku, İstanbul 1985.
- ÖĞÜTÇÜ, T. / ALTIN, M. : Ticari Senetler ve Özel Takip Yolları, Ankara 1979.
- ÖNEN, E. : Medenî Yargılama Hukuku, Ankara 1979.
- ÖZTAN, F. : Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2000.
- ÖZTÜRK-DİRİKKAN, H. : Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Ankara 1990.
- ÖZYILDIRIM, S. : "Kaybolan Senetlerin İptali", ABD. 1981, sy. 3, s. (375-378).
- POROY, R. : Tartışmalar, Batider, Aralık 1981, C. 11, sy. 2, s. 233.
- POROY, R. : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 1984.
- POROY, R. / TEKİNALP, Ü. : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 1995.
- POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU: Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2000.
- POSTACIOĞLU, İ. E. : Şahadetle İsbat Memnuiyeti ve Hudutları, İstanbul 1964.
- POSTACIOĞLU, İ. E. : "Çekin İbrazi İle İlgili Bazı Problemler", Batider 1976, C. 8, sy. 3, s. 115-132.
- PULAŞLI, H. : Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1995.
- REİSOĞLU, S. : Çek, İstanbul 1985.
- ŞİMŞEK, E. : Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1982.
- TANDOĞAN, H. : Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981.
- TEKİL, F. : Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1980.
- TEKİL, M. : Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997.
- TEKİNALP, Ü. : Sermaye Piyasası Hukukunun Esasları, İstanbul 1982.
- TEKİNALP, Ü. : Katılma İntifa Senetleri, Batider, C. 6, sy. 2, s. (297- 312).
- ÜSTÜNDAĞ, S. : İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1981

ÜNAL, O. K.

: Sermaye Piyasası Hukukunda Halka Açık Anonim Ortaklıklar, Ankara 1999.

YILMAZ, O.

: İhtiyatî Tedbir, Konya 1963.

ÖZET

Kıymetli evrakta mündemiç hakkın senetten ayrı olarak devredilmesi veya ileri sürülmesi düşünülemez. TTK.'nda kıymetli evrakın zıyaı nedeniyle iptali hükümleri yer almasaydı, senedi zayi eden şahsın hakkı sona erecek ve borçludan herhangi bir hak talebi olamayacaktı. Hakkaniyete aykırı bu sonucu bertaraf etmek için kanun koyucu kıymetli evrakın zıyaı ve iptali hükümlerini düzenlemiştir. Bu durum esas itibariyle senedi zayi eden şahsın lehinedir.

Kıymetli evrakın zıyaı ve iptali müessesesi TTK.'nda ayrıntılı ve emredici bir şekilde düzenlenmiştir. Kıymetli evrak çeşitli özellikleri olan bir senettir ve aynı zamanda ticârî yaşam için de vazgeçilmezdir. Doğal olarak, bu önemi haiz senetlerin iptalinin de bazı şekil şartlarına tabi tutulması gerekir. Ancak, TTK.'nun müesseseyi ayrıntılı bir şekilde düzenlemesine karşılık, sistematığının iyi olduğu söylenemez. Konu Kanun tarafından açıklanırken bazen karıştırılmış, bazen de birbiriyle çelişkili hükümler konmuştur. Bir çok başlık altında aynı hükümler tekrarlanmıştır. Bunun bir nedeni de, Türk Ticaret Kanunu hazırlanırken, kıymetli evrakın zıyaı ve iptaliyle ilgili Eski Türk Ticaret Kanunu'nun ve İsviçre Borçlar Kanunu'nun hükümlerinden yararlanılmış olmasıdır.

Kıymetli evrak zayi olduktan sonra, borçlunun borcunu senedi ibraz eden hâmile ifa etmemesi için dilekçe sahibinin mahkemeden önleyici tedbir talebinde bulunması gerekir. Önleyici tedbir talebinin mahkemece kabulü veya reddi nizasız kaza hükümlerine tabidir. Önleyici tedbir kararı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 101-113 maddelerinde düzenlenmiş olan ihtiyati tedbirin özel bir şeklidir. Mahkeme önleyici tedbir kararı verirken ortaya çıkması muhtemel zararı gözeterek, dilekçe sahibinden teminat isteyebilir. Ancak, bu konuda önceden kesin bir kural koymanın doğru olmadığını, hâkimin önüne gelen somut olayın niteliğine göre teminata karar verip vermeme hususunda takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmek gerekir (HUMK. m. 110).

Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa (TTK. m. 671/I) veya senedin herhangi bir kimsenin eline geçmeyecek şekilde (mutlak anlamda) zayi olduğu anlaşılıyorsa, örneğin senet yanmışsa, zayi eden hâmil senedin iptali talebinde bulunacaktır

Önleyici tedbir kararından sonra senedi elinde bulunduran şahıs biliniyorsa, bu şahsa karşı istirdat davası açılmalıdır. Mahkeme bu davanın açılması için dilekçe sahibine uygun bir süre verir. Senedi elinde bulunduran şahıs, senedin iptali için usulî bir işlem olan ilanlardan sonra da ortaya çıkabilir. Bu durumda da mahkeme dilekçe sahibine istirdat davası açması için uygun bir süre vermelidir.

SUMMARY

About negotiable instruments, it is not considerable to turning over or bringing forward of the immanent rights, separated from the voucher. If there was no judicial sentences in TTK. about canceling of the negotiable instruments in case of luminosity, the individual's, who had lost the voucher, rights should end and he should not make any request of rights from the indept. To get rid of this consequence which is incongruous to justice, the Law Maker had prepared the judicial sentences of the luminosity any canceling of the negotiable instruments. This solution is mainly on the benefit of the one who had lost the voucher.

The establishment of luminosity and canceling of the negotiable instruments had prepared in TTK. detailly and commandery. Negotiable instruments are a voucher which has various specifications and can not be considered as separate from commercial life. Naturally, canceling of these importance possessing vouchers must have some specific rules. Unfortunately, as TTK. has identified the establishment detailly, it can not besaid that the systematic of it is really good. The subject had been confused while explained by the Law and sometimes, there had been written some judicial sentences contradictory with each other. There are repeating same judicial sentences under lots of different topics. One of its reasons is, while TTK. was prepared. they had made use of the Ex - TTK. and Swetzerland Depts Law about the luminosity and canceling of negotiable instruments.

After the negotiable instruments had been lost, to prevent indepted paying the dept to whom display the negotiable instruments, the owner of the petition must apply for a deterrent precaution from the court. The acceptance or rejection of the application for a deterrent precaution from the court is dependent on the voluntary jurisdiction judicial sentences. The decision of deterrent precaution, is a special form of precautionary measures which had been explained in the Articles 101-113 of HUMK. While the court dicides about the deterrent precaution, it can request for a quarantee from the owner of the petition in case of possible loss which can be occur. But, it must be stated that, it is not right to make a rule before the case and it's judge's the right to decide to take or not to take quaratee (HUMK. a. 110).

The person who had lost the voucher must request the cancellation of the voucher in case of whether the new owner of the voucher is not known (TTK. a. 671/l) or the voucher had been totally destroyed as no one should get it, like burned.

After the decision of deterrent precaution, if the person who had the voucher is known, there must be an action of restitution against this person. The court, gives an appropriate period to the owner of the petition to file complaint against. The person who had the voucher could appear after the procedural written announcements to cancel the voucher. In that case, the court must give an appropriate period to the owner of the petition for action of restitution.

